AMUNDSEN-SCOTT

NA LEDENOM JUGU

15690

Radio

~~6.~~ Cižnick B
11.

ILUSTROVANA
OMLADINSKA
BIBLIOTEKA

UREDNIK
VELJKO STEPANOVIĆ

IZDAVAČ
KNJIŽARA Z. V. VASIĆA
ZAGREB

ILUSTROVANA
OMLADINSKA
BIBLIOTEKA

UREDNIK
VELJKO·STEPANOVIĆ

IZDAVAČ
KNJIŽARA·Z·i·V·VASIĆA
ZAGREB

NA LEDENOM JUGU

SASTAVIO
JAKŠA SEDMAK

1928

PUTOVANJA U ANTARKTIKU I NA JUŽNI POL
OD NAJSTARIJIH VREMENA DO DANAS

PO ORIGINALNIM PUTOPISIMA NAJGLAVNIJIH PUTNIKA

SASTAVIO

JAKŠA SEDMAK

„TIPOGRAFIJA" D. D., ZAGREB

Broj 37 ĆIŽMEK

MJESTO PREDGOVORA

Danas već svako dijete zna, da imamo ne pet već šest dijelova svijeta i da je Antarktika taj šesti dio. A kao da je još jučer bilo doba, kad su o tome počeli stizavati prvi glasovi! Sjećam se, kako sam slušao jedno predavanje Norvežanina Borchgrevinka, čovjeka, koji je 23. januara 1895. prvi stupio na taj novi kontinenat, iskrcavši se kod Cape Adare u Victoria-Land-u. Kako je samo živo pričao o čudesima onih dalekih polarnih krajeva, gdje usred vječnoga leda i gorostasnih ledenih bregova imade toliko obilje života! Naročito je zanimivo prikazao svoj susret sa svojim miljenicima pingvinima, tim čudnim pticama, koje su poput kakove deputacije pošle bile ususret Borchgrevinku i njegovim drugovima, kad se iskrcaše na obalu, na kojoj su stojale hiljade i hiljade tih čudnih stvorova. »Pošto su nas neko vrijeme u čudu promatrali, pričao je, ohrabriše se najbliži pingvini i krenuše, vodjeni jednim starijim drugom, ususret nama došljacima. Gledajući ih kako nam se približuju, bilo nam je čudno pri duši, jer iz daleka pingvini izgledaju kao mali ljudi u fraku, iz kojeg proviruju prsa bijele košulje. Učmala krila izgledaju im kao ruke. Za najbližima podjoše i ostali tako, da je u toj čudnoj deputaciji, koja nas je pozdravila, bilo hiljade i hiljade pingvina«. Pričao je, kako su radoznale te ptice i kako su ih svuda pitomo slijedile, a onda i o drugim tamošnjim životinjama, tuljanima i morževima, koje je njihov brod lovio i kojemu je Borchgrevink služio kao mornar, samo da može poći u te krajeve. Onda o čuvenoj Ledenoj Barijeri, tom kineskom zidu od leda, kojim

je ogradjen na stotine milja daleko antarktički kontinenat i na koji se je najzad uspeo, potukavši na kasnijoj ekspediciji rekord James-a Ross-a time, što je dospio do 78° 50' južne širine.

Pokazivao je slike golemih vrhunaca, koji su i ljeti i zimi »zašećereni« snijegom i koji su visoki kao evropske Alpe — —

I u školske se knjige pomalo uvlačila i Antarktika. Novine i knjige pričale su o raznim putovanjima: Charcot, Drygalski, a osobito Shackleton postadoše naskoro popularni, kad se pojaviše njihove knjige o tom šestom dijelu svijeta.

A onda sam imao priliku čuti drugo jedno predavanje. Grobna je tišina vladala u dvorani, dok je dr. Atkinson pričao kako je našao kapetana Scotta i njegova dva druga mrtve u šatoru, u kojemu nadjoše junačku smrt, vraćajući se sa svog nesretnog puta na pol. Glas mu je podrhtavao od uzbudjenja dok je čitao jednostavni, a ipak tako snažni opis tragedije, koji nam je ostavio sam Scott. Ganuta je publika spontano ustala na noge, odavši time poštu čovjeku, koji je pao u nejednakoj borbi s dušmanskom Prirodom, hoteći saznati i svijetu objaviti njezine tajne.

Uvjeren sam, da će svakoga zanimati potankosti toga tragičnoga puta, koji je zato i opširnije prikazan po dnevniku, što se našao kraj mrtvoga istraživača.

I.

OTKRIĆE JUŽNOPOLARNOG KONTINENTA

(do 1899.)

Još je Ptolomej u starom vijeku mislio, da se na krajnjem Jugu mora nalaziti veliki kontinent, pa je to mišljenje prešlo i u sredovječnu nauku i po tome u razne geografske karte, u kojima se to tobožnje veliko kopno na južnoj hemisferi zemaljskoj zove sad Brasilia inferior ili Terra Magellanica, sad opet Terra Australis incognita sive nondum cognita. Razni su moreplovci doista nailazili ovda onda na obale na dalekom Jugu, ali se kašnje uvijek pokazalo, da su samo manja ostrva, a nipošto onaj zamišljeni veliki kontinenat. Mnogi su se baš trudili, da nadju tu nepoznatu južnu zemlju kao Lozier Bouvet, Marion du Frezne, Kerguelen i drugi, ali su našli samo neke otoke ,koji onda još nisu bili poznati i koji svi leže s ovu stranu polarne zone Tek je Cook na svom poznatom putu oko zemlje tri puta prešao preko polarnog kruga. Na svom drugom putu oko svijeta (1772.—1775.) otkrio je Cook Južne Sandwich-otoke, a na svom trećem putu istražio je već poznata ostrva Prince Edwards-Island i Kerguelen-ostrva. Poslije toga zaplovio je Cook kroz Tihi Ocean u azijsko-američko polarno more. Cook je odlučno ustvrdio, da nema na južnoj hemisferi velikog kopna i da je svuda u glavnom more, a ako postoji kakovo kopno, da se mora nalaziti s onu stranu polarnog kruga. I na tome je i ostalo punih 50 godina, jer se nitko nije usudjivao

poći preko polarnog kruga radi velikih opasnosti, s kojima je bio skopčan takov put.

Početkom 19. vijeka počinju u daleke južnopolarne vode zalaziti lovci na tuljane i druge slične životinje. Englezi William Smith i Bransfield u takovim lovovima otkriše zaledjene otoke Novog Južnog Shetlanda, James Weddell, Palmer, Powell i drugi otkriše klisuraste, snijegom i ledom pokrivene Južno Orkney-ske otoke i Palmerland. Onda se tamo kao prva naučna ekspedicija pojavi ruska vladina ekspedicija, koju su vodili Bellingshausen i Lazarev. Ta ekspedicija na svom putu oko antarktičkog polarnog kruga od 1819.—1821. prvi put stiže do zaledjenog otoka Petra I., kao i do nepristupačne Zemlje Aleksandra I., te prve južnopolarne zemlje, koja leži s onu stranu južnopolarnog kruga, a osim toga otkri i aktivni vulkan na Južnim Sandwich-otocima. 1822. do 1831. putovao je onuda Amerikanac Morrell, ali se njegovim pripovijedanjima mnogo ne može vjerovati. U isto vrijeme lovac na tuljane Weddell prodre kroz Atlantski Ocean daleko na Jug kroz otvoreno more sve do 74° 15' S. Bio bi pošao još dalje onim morem, koje se danas naziva njegovim imenom, da mu nisu brodovi bili i suviše oštećeni, a ljudi oboljeli od skorbuta, te da nije bila već zima na domaku. 1831.—32. oplovi John Biscoe po treći put južno polarno područje. Tom prilikom ugleda i strmi i visoki Enderby-Land. Lovac na kitove Kemp otkrije 1834. istočno od spomenutog Enderby-Landa po njemu prozvani Kempland, Balleny 1838. vulkanske otoke istoga imena, kao i dijelove bliskoga antarktičkog kontinenta.

Sve su to bili slučajni rezultati krstarenja lovačkih brodova, koji su samo tražili dobru lovinu, a uzgred nailazili na novo dotle nepoznato otočje. Pošto se u nauci u ono doba mnogo raspravljalo o zemaljskom magnetizmu i s tim u vezi o vjerojatnom

položaju magnetskih polova, stadoše se naučenjaci jače zanimati za antarktičko istraživanje. U godinama 1838.—1843. nadjoše se u isto vrijeme tri naučne ekspedicije u Antarktici. Bilo je pet sjevero-američkih ladja, koje je vodio Charles Wilkes, bile su francuske korvete »Astrolabe« i »Zélée« sa iskusnim nautičarom i hidrografom Dumont d'Urville-om i engleski brodovi »Erebus« i »Terror«, koje su vodili James Clarke Ross i Francis Crozier.

Wilkes oplovi obalu, koju je još Balleny prvi ugledao. Iako je Wilkes plovio punih 2300 km pokraj rečene obale, nije mogao nigdje da se iskrca jer ju je okružavala visoka ledena stijena. Ostalo je neriješeno, da li je ta zemlja, danas prozvana Wilkes-land, jedan jedincati komad kopna ili su to razna ostrva, povezana medju se ledom. Dumont d'Urville otkri zemlju Joinville i Louis-a Philippe-a u amerikanskom južnopolarnom kraju, pa i on opazi razne točke antarktičnog kontinenta, naime Adelie-Land i Clarie-Land, koje je valjda bilo isto ono kopno, što ga je Balleny nazvao po svom propalom brodu Sabrinaland. D'Urville se iskrca na nekim otocima te tom prilikom sabra prvu zbirku antarktičkog kamenja.

Ali najveći su uspjeh požnjeli Englezi, jer su imali naročite ladje sposobnije od američkih i francuskih za krstarenje po polarnom moru.

James Clarke Ross (1800.—1862.) zvan mladji za razliku od svoga strica Johna Rossa, sudjelovao je još kao posve mlad pomorski oficir u ekspediciji svog strica i pratio je i Parry-a, a u prvom redu njemu se imade zahvaliti pronalazak magnetskog pola, jer je bio izvrstan i hidrograf i geofizičar. Kad je Ross krenuo na put prema Jugu, već su spomenute dvije ekspedicije postigle takove uspjehe, da mu je Wilkes poslao kartu svojih otkrića. Zato Ross samovoljno promijeni dobiveni nalog i za-

plovi sa Tasmanije ravno na Jug i taj sretni slučaj ga dovede do jedinog mjesta, gdje se uopće može duboko prodrijeti u južnopolarni kontinent bez osobite muke. I u novije su vrijeme zato baš u onom kraju polučeni najveći uspjesi. Ross je u tom moru, koje je po njemu prozvano Rossovim morem, poduzeo tri veća pokušaja, da prodre što dalje na Jug u polarno područje, a izmedju svakog tog puta prezimio bi izvan polarnog pojasa. Ekspedicija je prvo ugledala visoku alpinsku zemlju, Victorialand, koje su vrhunci bili puni snijega i glečera, a koja je bila zatvorena nepristupačnim ledenim zidom. Dok su promatrali gorostasne bregove, spaziše iznenada jedan čunjasti vis, koji je izbacivao dim i pepeo. Bio je to najjužniji aktivni vulkan na zemlji, koji prozvaše Erebus, dok su drugi niži i već ugašeni okrstili imenom drugog broda, Terror. Na drugom putu stiže Ross na 78° 11' južne širine, dokle još nitko prije njega nije dospio bio, a tom se prilikom približi u najveću blizinu i južnom magnetskom polu, tako da je magnetska igla pokazivala naklon od 89° — dakle isti onaj čovjek, koji je deset godina ranije otkrio sjeverni magnetski pol.

Još onda, kad se prvi put približio Victorialandu, upade mu u oči nepregledna bijela crta, koja se kasnije pokaza kao 40—60 m visoka okomita ledena stijena, koju su opazili bili već i u drugim dijelovima južnopolarnoga kraja. Samo na rijetkim višim mjestima moglo se malko zaviriti u unutrašnjost i površinu toga strmoga, okomito odrezanoga zida. Vidjela se daleka sniježna visoravan, koja se pomalo uspinjala, a onda završavala visokim planinama punim snijega. Na mnogim izbočinama golemoga ledenoga zida visjele su ledene svijeće, kao dokaz, da se led i u tim neprijaznim krajevima ponekad otopi, premda je srednja temperatura i najtoplijeg mjeseca vazda ispod ništice. Ta ledena zapreka, koja se danas zove Rossova Barijera, a pruža se stotine

kilometara daleko, ljuto razočara Rossa. Pošto je uzalud nekoliko puta nastojao, da dodje do njezina kraja, vrati se u Englesku, istraživši prije Zemlju Louis-a Philippe-a i slijedeći Weddellov pravac puta prema Jugu. Od 152 momka izgubi na čitavom putu samo jednoga, kojega odnese uzburkano more s palube. Čim se vratio, opremiše nanovo oba broda, na kojima su John Franklin i Crozier pošli na svoj kobni put.

Dotadašnje su ekspedicije dokazale, da se na dalekom Jugu nalaze u glavnom tri skupine i to po prilici po jedna ispod najjužnijeg kraja Amerike, Afrike i Australije, a povezane su medju se golemim ledenim zidom.

Pogibija Franklinova i njegovo dugogodišnje traženje odvrati naskoro interes od tih krajeva. Tek 1875. pohodi Nares letimično Wilkesland na »Challenger-u«, prvom parobrodu, koji je prešao južnopolarni krug. Dallmann i Finsch izradiše 1873.-74. točniju kartu Grahamlanda i okolice.

Opet prodje 20 punih godina, dok nisu lovački brodari probudili nanovo zaspali interes za južnopolarne krajeve. Kad je u sjevernim polarnim vodama sve više ponestajalo lovine, lovci se obratiše na Jug, ne bi li tamo bili bolje sreće. Pošto su se na nekim takovim brodovima nalazili i stručnjaci, donijeli su takovi lovački izleti i nauci lijepih rezultata.

1892. prokrstarila je škotska lovačka flotila američku ili zapadnu Antarktiku, kojom su prilikom sudjelovali na parobrodima »Balaena« i »Active« slikar Burn-Murdoch i prirodnjaci William S. Bruce i Charles W. Donald. 1893.-94. prodje kapetan Larsen na brodu »Jason«, a kapetan Evensen na »Herthi« krajem oko Južnih Orkneya, gdje su nadjene prve antarktičke okamenine, pa do zemlje Aleksandra I. Potanje su istražili Zemlju Graham i Kralja Oskara, koje

opkoljuje ledeni zid poput oklopa i koje pokrivaju golemi glečeri. To su vrlo razgranjene planinske zemlje, pune fjordova, koje se pružaju daleko na Jug, a prati ih mnoštvo većih i manjih ostrva.

1894.-95. prodre norveški parobrod »Antarctic« u lovu na kitove sa kapetanom Bullom duboko u Rossovo more. Njemu se pridružio mladi norveški učenjak Borchgrevink kao običan mornar, jer inače ne bi mogao sudjelovati. Kad se parobrod poslije punih 28 dana probio kroz ledene sante, dodje do Viktorijine zemlje, do koje nije već 55 godina nitko dolazio. Borchgrevink stupi na nju prvi i time stupi prvi na antarktički kontinent. Tom prilikom prikupi prvo kamenje i bilje sa južnopolarnog kontinenta, za koji se dotle držalo, da nema uopće vegetacije. Kako je parobrod u prvom redu morao gledati da nadje dobar lov, a tamo ga nije bilo, krenu naskoro natrag na golemu žalost Borchgrevinka, kojemu se baš tamo pružila bila zgoda za važna otkrića.

1897.-98. boravila je jedna belgijska naučna ekspedicija sa Andrien-om de Gerlache-om na čelu u Grahamlandu i Palmerlandu, a sudjelovali su u njoj i kasnije proslavljeni Amundsen i Cook. Za Pamerland ustanoviše istraživaoci, da je skup malih ledenih ostrva, na koja su se više puta iskrcavali. Njihov brod »Belgica« ostade 13 mjeseci u ledenom zagrljaju, da ga je led po miloj volji nosao amo tamo duž obale Grahamlanda. Na taj su način protiv svoje volje prezimili u tim krajevima i to je bilo prvo poznato zimovanje jednog broda u Antarktičkom Oceanu. Osim tih opažanja izmjerili su okolnu morsku dubinu i ustanovili, da je Južna Amerika rastavljena od Zapadne Antarktike dubokim žlijebom (preko 4000 m) i da se morsko dno na izvjesnom mjestu prema Sjeveru strmo ruši do velike dubine, dok se prema Jugu postepeno uzdiže.

1898. nadje se Borchgrevink po drugi put u Rossovom moru. Njegov parobrod »Southern Cross« bio je Colin Archer, onaj isti brodograditelj, koji je sagradio i »Fram«, pregradio prema spomenutom uzoru, pak je zato mogao da se za 48 dana sretno probije kroz ledene sante i da iskrca svoje putnike na Cape Adare, gdje ovi provedoše prvu zimu na južnopolarnom kontinentu, dok se parobrod vratio na Novu Zeelandiju. Zima je bila vrlo neugodna radi teških oluja, koje su gdjekad potrajale čitave sedmice, a imale katkad brzinu od 145 km na sat. Na svom daljnjem putu uspjelo je Borchgrevinku da stupi i na poznati golemi ledeni zid, koji se od Rossovih vremena mnogo pomakao na Jug, i za koji se držali, da se uza nj ne može pristati brodom. Borchgrevink nadje jedno niže mjesto t. zv. Kitov zaliv, te se tu iskrca na Veliku Ledenu Barijeru. Umalo te nije tada i on i kapetan broda postradao životom, jer se baš u onaj čas otkinuo golem komad glečera, uzbibavši tako strašno more, da ih je val sasvim pokopao, te se jedva nekako spasiše. Preko te Barijere prodre Borchgrevink na saonama do 78° 50' S, tako da je na tom prvom putovanju po antarktičkom kopnu 57 godina poslije Rossa Borchgrevink premašio najjužniju Rossovu točku za 72½ km.

II.

MEDJUNARODNO POLARNO ISTRAŽIVANJE.

(1900.—1905.)

Sistematsko istraživanje južno-polarnoga područja predložili su i zaključili medjunarodni geografski kongresi u Londonu (1895.) i u Berlinu (1899.). Oni su bili povodom, da su izaslane četiri ekspedicije. Englezi odabraše Victorialand, Škoti

Weddellovo more, Švedi Zapadnu Antarktiku, a Nijemci kraj oko Enderby-a, južno od Kerguelenovog otoka. Na Jugu porazmještane meteorološke stanice dobile su naredbu, da pomažu rad tih ekspedicija svojim izvještajima. To je dakle bila neka slična uredba kao ona na Sjeveru.

Nijemci poslaše (1901./03.) Ericha v. Drygalskog sa brodom »Gauss« i sa štabom naučenjaka. Drygalski nadje ispod polarnog kruga novu zaledjenu obalu, koju nazva Zemlja Cara Wilhelma II. Onda im se brod zaledi 85 km daleko od zapadnog kraja Wilkesove Zemlje, te tu ostade godinu dana, boreći se sa strašnim olujama, ali vršeći marljivo razne naučne opservacije. Tek pod konac drugog antarktičkog ljeta oslobodiše ladju leda i otploviše na Zapad, držeći se svejednako obale. Pošto su ih smetale velike magle i jake mećave, a vrijeme bilo već dobrano poodmaklo, tako da se već pomalo stvarao novi led, okrenuše prema Južnoj Africi, odakle se Drygalski mislio opet povratiti u Weddellovo more, ali mu nije dozvoljeno bilo. Drygalskova ekspedicija donijela je dragocjen naučni materijal za oceanologiju i fiziku.

Mnogo veći uspjeh postigla je engleska ekspedicija (1901.—1904.) Vodio ju je kapetan Robert F. Scott.

9. januara 1902. stiže Scott na parobrodu »Discovery« kroz pojas ledenih santa na Cape Adare, a odatle pored obale do južno smještena otoka, na kojemu se nalaze vulkani Erebus i Terror. Onda krene Scott duž ledenog zida, koji skreće na Istok i produži taj put još gotovo 150 morskih milja dalje, nego li je dotle bio poznat. Na istočnom kraju Velike Ledene Barijere prolazi sniježna visoravan u veliku planinu, prekrivenu glečerima, koju je već Ross opazio i koju prozvaše zemljom kralja Eduarda VII. Pošto Barijera nije nigdje imala uvale, u kojoj bi se moglo prezimiti, vrati se Scott

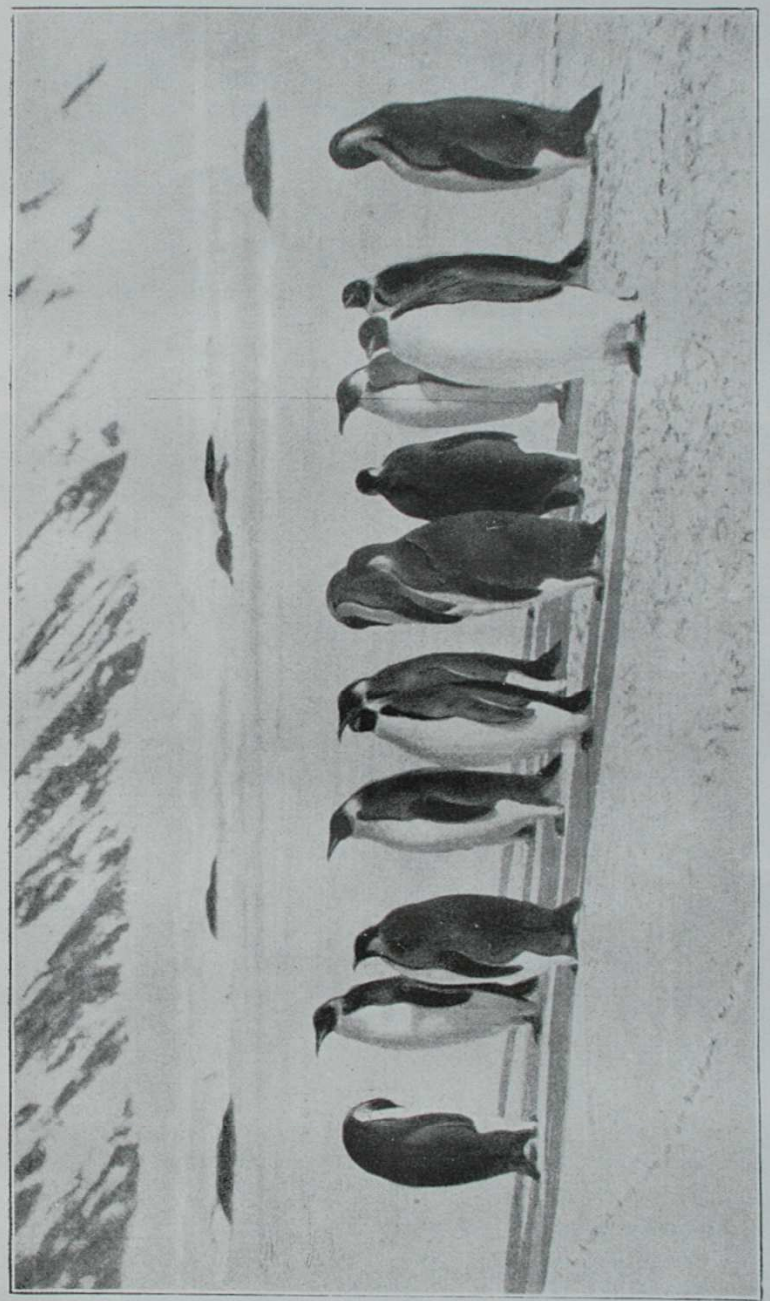

PINGVINI

na Victorialand, gdje se u zalivu Mc. Murdo smjestiše za zimovanje. Prije toga se putem iskrcaše na Barijeru i na saonama dospješe do 78° 50' S. Preko zime, koja je bila većinom burna, sa temperaturom, koja pade do —68° C, bavili su se neprestano naučnim opažanjima, a osim toga su na saonama preduzimali mnogo ekspedicija u unutrašnjost.

Jednu takovu ekspediciju, koja je potrajala 94 dana, vodio je sam Scott pored obale Victorijine Zemlje, što se pruža prvo južno, a onda jugoistočno. Na tom putu je dostigao 82° 17' S, dakle za 3½ stepena južnije od Borchgrevinka. Jedna druga družina, koju je vodio Armitage, ode na Zapad i stiže na 3000 m visoku visoravan Victorialanda, uspevši se preko silnih glečera, koji pokrivaju obalne planine.

U januaru 1903. dodje k njima pomoćni parobrod s novim zalihama, te se Scott, vrativši kući iznemogle ljude, odluči da još jedanput prezimi. Spomenuti pomoćni parobrod nije se mogao približiti sasvim do zaledjene ladje »Discovery«, nego joj je prišao samo na 10 km, morajući sve, što je iskrcavao i ukrcavao, prevoziti na saonama.

Kad je Scott prezimio, poduzme nova daleka putovanja na saonama. Na prvom prodrije opet prema Zapadu, 430 km daleko preko visoravni Viktorijine Zemlje. Za 11 mjeseci putovanja, koje su više puta prekidale studene mećave, nailazio je jedino na led, kroz koji samo na obali proviruju gorski vrhunci. Drugo odjeljenje, sa Roydsom i Bernachijem na čelu, istraži Rossovu Barijeru, koja ispunjava veliki zaliv izmedju Viktorijine Zemlje i Zemlje kralja Eduarda VII. Ona je ogranak kopnenog leda, kojega krajnja ivica pliva na moru, široka najmanje 250 km, dižući se i spuštajući s plimom i osjekom. Ta golema ledena površina od nekih 400.000 km², duga 830 km, svršava se onim ledenim zidom, koji se još od Rossovih vremena

toliko spominje, a komadi, koji se od njega otkidaju, to su oni ogromni kockasti antarktički ledeni bregovi. Treće putovanje na saonama, što potraja 68 dana, izvršiše Barne i Muloch, zašavši u morski tjesnac izmedju Victorialanda i Velike Ledene Barijere, koji je takodjer pun tog leda, što se s kopna spušta u more.

Pošto se Scott nije ni poslije drugog zimovanja vraćao, poslaše mu u pomoć opet dva parobroda. Samo pomoću dinamita oslobodiše ladju »Discovery« leda i ona se onda vrati kući poslije više od trogodišnjeg izbivanja.

Uspjeh Scottove ekspedicije se osniva poglavito na kontinentalnim otkrivenjima, koja su nadmašila sva dotadašnja. Na tim putovanjima našla je ekspedicija dragocjene tercijarne biljne okamenine na obali Viktorijine Zemlje, što dokazuje, da je tamo nekada vladala toplija klima i da je ta zemlja morala biti u vezi s Australijom.

Dok su spomenute južnopolarne ekspedicije izvršile svoj zadatak bez većih neugodnosti, švedska je ekspedicija Otona Nordenskiölda, sinovca slavnog putnika sa »Vege«, doživjela svega i svašta. Ona stiže januara mjeseca 1902. na oprobanom lovačkom brodu »Antarctic« do Južnih Shetlandskih otoka i zaplovi prije svega pokraj zapadne i istočne obale Zemlje Louis-a Philippe-a. Ali ju još s ovu stranu polarnog kruga prisiliše ledene sante na povratak, nakon čega se Nordenskiöld s pet druga iskrca na otok Snow Hill, dok se Antarctic« vrati u Južnu Georgiju. Premda su čitavu zimu bjesnili užasni orkani, prezimiše bez ikakve nezgode. Nordenskiöld prevali na saonama duž Zemlje Kralja Oskara do 66° S. 650 km onamo i natrag.

Pošto se, protiv očekivanja, nije brod vraćao, moradoše se protiv volje spremiti da drugi put tamo prezime. Srećom su imali dosta pingvina i tuljana, te su spremili za zimu mesa i loja za gorenje. Zima

je bila abnormalna, te je više puta termometar pokazivao temperaturu iznad 0°, a 5 augusta 1903. čak +9, 3° C. To je najviša temperatura, koja je ikada zabilježena u Antarktici. Početkom oktobra se uputiše po drugi put na saonama prema Sjeverozapadu. Tada se iznenada pojaviše tri druga, koji su se još krajem decembra 1902. iskrcali bili sa »Antarctica« na istočnoj strani Zemlje Louis-a Philippe-a, ne bi li kopnom stigli do Snow Hilla, jer se brod nije mogao probiti do Nordenskiölda i njegovog društva, po koje je bio pošao. Taj njihov put potrajao je radi nepovoljne klime tako dugo, da su bili primorani prezimiti u najvećoj oskudici, te su se tek sada u proljeće iznenada sastali sa Nordenskiöldom.

Medjutim je i brod teško postradao od stezanja leda, ali se držao još mjesec dana nad vodom, pošto su neumorno crpli iz njega vodu, dok nije nedaleko od ostrva Paulet potonuo. Iskusni njegov kapetan Larsen bio je još u pravi čas izbacio na led najnužnije stvari. Na ostrvu Paulet prokuburiše brodolomci zimu, hraneći se tuljanima i pingvinima.

Pošto se nije dugo ništa više čulo za Nordeskiölda, opremi švedska vlada pomoćnu ekspediciju. U isto vrijeme uputi se za njim i francuska ekspedicija J. Charcota, a argentinska vlada posla topnjaču »Uruguay« s kapetanom Irizar-om. Iako nije brod nikako bio za taj posao, Irizaru ipak podje za rukom pokupiti sve članove švedske ekspedicije, koja ne samo da je poslije propasti svog broda ostala na cjedilu, nego su joj se članovi bili razišli na tri strane, gdje su, svaka družina za se, prezimili, ne znajući jedni za druge. Upravo su dramatski uslijedili svi ti susreti.

Kad su ona trojica sa »Antarctica« naišla na Nordenskiölda, vratiše se zajedno odmah na Snow Hill. Ondje su već htjeli da odu oni, koji su bili ostali, kad li stiže kapetan Irizar, koji se slučajno kod Seymour-otoka bio sastao s dvojicom članova Nordens-

kiöldova odjeljenja. Da bude sreća potpuna, dodje iste noći onamo i kapetan Larsen sa četiri pratioca, koji su bili pošli s otoka Paulet da potraže Nordenskiölda. Kapetan Irizar ih sve preveze u Ameriku na svom brodu, odakle se vratiše kućama. I švedska je ekspedicija mnogo privrijedila nauci, a donijela je i dragocjene zbirke kostiju i fosilnog bilja, što sve dokazuje, da je u onim krajevima bilo nekada života.

Škotska je ekspedicija (vodja W. Th. Bruce, brod »Scotia«) 1903. u Weddellovom moru doprla do 70° 25' S, a da nije našla ni traga kakovom kopnu

Ali pošto se more, koje je dotle bilo nezamrznuto, poče naglo smrzavati, vrati se Bruce na Južne Orkneye, da prezimi.

U februaru 1904. uputi se »Scotia« ponovno u Weddellovo more, te stiže na 72° 18' S na ivicu zida od glečera sličnog Velikoj Barijeri oko Viktorijine Zemlje. Zemlje nisu zapravo ni vidjeli, jer ledene sante nisu dozvoljavale, da se više približe glečeru. Ali sve manja dubina mora, vrsta leda i mnoštvo ptica sve je to pokazivalo, da se tu mora nalaziti neka obala. Pored tog golemog zida od leda plovili su 280 km prema Zapadu, a njegovo zaledje prozvaše Coatsland. Otuda brod okrenu na Sjever kroz sve gušće sante, mjereći putem morsku dubinu, tako da imamo od te ekspedicije mnogo oceanografskih podataka.

Spomenuli smo već francuskog liječnika i prirodnjaka J. Charcota, koji je ostao neko vrijeme u Zapadnoj Antarktici, da je potanje istraži. Pošto je proučen Palmerov arhipelag, uputi se Charcotov brod »Français« 1904. do Biscoe-otočja, ali ne našavši zgodna zimovnika, vrati se do otoka Wandela u tijesnu Gerlache, gdje ostade zaledjen devet mjeseci. Kad se oslobodiše leda stigoše u buri i magli do Zemlje Aleksandra I., koja je bila zabarikadirana ledom. Obalu, koju ustanoviše izmedju Zemlje Aleksandra I. i Grahamlanda, prozvaše Loubet-ovom Zemljom. Na povratku nasjede »Français« na neku hridinu, koja ga tako probuši, da se morade vratiti kući, jer je voda neprestano prodirala u brod.

Charcot je na svom drugom putovanju (1909. do 1910.) znatno proširio svoja prva istraživanja. Brod mu se sada zvao »Pourquoi pas?« (»Zašto ne?«), pa se, krstareći Gerlacheovim tijesnom i oko obala Loubetove i Fallièreove Zemlje, znatno oštetio radi leda i grebena dok je stigao do Zemlje Aleksandra I. Nekoliko se puta iskrca Charcot na tom otoku, ali pošto nije mogao naći zgodno zimovalište, vrati se na Petermannovo ostrvo.

Narednog ljeta pokuša Charcot, pošto mu se brod oslobodio leda i ponovo opskrbio, prodrijeti prema Joinville-ovoj Zemlji, ali nije mogao uspjeti zbog leda. Poslije toga se parobrod provuče kroz oluju, maglu i nebrojene ledene bregove, tako daleko na Jugo-zapad, da je pretekao sva dotadašnja otkrića u tom kraju. U blizini Zemlje Aleksandra I. opazi nov komad antarktičkog kontinenta, koji prozva Charcotovom Zemljom. I pred njom je stajao visoki ledeni zid, braneći pristup na pustu obalu; Charcot je plovio plitkom vodom pored njega do otoka Petra I., koji nisu mogli naći od kako ga je našao Bellingshausen. Unatoč sve češćim ledenim santama i sve gušćoj magli i jakom vjetru »Pourquoi pas?« se progura još punih 30 stepena prama Zapadu. Zemlje nisu više našli, ali mora da su bili blizu kopna, sudeći po dubini mora i vrsti leda. Ako je tako, onda ono spaja Zapadnu Antarktiku sa Zemljom kralja Eduarda VII. Najzad se morade Charcot vratiti, jer mu je ponestalo ugljena, a i neki članovi ekspedicije su se bili razboljeli; osim toga je i ljeto bilo na izmaku.

1911. krenula je u Wilkesovu Zemlju australska ekspedicija, da istraži njenu dugu obalu. Vodja je bio Mawson, koji se iskrca na Adélie-Landu,

dok mu brod »Aurora« otplovi dalje na Zapad. Istočno od Zemlje Cara Wilhelma II. iskrca se druga družba, koju je predvodio Wild i to na nekoj obali, koja je možda identična sa Termination-Landom. To odjeljenje primi »Aurora« nakon što je prezimila, dok je Mawsonovo moralo 1912.—1913. po drugi put prezimiti, jer je brod već bio otišao iz onih voda, kad se odjeljenje vratilo u zimovnik sa putovanja po unutrašnjosti.

III.

BORBA OKO JUŽNOG POLA

Pošto je medjunarodnom saradnjom u glavnom ustanovljeno, dokle se prostire južni polarni kontinenat, moglo se pomalo preći na istraživanje njegove unutrašnjosti. 1906. se sastade u Bruxelles-u prvi medjunarodni kongres za istraživanje polarnih krajeva, ne bi li se udesilo sistematsko istraživanje, ali unatoč zaključaka ostade njegova internacionalna polarna komisija samo nekim savjetodavnim organom, koji nije imao vidna uticaja na daljnje istraživanje. Ovo je vršeno odsada naročito u cilju da se dodje na Južni pol.

Englezi poslaše u tu svrhu naskoro E. H. Shackletona, koji je već sudjelovao u Scottovoj ekspediciji. Ova je imala prvi put i 10 mandžurskih malih konja (ponies) i autosaone, kao nova sredstva za kretanje. Pošto se nisu mogli iskrcati na Zemlji Kralja Eduarda VII., stupiše u januaru 1908. na Victoria-Landu na kopno, iskrcavši se u Mc Murdovu zalivu. Još prije zime ispeše se na Erebus, koji je visok 4050 m. Tu nadjoše osim aktivnog kratera, koji je širok 500—800 m, a dubok 275 m, još tri stara. Čim je prošla vanredno ljuta zima (—67° C), počeše razne ekspedicije na saonama.

Prvo, zapadno, odjeljenje, koje je vodio Armitage, istraži Ferrar-glečer, kojim se još Scott bio uspeo u unutrašnjost kontinenta. Ali umalo te ne stradaše ta tri čovjeka, jer se led, na kojemu su se nalazili, otkinu i otisnu u more. Srećom su u zgodan čas mogli poskakati na čvrsti led, sa kojega ih spasi njihov brod »Nimrod«.

Druga družina, sa Davidom na čelu, obidje ledene pustoline Viktorijine Zemlje sve do neposredne blizine južnog magnetskog pola, koji se nalazi na visoravni od 2200 m. I ta je družina bila odrezana od zimovnika, jer je obalni led bio već okopnio, kad se vraćala, pak je i nju doveo natrag »Nimrod« nakon 122 dana napornog putovanja.

Treća družina, Shackleton i tri druga, postigla je najveći uspjeh, pokušavši stići na sam pol i prevalivši onamo i natrag 2800 km. Isprva su samo polako napredovali preko leda Velike Barijere, te su zato morali umanjiti dnevne obroke hrane. Onda im se valjalo ispeti na obalno gorje, što okružuje na Jugu Rossovo more i to preko glečera Beardmore, koji je dug 200 km, a širok 65 km. Led je bio strašno ispucan, te u njegovim pukotinama propade i zadnji pony, dok mu saone i vodiča jedva spasiše. Ostala tri konjića oslijepiše još prije, te ih moradoše ubiti, a meso im spremiše na zgodnim mjestima za povratak. Trinaest punih dana trajao je taj teški uspon, a onda se poslije daljnjih devet dana konačno nadjoše na visoravni antarktičke unutrašnjosti. Tu naidjoše i na ležišta ugljena, što i opet dokazuje, da je u tim krajevima nekad vladala toplija klima. Po neravnoj, malko valovitoj visoravni, koju svuda pokriva sam led i snijeg, napredovali su još 15 dana, snizivši obroke na minimum i poostavivši putem sve, bez čega su mogli iole biti, ne bi li olakšali saone i tako brže odmicali. Vrijeme je tih zadnjih dana bilo gotovo neprestano burno i strašno hladno, a onda ih bijesna sniježna vijavica zaustavi punih 60 sati.

9. januara 1909. odlučiše još zadnji put poći prema Jugu, ali se navečer moradoše ustaviti na 88° 23' S, jer više nisu mogli ni smjeli napred, pošto je vrijeme bilo nepovoljno, a hrane premalo. Koliko su mogli pregledati okom, nisu se nigdje vidjela nikakova brda, nego se i dalje na sve strane pružala u nedogled pusta sniježna i ledena poljana, visoka 3000 m nad morem. Pol je bio udaljen još samo 178 km. Oskudica hrane i bolesti bile su uzrokom, da im je povratak bio još teži, ali im uspije ipak, da se svi povrate u zimovnik. Bili su svega 122 dana na tom putu, a hrane su imali samo za 91 dan.

Potpuni uspjeh Shackletonove ekspedicije i u sportskom i u naučnom pogledu, osokoli opet kapetana Scott-a i on odluči, da na svaki način stigne na sam pol. 1910. pristade njegov brod »Terra Nova« u zalivu Mc Mardo, probivši se kroz led, s kojim se morala boriti čitave tri sedmice. Pošto je udešeno sve za zimovanje otplovi parobrod duž Rossove Barijere i naidje na Amundsenov stan; odmah se vrati, da javi Scottu, da je neočekivano i Amundsen osvanuo u tom kraju s istom namjerom kao i Scott. Amundsen je zapravo bio pošao na put na brodu »Fram«, da njime ponovi Nansenov pokušaj i da u zaledjenom brodu prodje sjevernim polarnim morem. Ali putem promijeni Amundsen svoj prvobitni plan (radi toga, što je uvidio, da mu ne dostaju sredstva, dok drugi vele zato, što je sjeverni pol u to vrijeme bio već otkrio Peary) i okrenu u protivnom pravcu — na Jug, te od arktičke postade antarktička ekspedicija. S Amundsenom i sa Scottom bavio se u isto vrijeme na Jugu i japanski poručnik N. Shirase s japanskom ekspedicijom, koja je htjela, da prodre do južnoga pola preko Zemlje Kralja Eduarda VII., ali se morala već poslije četiri nedjelje vratiti radi toga, što nije bila valjano opremljena.

Amundsen je odabrao namjerice, kao polaznu točku, ono mjesto, gdje se može brodom najdalje doprijeti na Jug i odakle se može najudobnije ispeti na Rossovo ledeno polje, koje tamo najdalje dopire prema polu, a lako se po njemu vozi. To je mjesto bilo Kitov zaliv, udaljen 650 km od engleskog zimovnika. Taj zaliv, zapravo duboki otvor u Rossovoj Barijeri, otkrio je Amundsenov zemljak Borchgrevink, koji je odatle prvi pokušao prodrijeti preko antarktičkog kopnenog leda.

One je zime bilo tamo začudo malo oluja. 20. oktobra 1911. krene se Amundsen sa četiri druga i četvero saona prema Južnom polu, napredujući brzo i lako preko glatke površine obalnoga leda. Tim naporniji bio je uspon na obalne bregove, što je iskusio jednako gorko i Scott i Shackleton. Ti su bregovi puni strmih, isprepuklih glečera, a šiljasti im vrhunci imaju visinu alpinskog Mont Blanc-a. Prelaz preko tih planina i njihovih glečera, od kojih je najopasniji, radi svojih užasnih ponora, ispretrgani Vražji glečer, potraja 19 dana, a onda se putnici, penjući se i silazeći postepeno, ispeše na visoravan od 3300 m. Tu se započinje potpuno ravno kontinentalno vispolje, koje se neprimjetno spušta, a vrlo je jednolično i lako je njime prolaziti. Amundsen je s družinom dobro odmicao, bez naročitih poteškoća ili dogadjaja.

Čujmo, što sam pripovijeda o tom putu u vrijeme, kad je bio na domaku cilja!

7. decembra bilo je isto takovo vrijeme — gusta vijavica i bura, koja je nanosila velike smetove — nebo i ravnica prelazili su jedno u drugo. Ipak smo sjajno napredovali. Smetovi su postajali sve niži i niži, a onda je bilo opet ravno. Kolike li ugodnosti imati najzad opet ravno tlo pod nogama! Strašno su nas izmučile nejednakosti tla, jer smo se svaki čas preko njih spoticali.

Toga dana predjosmo 88 stepen južne širine i ulogorismo se na 88 stepena 9 minuta južne širine. Navečer nas je čekalo veliko iznenadjenje u našem

šatoru. Kao obično izmjerismo visinu, dok se kuhala večera. Očekivao sam, da će vrelište biti i večeras baš kao i sinoć i da će nešto pasti, to jest da se tlo i dalje penje, ali se na našu veliku radost prevarismo. Voda uzavre kod istog stepena, kao i sinoć. Pravio sam nekoliko pokusa, ali sam dobio uvijek isti rezultat. Zbog toga nasta veliko veselje i svi se obradovaše, kad sam mogao reći, da smo stigli na najvišu visinu vispolja.

8. decembar se započe kao i 7. s vrlo mutnim vremenom, ali se nismo dali smesti, nadajući se boljemu.

Duvao je lak sjeveroistočnjak, pa smo radi sasvim ravne površine i izvrsnog puta brzo odmicali prema Jugu. Uspon nam je bio dobrano iznurio pse, ali ne previše. Samo su izgladnjeli bili kao vuci; mora se priznati, nije im bilo dosta ono pola kilograma pemmikana, što ga sada dobivahu, jer im nije moglo napuniti želudac, pa su tražili što mu drago, da ga samo ispune. Štogod su samo mogli šćapiti, sve bi požderali. Isprva su se još zadovoljavali pojedinim predmetima, kao remenjem od skija, bičevima, čizmama i sličnim, ali kad smo vidjeli, što su kadri počiniti, stadosmo bolje paziti na svoje stvari, da nisu mogli baš ništa naći osim svoje dnevne hrane. Ali time nije bilo svršeno. Sada počeše glodati spone, kojima su bili pričvršćeni pojedini dijelovi saona, i bili bi — da smo im to dozvolili — zacijelo rastavili za tili čas svake saone na njihove dijelove. Svake smo večeri morali saone zakapati tako duboko u snijeg, da su sve te spone bile dobro zatrpane. To pomože i začudo nisu ni pokušavali, da diraju u te sniježne bedeme. Čudnovato je i to, da te izgladnjele životinje, koje su sve proždirale, čega bi se god samo dočepale, pa i same pločice od ebonita sa naših štapova, nisu nikada ni pokušale ma samo dirnuti u naše sanduke s hranom. Samo su se šećkali oko saona, dižući nosove prema raspuknutim sanducima i njušeći pemmikan, a da nisu ni jedamput pokušali, da si ma što prisvoje od svega toga. Ali ako smo otvorili koji kapak, smjesta bi se okupili oko sanduka. Sunuli bi poput strijele i ponamjestili bi se oko saona u nadi, da će ih možda zapasti kakov naročiti zalogaj.

Gusti se oblaci tokom prijepodneva na horizontu malko razvukoše, pa smo poslije dugog vremena prvi put opet mogli vidjeti na nekoliko kilometara. Bilo nam je baš tako pri duši, kao onome, koji se maločas probudio iza sna, pak se ogledava, trljajući oči. Jasna nas je svjetlost upravo bolila, jer smo se bili već privikli na dugu sivu pomrčinu. Ipak se činilo kao da se ipak uporno opire suncu, ne dozvoljavajući mu, da sine. Bilo nam je sada vrlo važno, da ustanovimo meridijansku visinu sunca, da uzmognemo odrediti širinu, na kojoj se nalazimo. Poslije 86 stepena i 47 minuta južne širine nismo više mogli opservirati, a nisi nikad znao, kad će se opet nadati prilika. Iako nisu bile prilike povoljne, mi se zaustavismo oko 11 sati, da počekamo, ne ćemo li uhvatiti malo sunca, ako se smiluje i malko proviri iz oblaka. Hassel i Wisting su držali jedan sextant i umjetni horizont, a Hanssen i ja drugi. Nisam još nikada u životu tako revno pazio i formalno dozivao sunce, neka pogleda, kao onaj dan. Ako ustanovimo sada svoj položaj prema suncu, moći ćemo drugim načinom za nuždu ustanoviti pol i bez njega. Ako sada ne ugledamo sunce i ne izmjerimo meridijan, onda nam možda ne će priznati, da smo stigli na pol, ako to ustvrdimo na osnovu samo drugih računa.

Ne znam, da li je moje dozivanje zaista pomoglo, ali sunce se najzad ukaza. Isprva nije doduše bilo bogzna kako sjajno, ali pošto smo se bili već izvježbali upotrebiti i najgoru zgodu, bilo je i to dovoljno. Svi smo izmjerili visinu sunca, ispitali mjerenje i zapisali sve podatke.

Medjutim su se oblaci sve više kidali i prije, nego li što svršismo posao, zasja sunce u svoj svojoj ja-

snosti. Odbacismo instrumente i stadosmo računati, upotrebivši saone kao stolove. Moram priznati, da sam bio vanredno radoznao. Što li će biti rezultat nakon marša, koji smo prevalili nasumce i u strašno nepovoljnim prilikama? Zbrajali smo i odbijali, onda najzad dobismo rezultat. Prvo se zgledasmo, kao da jedni drugima ne vjerujemo. Rezultat nas je iznenadio baš tako, kao kakov madjijoničarski trik, izvršen s najvećom hitrinom. 88 stepena 16 minuta južne širine. Ako dakle više i ne imadnemo možda sunca, morat će nam vjerovati i najveći kritičari, da smo bili na polu. Odložismo knjige, pojedosmo nekoliko komada dvopeka i opet pregledasmo račune.

Toga dana smo morali riješiti zadaću, naime da našu zastavu zabodemo još južnije, na mjestu, na koje još ničija noga nije stupila. Svilena zastava je bila već izvadjena i ležala je, privezana za dvije motke od skija, na Hansenovim saonama. Bio sam mu odredio, da odmah, čim prekoračimo 88° 23', Shackletonovu najjužniju širinu, izvjesi zastavu na svojim saonama. Danas sam ja bio predvodnik i odmah se spremih na put. Sad nije više bilo teško držati pravac, mogao sam se upravljati prema divnim oblacima i sve je išlo u redu sasvim mehanički. Prvo sam išao ja kao dežurni predvodnik, pa Hanssen, pa Wisting, a na kraju Bjaaland. Predvodnik, koji nije imao onaj dan službu, išao je po volji, sad ovdje, sad ondje, redovno pokraj kojih saona. Ja sam bio vrlo zamišljen, a misli su mi daleko bile od mjesta, na kojem sam se nalazio. Na što sam mislio, ne sjećam se, ali sam bio tako zaokupljen mislima, da sam sasvim zaboravio na svoju okolinu.

Tada me iz mojih misli trgnu poklič, gromko vikanje »Hurra!« Okrenem se naglo prema drugovima, ne bih li saznao razlog i ostadoh kao ukopan, ne mogući ni riječi prozboriti. Nije mi moguće opisati osjećaje, koji me obuzeše, kad vidjeh što se dogodilo. Sve su saone stajale, a na prednjima se vila

norveška zastava. Lepršala je, odmatajući se i zamatajući se, da je svila sve pucketala, divno odudarajući od one blistave bjeline u onom čistom, bistrom zraku.

Prešli smo bili 88° 23' južne širine, nalazili smo se mnogo južnije, nego li je ikada ikoji čovjek bio. Nijedan drugi trenutak me, na čitavom putu, nije tako ganuo kao taj. Suze mi navrješe na oči; nisam ih mogao zadržati uza sve napore sve moje volje. Ona zastava, što je tamo lepršala, bila je jača od mene i od moje volje. Srećom sam bio prilično odmakao od ostalih, pa sam imao vremena, da se saberem i da svladam svoje ganuće prije, nego li sam došao do njih. Svi smo si čestitali i svi se izrukovasmo; eto smo dotle došli vjernim zajedničkim radom, pa ćemo i dalje — sasvim na cilj.

Medjutim nismo zaboravili, da iskažemo naše najveće priznanje i udivljenje onom čovjeku, koji je sa svojim valjanim drugovima pobo zastavu svoga naroda tako neobično daleko na Jugu, kako nijedan od njegovih preteča. Ime Sir Ernesta Shackletona ostat će zauvijek zapisano zlatnim slovima u istoriji istraživanja južnoga pola. Odvažnost i jaka volja čine čudesa i ja ne bih mogao spomenuti bolji primjer i za jedno i za drugo, nego li je taj čovjek.

Onda podjosmo opet dalje tri do četiri kilometra — do 88° 25' južne širine — pa se tada ulogorismo. Vrijeme je čitavo to vrijeme kretalo na bolje, sad je bilo sasvim mirno, vrlo vidno i gotovo vruće —18 stepena Celzija.

U šatoru nam je bila čak i sparina, a to je bilo više, nego li smo očekivali. Nakon mnogog premišljanja i dogovaranja, odlučismo tu udesiti — zadnje — spremište. Koristi, koje smo morali postići time, da smo i opet olakšali saone, bile su tako velike, da smo se morali na to osmjeliti. Uostalom to i nije bila bogzna kakova smjelost, jer smo mislili podići

takove putokaze, da bi ih i slijepac mogao naći.

Slijedeći smo dakle dan upotrebili na to spremište. Hanssenovi psi su bili bez izuzetka prava čudovišta; ništa ih nije smetalo. Izmršavili su bili nešto, ali su ipak bili još dosta snažni. Wistingovi i Bjaalandovi psi su naprotiv bili prilično izmoreni, naročito Bjaalandovi; zato odlučismo, da ne ćemo olakšati Hanssenovih saona, nego samo one druge dvije. Nismo ih baš mnogo olakšali — svake saone za gotovo 50 kg. Na tom spremištu ostavismo gotovo 100 kg, ponajviše pemmikana i dvopeka. Snijeg je isprva bio vrlo nepodesan za taj posao, ali konačno smo ipak od snijega načinili priličnu gradjevinu. Na saonama smo imali sada još hrane za po prilici mjesec dana. Ako dakle ne bismo mogli, protiv svake vjerojatnosti, naći ovo spremište, mogli smo s priličnom stalnošću računati, da ćemo stići do prijašnjega spremišta na 85° 21' prije, nego li potrošimo ovo, što smo još imali na saonama. Spremište smo označili u istočno-zapadnom pravcu daščicama od sanduka, od kojh dobismo šezdeset uskih komada, te ih pozabadasmo u snijeg na svakih 100 koraka. Drvca su bila crno obojena, a na svakom drugom visila je na vršku crna krpica. Drvca pozabadana prema Istoku imala su znak tako, da se moglo po tome odmah znati, koje je istočna strana logora, dok drvca pozabadana prema Zapadu, nisu imala znaka.

Toplina poslijednjih dana bila je znatno pogoršala naše ozebine. A kako smo samo izgledali! Wistinga, Hanssena i mene dobro je narovašio zadnji jugoistočni vihor. Čitava lijeva strana naših lica bila je jedna rana, sva modra i gnojna. Izgledali smo doista kao najgori razbojnici i razbijači, pa nas zacijelo ne bi bili prepoznali ni naši najbliži rodjaci. Te su nam rane na daljnjem putu strašno smetale. Kad bi i najmanji vjetrić zaduhao, mislio si, da ti netko reže lice tupim nožem. Sjećam se, da je s Hanssenova

lica nestao zadnji trag, tek kada smo se približavali Hobartu, dakle poslije tri mjeseca.

Dok smo uredjivali to spremište, bilo nam je vrijeme vrlo povoljno; sunce je prijazno sjalo.

I 10. decembar osvanu kao lijep sunčan dan. Imali smo doduše radi studeni od —28° C i malog vjetrića, koji nam je dolazio baš u lice, dosta muke pošto su nas bolile naše otvorene rane, ali se moglo izdurati. Odmah smo počeli praviti mogile i taj smo posao vršili vrlo točno sve do pola. Samo što sadašnje mogile nisu bile tako visoke kao one, što ih podigosmo na Barijeri; tu je zacijelo bila dovoljna visina od jednog metra, jer se na ovoj sasvim ravnoj nizini lako raspoznavala i najmanja nejednakost površine. Radeći to, mogli smo u isto vrijeme iz temelja proučiti, kakov je bio snijeg. Često, dapače vrlo često, nismo tu na ovom dijelu vispolja, dakle južno od 88° 25', mogli tako lako naći snijega, koji bi bio dosta tvrd, da bismo mogli izrezati od njega kocke. Čini se, da je ovdje snijeg pao za sasvim mirna vremena, jer smo mogli u nj zatići bez ikakva otpora motku od našeg šatora, dugu dva metra, a to znači, da nije ni u unutrašnjosti bilo tvrdih slojeva. A i površina je bila sasvim ravna, bez ikakvog traga kakvim nametima bilo u kom mu drago pravcu.

Sada smo se eto sa svakim korakom sve većma približavali meti. Mogli smo prilično stalno reći, da ćemo je stići 15. decembra, prije ili poslije podne. To nam je bilo svima tako prirodno, da smo se samo o tome razgovarali, kada ćemo stići. Nijedan nije htio priznati, da smo nervozni, ali ja ipak mislim, da je svaki od nas bio malo uzrujan. Što li ćemo ugledati na polu? Beskrajnu, veliku ravan, koje nije nikada još ničije oko vidjelo, na koju nije još nikada ničija noga stupila? Ili — ili? — Ne, ne, to nije bilo bilo moguće; S obzirom na brzinu, s kojom smo pohitali k cilju, morali smo ga mi prvi dostići, o tome

nije moglo biti sumnje. Pa ipak — ipak! Svaka i najmanja sitnica izaziva sumnju i grize i otima ti mir.

»Što li je samo nanjušio Uroa?« upita najednom Bjaaland jednog od zadnjih dana, kad sam išao pored njegovih saona i s njime se razgovarao. »I začudo, sve nešto njuška prema Jugu. Valjda nije moguće?«

Ali i Mylius, Ring, Oberst i Suggen se vidno zanimaju za ono nešto na Jugu. Bilo je sasvim čudno, kako su najedamput poizdizali glave s najvećom pažnjom, pružili njuške ravno prema Jugu i stali njuškati. Mogao si doista pomisliti, da se tamo nalazi nešto neobično. Ali izgleda da su se ipak prevarili, jer mi nismo mogli ništa opaziti.

Od 88° 25' južne širine pokazivali su i barometar i hypsometar polako, ali stalno, da se vispolje opet spušta na drugu stranu. To je bilo za nas ugodno iznenadjenje. Mi smo prema tome ne samo našli bilo vispolja, nego i onaj dio visoravni, koji se nalazi s onu stranu. To će biti vrlo važno za razumijevanje gradje čitavog vispolja.

Vrijeme i tlo ostadoše po prilici sasvim jednaki kao prijašnjih dana, s lakim povjetarcem sa Jugoistoka i temperaturom od —28° C. Snijeg je bio suh, ali su skije i saone letjele sjajno preko njega.

12. decembra iste prilike vremena, temperatura —25 C. Izmjerismo širinu na oba načina i oba pokazaše 89° 15'!

13. decembra stigosmo na 89° 30' južne širine. Put i okolica kao jučer. Vrijeme izvrsno — mirno i sunčano.

14. decembra popodne se zaustavismo na 89° 38' pošto smo prevalili 14.8 km, to jest osam minuta geografske širine. Prije podne je bilo vrijeme još isto tako lijepo, ali nas popodne nekoliko puta zasu sniježna mećava sa Jugoistoka.

Te večeri zavlada u šatoru raspoloženje kao u predvečernje neke svečanosti. Nešto veliko se na-

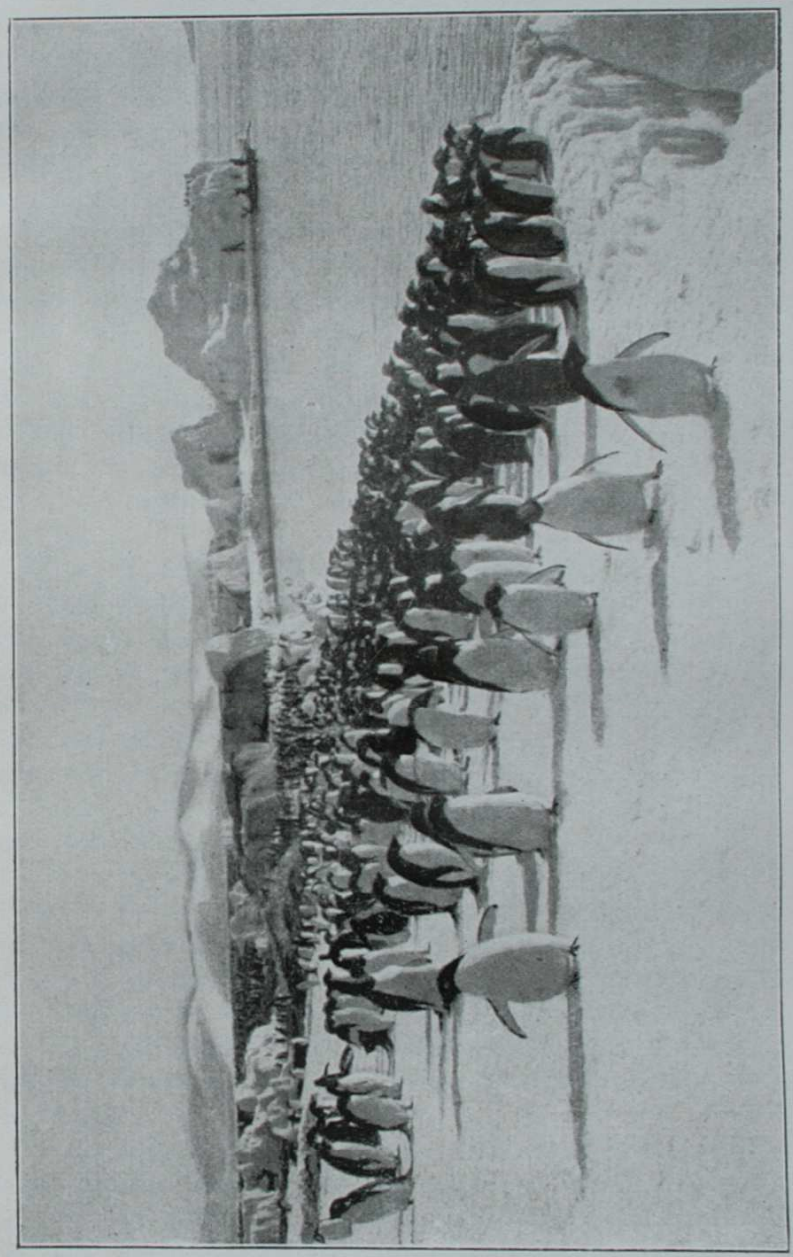

PINGVINI

lazilo pred vratima, to smo svi osjećali. Opet izvadismo našu zastavu pa je kao i zadnji put privezasmo za vrške skija. Onda je opet smotasmo i ostavismo spremnu, da je samo upotrebimo. Te sam se noći više puta probudio, a imao sam osjećaj kao kakov dječačić uoči Badnjeg dana — očekujući napeto, što će se dogoditi.

U jutro 15. decembra pozdravi nas divno vrijeme, vrijeme kao stvoreno za dolazak na pol. Ne znam stalno, ali mislim, da smo to jutro mnogo brže pokusali naš doručak, nego li jučer i da smo brže pohitali iz šatora, iako mogu ustvrditi, da je to i inače bio naš običaj. Poredasmo se kao obično: predvodnik, Hanssen, Wisting, Bjaaland i drugi predvodnik. O podne smo imali 89° 53' južne širine, a onda se spremismo, da ostatak prevalimo bez prekida.

Oko 10 sati dopodne podigao se bio lak vjetrić sa Jugoistoka i prevukao nebo oblacima, tako da nismo mogli izmjeriti visinu sunca o podne. Ali oblaci nisu bili pregusti i na mahove moglo se vidjeti kako prosijava sunce. Tlo je bilo toga dana nešto drugačije: ponekad su saone letjele sasvim dobro, ali onda bi opet put bivao vrlo rdjav. I taj smo dan mehanički išli kao i predjašnji. Nismo mnogo govorili, ali smo zato tim većma gledali. Hansenov je vrat bio dvaput tako dug kao inače, tako ga je okretao i pružao, ne bi li možda nekoliko milimetara dalje vidio. Ja sam ga prije polaska zamolio bio, neka dobro promatra, a on je to savjesno poslušao. Ali zurio kako mu drago, nije ništa vidio, osim beskrajne, jednolične ravni, kuda god bi bacio oko. Psi su išli tragom, a okolica oko zemaljske osovine kao da ih nije više zanimala.

U tri sata popodne zaori u isti čas povik »Stoj!« sviju goniča saona: oni su marljivo pazili na svoje sprave za mjerenje prevaljenog puta i sada se svi nadjoše na proračunanoj udaljenosti — na polu.

Cilj je bio postignut i naš put svršen! Ne mogu reći — iako znam, da bi mnogo više djelovalo — da sam se našao na cilju svog života. Ali to bi bilo vrlo pretjerano Radje ću biti iskren i otvoreno izjaviti, da zacijelo još nikada nijedan čovjek nije stojao u većoj protivnosti od cilja svog života, kao ja tom prilikom. Za krajevima oko Sjevernog pola — ah, do bijesa — za samim Sjevernim polom željkovao sam od djetinjstva, a sad sam se nalazio na Južnom polu! Može li se zamisliti nešto protivnije?

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Roald Amundsen zabode sa drugovima norvešku zastavu i prozva kraj oko Južnog pola Zemljom kralja Haakona VII., jer je kralj bio jedan od najvećih prijatelja njegove ekspedicije.

17. decembra udariše opet natrag. Zaključiše, da putuju po noći, jedno zato, da bi imali vrlo blistavo sunce s ledja, a drugo zato, što su mogli proboraviti najtopliji dio dana pod šatorom, gdje su imali dovoljno prilike posušiti mokru odjeću. Dnevni put od 28 kilometara, koju su daljinu isprva odredili kao maksimum, da ne bi previše iznurili pse, a i sebe, prevalili bi vazda od 8 sati navečer do 1 sat u noći, dakle za 5 sati, tako da su im počeli dodijavati predugi sati za počivanje, pa se onda odlučiše na brže napredovanje. Amundsen piše o tome ovo:

»Da je tih dana tko došao na vispolje i vidio našu povorku, jedva bi bio povjerovao, da smo već 70 dana bili na putu. Jurili smo gotovo skokomice. Vjetar nam je uvijek bio za ledjima, a čitav dan jasno, toplo sunce. Bič nam uopće nije više trebao. Psi su bili zdravi kao kremen, bježali su i skakali onako zapregnuti, kao da su htjeli što brže stići kući«.

Prve nedjelje januara 1912. predjoše opet planine, a već 7. januara nadjoše se ponovno na ledu Barijere kod spremišta na 85°. 26. januara 1912.

stigoše najzad u Framheim. Odatle isplovi »Fram« 30. januara iz Kitova zaliva i podje u zavičaj.

Time je Roald Amundsen postao otkrivač Južnog pola.

Za 99 dana prevalila je ekspedicija iz zimovnika do Južnog pola i natrag 3000 kilometara. U čitavoj istoriji tolikih polarnih ekspedicija nema nijedne, koja bi se mogla mjeriti s njegovom ekspedicijom u pogledu dužine puta, brižne spreme i odlučnog izvršenja svoje zadaće. Istinabog nema primjera, da bi ikoja ekspedicija imala toliko sreće u pogledu povoljnog vremena kao Amundsenova.

*

Iako je Scott znao, da mu se takmac nalazi u blizini, nije ipak odustao od svog nauma, nego udari negdašnjim Shackletonovim putem ravno prema Južnom polu.

Scottov brod »Terra Nova« ostavio je London 1. juna 1910., a za njim podje 16. jula i sam Scott na New Zeeland, gdje se ukrca u brod 26. novembra. Zaplovivši prema Jugu, pretrpjeli su putem veliku oluju; kasnije ih opkoliše ledene sante, iz kojih se iskopaše tek 30. decembra.

Onda zadjoše u Mc Murdo-Sund i 4. januara 1911. se iskrcaše na Cape Evans-u, gdje sastaviše od već srezane gradje prikladnu kuću za zimovanje i štale za konje i pse. Imali su sa sobom mandžurske konjiće — ponies — i 26 pasa, a osim toga i motorne saone, što sve, sa svim potrebnim priborom, hranom i opremom iskrcaše iz broda, koji onda otplovi u New Zeeland na popravak. Odmah započeše razvoziti hranu i opremu prema Jugu, da odjeljenje, koje bude pošlo na pol, imadne putem više spremišta, iz kojih će naknaditi putem potrošenu hranu, a i moći naći druge potrebne stvari narednog proljeća. Pri tome su morali iskusiti, da im konjići nisu

sasvim dorasli za namijenjeni im teški posao, a nije bolje bilo ni s motorima.

Zimu provedoše u kućici marljivo se spremajući za naredno proljeće, koje u onim krajevima nastaje koncem augusta. Sredinom septembra počeše se kretati prema Jugu pojedine kolone, motori, saone sa psima, konjići s tovarima i saonama. I tako se započe veliki put Scottov prema Južnom polu.

Malo je bilo u historiji tako veličanstvenih, ali i tako tragičnih poduzeća, kao što je ovo Scottovo Zato se mislimo opširnije njime pozabaviti, pa donosimo, što nam o tome priča Scottov dnevnik:

IV.

SCOTTOV POLAZAK NA JUŽNI POL

Srijeda, 1. novembra 1911. Sinoć sam čuo, da je Jehu za 5 i pol sati stigao do kolibe. Jutros smo pošli na put u nekoliko družina — Michael, Baron i Kinez su imali poći prvi oko 11 sati prije podne. Vražićka Christophera upregosmo kao obično, samo s teškom mukom, a kad je pošao silno se ritao, da je Oates morao upotrebiti svu svoju snagu, da se održi na njemu.

Mršavac je sasvim pristojno otkasao s Creanom, a ja podjoh njegovim tragom sa Snipom. Poslije deset minuta slijedio je Evans sa Snapom, kao obično u skoku, tako da nas je pretekao.

Vjetar je žestoko duvao, a nebo je izgledalo vrlo mrko — konjići mrze vjetar. Dva kilometra iza otoka Finnwala preteče me Bowers sa Victorom i ostavi me tamo, gdje sam se najradije nalazio: na kraju povorke.

U isti čas sam opazio, kako se jedan konjić napred ućudio, pa ne će nikako da povuče. Vrlo sam

se bojao, da bi to mogao biti Kinez, naša nepoznata veličina, ali sam se brzo umirio, kad sam vidio, da je samo moj stari prijatelj Baron pokazao takovu zlovolju. Pošto je bio vrlo jak i snažan, Anton ga doskora udarcima pouči, što mu valja činiti. Jadni mali Anton nije mogao svojim kratkim nogama s njime korak držati.

Snap preuze doskora vodstvo povorke i prevali put do kolibe za četiri sata. Evans nas je uvjeravao, da nije opazio nikakove razlike sve od kako je bio pošao, pa dok nije stigao — pony je uvijek jednako jurio napred. Mršavac i Christoffer su takodjer gotovo neizmoreni stigli; ovaj potonji se gotovo cijelim putem otimao, neprestano se ritajući. Još i sada sve kipi u njemu, pa je doista veliko pitanje, kako će ga se Oates moći uvijek očuvati.

Victor i Michael su opet letjeli uzastopce, a nas trojica stigosmo do kolibe za nepunih pet sati. Bilo je i vrijeme, jer se naskoro nakon našeg dolaska podiže oluja.

Četvrtak, 2. novembra. Koliba. Jučerašnji dan je bio vrlo poučan, jer je pokazao brzinu ponya i moj plan je sada jasan. Poći ćemo podijeljeni na tri družine — polagani konjići, polubrzi i »letači«. Snap neka zadnji polazi, pak će svakako on voditi. Sve se to mora još mnogo preudesiti. Zaključili smo, da započnemo noćnim marševima, pak ćemo valjda poći poslije večere. Vrijeme se svaki sat sve više popravlja, ali se u ovo doba godine ipak ne možeš u nj pravo pouzdati. Momentano su naši konjići vrlo dobro spremljeni: svi su u kolibi; Kinez nam nije dao svu noć spavati topkajući po podu.

Petak, 3. novembra. Logor. Kod Rta Kolibe bio je oštar vjetar, koji je nosio i pomalo snijega, ali smo ipak jedan za drugim pošli na put. Atkinsonovo odjeljenje s Jehu-om, Kinezom i Prasetom pošlo je u 8. Nešto prije 10 odosmo Wilson, Cherry-Garrard i ja. Naši su konjići jednolično išli i gotovo jedan po-

kraj drugoga preko morskog leda. Vjetar popusti, a i temperatura pade, tako da je najzad bila čiča zima. Našli smo Atkinsona u prvom logoru. Doručkovao je, pa je htio baš da podje dalje; Reče, da su Kinez i Jehu umorni. Tek što smo se utaborili, kad li stiže Ponting sa Dimitrijem i njegovim malim psećim saonama. Imao je još toliko vremena, da kinematografski snimi začelnicu, koja je vrlo otmjeno dojurila Snap je daleko bio na čelu, pa su ga pokatkada morali zadržavati. — Divna životinja! Christoffer je, dok su ga uprezali, zadao bio, kao obično, trista muka, ali ga je površina Barijere vidno ukrotila. Nije bilo poželjno, da ga tude zaustave, pa je zato čitavo društvo otkasalo dalje tragom svojim prednjaka.

Poslije luncha se opet spremismo i krenusmo dalje na put. Ja baš nisam bogzna kakov prijatelj doručkovanja o ponoći, ali ljudima je marš kasnije užitak, kad se, kao danas, utiša vjetar, a sunce otopli. Oba odjeljenja pred nama odmarala su se 2 kilometra dalje od glavnog logora i mi ih dostigosmo za pola ili tri četvrta sata kasnije. Svi su konjići čestito privezani, ali je većina umorna — Kinez i Jehu čak vrlo umorni. Gotovo nijedan ne će da jede, ali će to već proći. Oko njih smo podigli nasipe, ali vjetra nema, a sunce je svaki čas sve toplije i toplije.

1 sat popodne: Hranimo konje. Probudio sam društvo i Oates porazdijeli obroke — svi konjići dobro jedu. Sparina je, ni da zapiri vjetrić, oko nas blještavo svijetlo, pa tako već zaboravljaš, da je temperatura 5 i pol stepena ispod nule; fantazija uporedjuje tu toplinu sa zaparnim sunčanim ulicama i vrelim asfatskim pločnicima, a ipak mi se prije šest sati smrzao jedan palac! Iščezla je svaka nelagodnost radi kruto smrznute obuće, vlažne odjeće i mokrih vreća za spavanje.

Blizu logora leži jedna kanta za petrolej, a imade cedulju, da su jedne motorne saonice prošle onuda

u najvećem naletu 28. oktobra u 9 sati navečer — odjeljenje na motorima je pred nama odmaklo za četiri do pet marševa, pa bi moralo zapravo da i dalje održi taj razmak.

»Mršavac je pojeo Christofferove naočnjake«, javlja Crean, što znači, da je Mršavac otrgao sa Christofferove orme naočnjake, koji su mu vrlo dobro služili, jer bez njih ne može da gleda na suncu, koje mu zablješti oči.

V.

DEFEKTI NA MOTORU

Subota, 4. novembra 1911. 2. Logor. Danas smo se krenuli nanovo svrstani u red, koji će od sada ostati stalan. Atkinson je pošao u 8, mi u 10, a Bowers, Oates i družina u 11 sati 15 min. Jedva što smo otišli, kad li nadjoh radosnu vijest, da su motori u redu i da oba odlično rade. Na toj radosnoj cedulji pisao je Day:

»Nadam se, da ćemo se vidjeti tek na 80° 30' južne širine!«

Jadni mladić! Mora da je već drukčije mislio 3 kilometra dalje! Zacijelo mu je 29. oktobra u jutro bio vrlo rdjav put, i kao da se sada sve okrenulo naopako. Motor je »požderao« silu petroleja i ulja. Ali dodje još i veće zlo. Nekih 7 kilometara dalje naidjosmo na limenu posudu od konserva s ovom zlokobnom viješću:

»Day-ev motorcilindar br. 2 pukao«.

A kad smo prevalili još jedan kilometar, nadjosmo, kako smo očekivali, i sam motor, njegove teretne saone i sve što je k tome pripadalo. Cedulje poručnika Evansa i Day-a objasnile su nam dogadjaj: jedini rezervni cilindar upotrebili su za

Lashly-ev motor. Predugo bi trajalo, da su demontirali Day-evu mašinu tako da bi mogla raditi sa 3 cilindra. Stoga su se odlučili ostaviti ovaj motor i nastaviti put samo s onim drugim. Osim petroleja i ulja, ponijeli su i svojih šest vreća s hranom i razne malenkosti. Tako se svršio san o tome, da će motori biti velika pomoć! Trag drugoga motora teče jednoliko napred, ali ja ipak, naravno, čekam, da sada svaki čas i njega ugledam.

Konjići rade prilično dobro — površina je bila većinom očajno mekana, ali su im tereti zato veoma lagani. Jehu je bolji, nego što sam mislio, ali se Kinez nije do sada iskazao. Ipak su obojica prave rãge!

Po noći je bilo prilično hladno; kad smo se utaborili, 22 stepena, a osim toga je pirkao oštar vjetrić. Konjići ne podnose vjetar, ali sada, dok ovo pišem, sija sunce kroz neku bijelu maglu, vjetar je prestao, a oglav je jadnim životinjama sasvim udoban. Sada se, u jedan sat o podne, hrane — životinje još ne jedu mnogo, ali već imaju bolji tek.

Sprava za mjerenje vjetra, koju smo tude proljetos namjestili, pokazuje, da je vladao većinom jugozapadnjak.

Nedjelja, 5. novembra. 3. Logor. Zadnju etapu našega marša prevalismo u najboljem redu — konjići su se dobro držali na mekoj površini, ali su bili i samo lako natovareni. Večeras ćemo vidjeti, koliko možemo prevaliti s težim teretom. Vrlo smetena cedulja poručnika Evansa od 2. o. mj. javlja mi, da maksimalna brzina motora iznosi 13 kilometara na dan. Ponijeli su sa sobom devet vreća presovana sijena, ali na Jugu vidimo tri crne točke — ne će li biti ostavljeni motor s njegovim teretnim saonama? Kojega li razočaranja? Nadao sam se boljemu radu motora ,otkako sam vidio, kako voze po površini Barijere.

Apetit konjića je vrlo smiješan. Kolačić s uljem ne će, ali hoće ovdje ostavljeno presovano sijeno; medjutim danas ne će ni za nj da znaju. Ne valja, što sada ne jedu kako treba! Kao da već vidim, kako će kasnije biti proždrljivi. Kinez i Jehu zacijelo ne će daleko dospjeti!

Ponedjeljak, 6. novembra. 4. logor. Krenuli smo se rasporedjeni kao obično, ponesavši sa logorišta čitave terete, za slučaj, da se crne točke na Jugu pokažu zaista kao naš motor. Kad smo prispjeli onamo, pokazalo se, da su moje bojazni bile opravdane. Iz jedne cedulje poručnika Evansa saznao sam, da su se dosadašnji defekti ponovili: jedan im je cilindar pukao, a inače je mašina u redu. Motori se očigledno ne mogu upotrebljavati u toj klimi, ali se tome može zacijelo doskočiti. Jedno je svakako dokazano: u principu zadovoljava potpuno to sredstvo za prevoz. Motorno odjeljenje je otišlo dalje, prema propisu, kao pomoćno odjeljenje.

Konjići unatoč punog tereta pokazuju vanredan rezultat, čak su i Jehu i Kinez dobro prenijeli svoje terete, koji su imali više od 200 kilograma, a kad stigoše, bili su bodri kao za polaska. Jačim konjićima je teret igrarija; moj vlastiti pony je vukao na saonama preko 320 kilograma. Doduše površina je ovdje mnogo bolja; ista je, kao kad smo prošle godine po njoj vrlo dobro napredovali. Ti nas rezultati vrlo zadovoljavaju; oni pokazuju, da su konjići dobro trenirani i da su ojačali. I sam je Oates zadovoljan!

Kad smo stigli u logor, zaprijeti nam orkan, pa smo nabacali nasipe od snijega. Jedan sat poslije našeg dolaska bio je vjetar već prilično jak, ali snijeg nije gusto padao. Na tome je i ostalo, a konjići kao da se ćute sasvim dobro. Novi su im pokrovci dobro topli, a iza bedema, koji su visoki kao i oni, doista se ne osjeća vjetar. Takova zaštita je neposredna stečevina naših pošlogodišnjih iskustava —

ali barem nagrada za ono nesretno putovanje! Pišem pod večer; snijeg gusto vije, pa se bojim, da danas ne ćemo moći dalje! Christoffer nam je jučer zadavao opet velike muke — jedva su ga četvorica mogla upregnuti. Morat ćemo, nažalost, još dosta dugo trpjeti takovu neposlušnost.

Ima za 15 stepeni manje, nego li volim da ima, kad je mećava. Pod šatorom je studeno. Prije, nego li je nadošao orkan ,opazili smo neke čudne pojave: prije nego li što podjosmo iz logora, skupljali su se silni oblaci oko Rta Crozier i Mount Terror-a, a na zapadnim kosama Erebusa visio je pramen slojnog oblaka. Kod nas je sjalo sunce, bilo je osobito toplo i ugodno. Tek uskoro nakon našeg odlaska obavila nas je magla, koja je bivala sad gušća, sad rjedja; podiže se lagan povjetarac s Juga, a onda se sakupiše iznad nas gomilasti slojni oblaci, koji su obećavali vjetar.

Kad smo prvi put otpočinuli (9 kilometara južnije) upozori me Atkinson na čudnu pojavu: ispred ploče niskoga sunca naglo su se dizale magle, kao kad se pružaju sjene prema svijetlu; to je, po svoj prilici, bio zrak, koji je sunce zagrijalo. Te su pare malo po malo presvukle nebo oblacima kao pokrivačem, koji zato ipak nije bio nigdje bogzna kako debeo, jer se uvijek vidjelo sunce kroza nj. Dva ili tri sata kasnije vjetar podjednako ojača, zadobivši običajni karakter vihora. Neobično je bilo i to još, da je nebo bilo na južnom horizontu jasno i plavo, te je izgledalo kao da se oblaci svaki čas spremaju, da se spuste onamo. Ali bi se uvijek nekako razvukli i tamo je ostajao prilično velik komad neba čist. Svakako se čini, da je zbrka u zraku nastala zbog atmosferskih pojava u našoj blizini; ona se proširuje više od Sjevera prema Jugu, nego li da je vjetar donosi i to uopće izgleda da je tipično.

VI.

NADE I BOJAZNI

Utorak, 7. novembra 1911. 4. logor. Orkan je bjesnio čitavu noć i sve do sada, a u ovaj čas, kad ovo pišem, je kasno popodne. Do danas prije podne je bivao sve jači; sad bi se primirilo, sad bi se proderali oblaci, sad bi zapršio snijeg, sad zasjalo sunce, a nebo bi prevukli nimbus-oblaci, viseći strašno nisko. Rano popodne popustiše mećava i vjetar; sada ponestaje vjetra, ali sunce izgleda vrlo mračno i promjenljivo. Temperatura je čitavi dan pokazivala —23 stepena.

Danas prije podne stiže za najveće mećave odjeljenje sa psima, pa se utabori po prilici pola kilometra od nas. Meares je bio i suviše na čistu o tome, da će nas brzo stići, ali je ipak veliko umirenje, kad znaš, da psi uopće hoće i da mogu da vuku teret i da prkose tolikom vjetru; oni će nam dakle dobro poslužiti.

Konjići, koji su se na prijašnjim stanicama srazmjerno dobro osjećali, trpjeli su, kao obično, mnogo radi snijega. Snijeg je silno zameo šatore i saone, i već smo više puta razgrnuli smetove iza nasipa oko konja. Kad bismo se opet malo krenuli dalje! Samo malo sunca! Konjići ne zebu pod svojim pokrovcima, dabogme da silni snijeg prodire ponešto i ispod njih, a osobito ispod širokih pokrivača na trbuhu, tamo se topi i onda hladi toplu kožu. A snijeg muči i tako životinje, što padajući poput sitnih iglica samo sipa na njihova osjetljiva mjesta, kao nozdrve, oči i uha, pa nemaju mira. Najvažnije je stalno mirno vrijeme za konje, dok stoje privezani. Sve smo učinili, ne bi li ih zaštitili i prekrili, ali protiv sniježne vijavice im ne možemo pomoći. Nas ljude ne smeta, ali je strašno ovako nepomično ležati, dok vrijeme ispija krv životinjama, od kojih toliko toga zavisi. Moraš

već biti priličan filozof, pa da ravnodušno gledaš, kako se pate.

Srijeda, 8. novembra. 5. logor. Do sinoć kasno neprestano je padao snijeg, a nebo je bilo natmureno strašno prijeteći. Mnogi su bili protiv toga, da se dalje ide, dok nisam najzad odredio, da se podje, i nešto iza ponoći krenu prednje odjeljenje. Na moje iznenadjenje izgledale su »räge«, kad im poskidaše pokrovce, vrlo bodro i krepko, potekoše brzim korakom sa svojim teretom, prevališe 11 km i već se utaboriše, kad stiže i naše odjeljenje, koje je valjano marširalo. Kad se nanovo zaputiše, mi sačekasmo, dok ne stigne začelnica, pak joj se priključismo. Prevaljujući daljnjih 9 km držala je divno korak družina, koja je sada brojala sedam lica, a pošto se umirio vjetar i sunce ojačalo, te su konjići dobro odmicali, bio je marš pravo uživanje. Svaki smo se čas sve više pouzdavali u naše životinje; vukli su svoje teške terete, ne pokazujući ni truna umora. Svi prelaze preko mjesta sa mekim snijegom lako poletivši, ali bez velike natege; većina ih popostane čas po, da bi progutala šaku snijega; samo malog Christoffera ne može ništa da zaustavi. Kad ga prežu on još uvijek imade svakojakih smicalica, ne bi li izbjegao ormi; kad su ga jučer klekli i pridržali, on se ispruži na tlima koliko je god dug i širok, ali mu ni to ne pomože, jer prije nego li je opet skočio na noge i poletio, bile su uzde već pričvršćene, pa je morao, hoćeš nećeš, jednoličnim tempom prevaliti 24 km. Ljut kao ris drži Oates uzde, dok ga prodje prva vatra, a ta znade prilično dugo potrajati, jer još poslije 18 km prevaljena puta upotrebi pony prvu zgodu, da se dobrano ritne. Možda 7 km prije današnjeg logora popustio je bio podoficir Evans jedan časak uzde svom Snapu — mala mrcina odjuri smjesta trkom i to po klizavom snijegu; s teškom mukom je mogao Evans zadržati uzde. Pri tome je zapeo za vodjice, što je moglo biti veoma opasno.

Šest stotina metara prije ovog logora ležao je denjak presovana sijena. Bowers stane i natovari denjak na svoje saone, ali, iako je time povisio njihov teret na gotovo 350 kila, njegov je pony Victor tako bezbrižno dalje trčao, kao da mu nisu bile saone ni najmanje opterećene. Takovi slučajevi vrlo hrabre. Doduše snijeg je ovdje vrlo dobar; životinje rijetko kada propadaju preko kopita; tvrda ih snježna kora ponajviše nosi, a da u nju uopće ne propadaju.

Vrlo lako nalazimo putokaze, koje smo postavili prošle godine; to je vrlo ugodno za naš povratak. Po bedemima za zaštitu konja, po logorištima i po tim putokazima, mogao bi nam se lako slijediti trag. Svi smo tako zdravi, kao što samo može biti. Kad smo se jutros u 11 sati utaborili, bilo je divno toplo: vjetar je sasvim prestao, a sunce prekrasno sja. I ljudi i konjići uživaju u tom vremenu, a ja samo željkujem, da sada, kad se udaljujemo iz vjetrovitih sjevernih krajeva, tako neko vrijeme i ostane! Tek što smo se utaborili, kad li stigoše i psi, kasajući udobno pred saonama.

Četvrtak, 9. novembra. 6. logor. Prema programu prevaljujemo svaku noć nešto više od 18 kilometara. Atkinson se krenuo sa svojim odjeljenjem u 11 sati, te je marširao 13 km bez prekida, da bi izbjegao hladnom noćnom vjetriću, koji medjutim doskora prestade. Na mjestu, gdje je otpočinuo i doručkovao, zadrža se tako dugo, da se morao priključiti začelnici, kad je pošao dalje; tako smo zadnja 4 km zajedno prevalili. Pri tome smo opazili, da zajedničko marširanje doduše prisiljava spore konjiće, što se nalaze kod prethodnice, da se požure, ali da ono zadržava brzinu hitre začelnice, da dakle nije korisno.

Na današnjem se maršu desilo nešto veselo. Wright ispusti na čas svoga pony-a, da bi pregledao svoje mjerilo brzine; ali Kinezu kao da se nije svi-

djalo, da zaostane, pak udri bježati za glavnom družinom, tako da su duge noge Wrightove jedva bile kadre, da ga opet zaustave. To podbode starog Jehu-a, te i on poleti za Kinezom, vanredno smiješnim kasom. Za tog pony-a smo mislili, da uopće nije kadar ići, a da svaki čas ne stane, a gle sada, kako je hrabar! Christoffer će se zacijelo tek onda ukrotiti, kad smalakše. Psi su nas bez ikakve muke slijedili na tom dugom putu od 18 km.

Sve ide vrlo dobro. Vrijeme je lijepo, ima 11 stepena studeni, a sunce krasno sja. Povrh brijega Discovery i Bijelog ostrva visi nekoliko slojnih oblaka. Sastrugi ovuda imaju razan pravac, a površina je kao preorana, što dokazuje, da Rt Bluff odredjuje pravac vjetra čak do našeg današnjeg logorišta.

Petak, 10. novembra. 7. logor. Strašan marš. Prvo 9 km po jakom protivnom vjetru, onda mećava. Wright je išao napred, ali se već nakon 5 km tako teško snalazio, da je odlučio stati. Srećom je, upravo kad se utaborio, našao trag negdašnjeg motornog odjeljenja, tako da ćemo moći, ako vrijeme ikako dopusti, poći njegovim tragom. Konjići su se opet izvrsno držali, ali je i površina vanredna. Sad, kad počivamo, nema više vjetra, a vrijeme se pomalo popravlja. Danas smo izgubili doduše samo 3 km, ali je ipak neugodno.

Christoffera smo danas s lukavštinom natjerali da krene: bacili smo na njega ormu iza njegova bedema, a upregosmo ga u saone prije, nego li je mogao opaziti. Onda htjede umaknuti, ali se »Titus« (Oates) objesi za nj.

Subota, 11. novembra. 8. logor. Malo prije našeg polaska razvedri se nešto, ali snijeg, što je bio napadao preko dana, ostade onako mekan i ljigav na površini. Osim toga naidjosmo putem još i na mjesto s mekanom korom izmedju razasutih tvrdih sastruga; u izdubinama izmedju njih ležao je snijeg poput pijeska. Gori se put za ponies-e ne može ni zamisliti.

Ipak su dobro prešli preko toga, jači čak i vrlo dobro, ali je »ragama« poslije 17 km bilo dosta. Ta me površina vrlo zabrinjava, ako i znam, da se ona tude vrlo brzo mijenja. Računao sam, da ćemo imati teških marševa, ali nisam mogao zamisliti, da će biti tako gadni kao danas. Sad, kad smo se već utaborili, opet pada snijeg, a uz to pirka sjeveroistočnjak. Što li je samo s tim vremenom! To je doduše prirodna posljedica općeg otopljenja, ali ja bih ipak volio, da je vedro nebo. Premda je put bio loš, stigoše nas tude psi, što su bili pošli iz predzadnjeg logora, oni su dakle tu noć pretrčali više od 37 kilometara! Do sada se divno drže.

Nedjelja, 12. novembra. 9. logor. Za sada su naši marševi podjednako strašni. Površina je dalje užasna, iako nije sasvim tako teška kao jučer, ali nema velike razlike. Poslije 9 kilometara stiže naša prethodnica ravno baš u naš prošlogodišnji Bluff-logor, koji je bio obilježen motkom. Tu sam našao vrlo zadovoljnu cedulju poručnika Evansa od 7. novembra, 7 sati ujutro; prema tome se on nalazi gotovo pet konaka pred nama, što je vrlo lijepo. Atkinson je taborovao 2 km dalje i javljao mi je žalosnu vijest, da će Kinez izdržati najviše još samo nekoliko kilometara. Vrijeme je bilo strašno: oblačno, pomrčina i snijeg, pa smo bili vrlo potišteni. Ali koja korist: rage se opet krenuše, dodje začelnica, prodje pored našeg logora i ode onda po prilici još 5 km dalje tako, da su prethodnica i začelnica gotovo u isto vrijeme razapele svoje čadore. »Vojnik« misli, da je Kinezu sudjeno, da poživi još najviše par dana — neobično ljubezna prognoza! Ostale su životinje tako dobro, kako samo možeš očekivati — Jehu dapače još i bolje. Vrijeme se mijenja sa svakom minutom. Kad smo se utaborili, duvao je hladan sjevernjak, nebo je bilo crno, a snijeg je lagano vio — sada se, sat kasnije, vedri i sunce sja. Temperatura ostaje preko dana po prilici —12 stepena.

Ponedjeljak, 13. novembra. 10. logor. Opet strašan marš: očajna rasvjeta i jadna površina; konjići je doduše dobro predjoše, ali ih takov put uništava. Ravnali smo se putem ponajviše prema tragu saonica, pošto nije nijedno odjeljenje moglo da vidi drugo. »Rage« su se prilično držale; Jehu je nadmašio sama sebe! Kad smo se utaborili, probi sunce oblake i sve postade jednim mahom drugačije: ljupko, mirno i udobno. Samo dok stignemo, 33 kilometra dalje, do spremišta »jedne tone« bit će nam jasno, na čemu smo; ali me životinje vrlo zabrinjuju, jer to nisu konjići, kakovi bi morali biti. Nadam se pouzdano, da će se popraviti i vrijeme i put; za sada i jedno i drugo iz temelja ne valja.

3 sata popodne. Već je nekoliko sati uporno padao snijeg, pa je ovaj pokrio meku površinu sve debljom i debljom naslagom. Što ima značiti takovo vrijeme? To prečesto padanje mora da ima na svaki način nekakov drugi izvor, kao na primjer otvoreno more. Vjetar, put oblaka sa Sjeveroistoka ovamo i neobično topla temperatura, sve to jasno na to upućuje. Ali ako je to izuzetno stanje, onda ćemo imati strašnu sudbinu! U logoru je sve tiho i potišteno, znak, da nije dobro. Temperatura je jutros, dok je sjalo sunce, pokazivala u našem šatoru 10 stepeni toplije, a vani 12 stepena studeni!

Utorak, 14. novembra. 11. logor. Površina se jedva popravila, nešto malo marš, koji je dosta zadovoljavao. Imali smo donekle sunce; jedan komad puta prevalismo doduše po pomrčini, ali je sada opet vidno; uz to toplo, nema ni povjetarca, pa konjići dobro spavaju. Kada tek bude prestao padati snijeg, brzo će nestati 8 do 10 cm visoke naslage snijega. Za sada nam još zadaje velike muke, premda se konjići hrabro drže. Christoffera smo sada tri puta upregli bez ikakva napora. Logor »kod jedne tone« je sada udaljen još samo nekih 12 km. Danas smo prošli mimo dva putokaza, koje je podigao poručnik

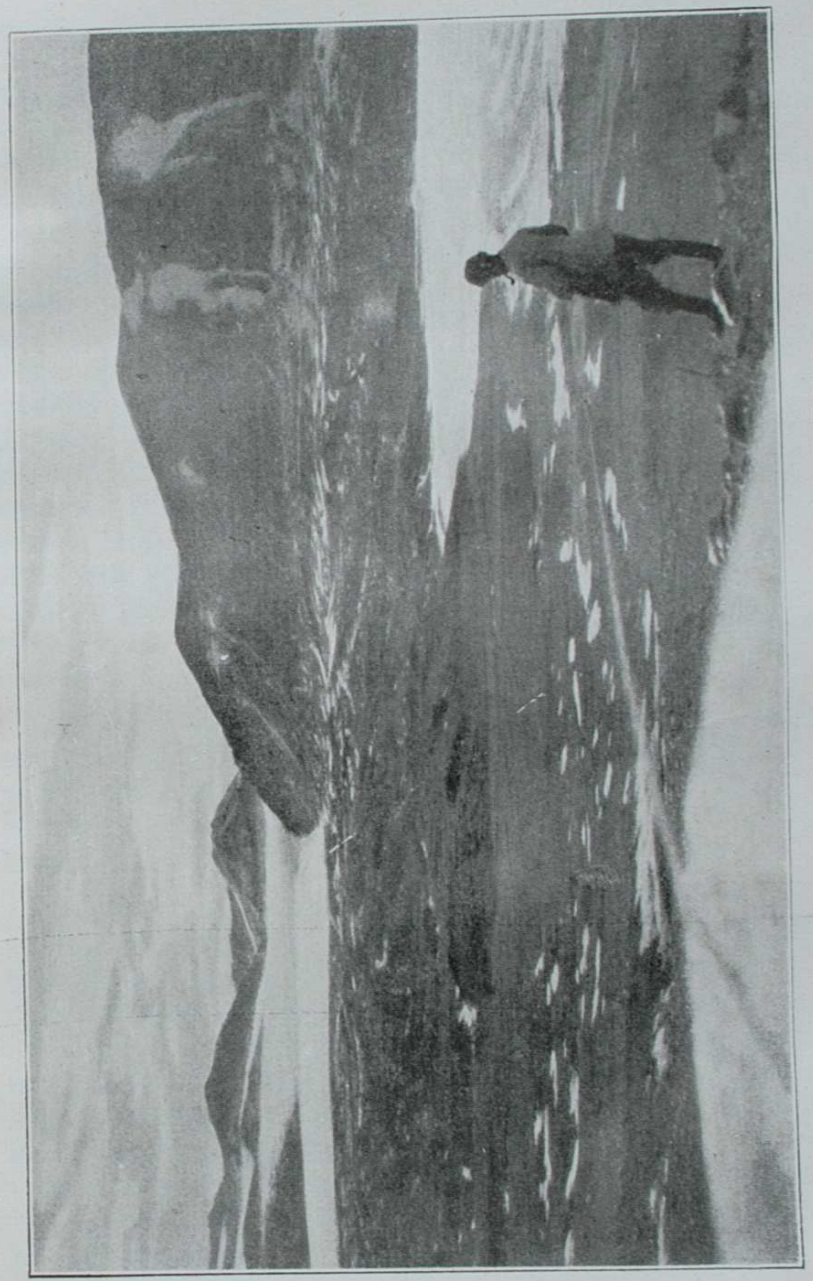

BLIZU OBALE ANTARKTIKE LJETI

Evans i pored jednog starog od prošle godine; lako ćemo dakle naći naše spremište. Da smo se morali upravljati po okolici, zlo bismo prošli, jer od Bluffa nisam već četiri dana vidio ni tračka. Nisam mislio. da je moguće da ovdje vlada tako dugo magla.

Srijeda, 15. novembra. 12. logor. Našli smo naše spremište »jedne tone« (241 km od Rta Evansa). Prevalili smo po prilici 14 km; nakon 10 km, dok nismo stali, da doručkujemo, bio je Kinez vrlo umoran, ali je onda opet dobro marširao, idući za drugima ,koji su prevalili put kao za šalu; put je doduše bio znatno bolji. Danas životinje otpočivaju, a onda ćemo dalje na put, prevaljujući po 24 km dnevno. Oates je uvjeren, da će to konjići izdržati, iako su brže izmršavili, nego što se nadao. On je inače velik pesimista — pa mi njegovo mišljenje uliva tim više nade. Ja lično gojim mnogo više nade. Čini mi se, da mnoge životinje doista bolje izgledaju, nego li za polaska; zašto da se uzrujavamo radi ostalih?

Cedulja poručnika Evansa, pisana 9., javlja, da je njegovo odjeljenje sa četiri sanduka brodskog dvopeka krenulo prema 80° 30' južne širine; za dva i pol dana prevalio je više od 55 kilometara — divan tempo. Nadajmo se, da je dobro obilježio put.

Jučer je bio prekrasan dan sa divnim suncem, ali za vrijeme marša se nekako o ponoći nebo naoblači; oko sunca se napraviše krasni koluti, od kojih si četiri mogao sasvim jasno razlikovati. Wilson opazi još i peti — žućkasto-crvena boja vrlo je lijepo odudarala od plavih medjutaka. Sada se sasvim dobro raspoznaju koluti na površini snijega. Dok je nebo iznad horizonta bilo jasno, mogli smo dobro vidjeti vrlo daleku zemlju na Zapadu; bijeli bregovi na Zapadu i Jugozapadu mora da su daleko 20 kilometara. Po noći ugledasmo Mount Discovery i Royal-Society-gorje, prvi put poslije mnogo dana, ali

Erebusa ne vidjesmo već nedjelju dana; u tom pravcu ostaju oblaci zatvoreni.

Temperatura je sinoć pala na 26 stepena, dok je bilo vedro, a kad se nebo naoblačilo, odmah se popela na 18 stepena, a sad ima 9 do 7 stepena ispod ništice. Većina nas nosi jasnozelene naočari za snijeg, što veoma godi očima; obično se na njih još jasnije vidi nego li prostim okom.

Tvrdi sastrugi dolaze sada svi sa Zapada-jugozapada, i sve su naše putokaze zameli vjetrovi iz toga pravca; ali mora da je i na Jugu bila polazna točka vjetrova, što su donosili snijeg; to se moglo opažati od logora »na uglu« pa sve dovle do logora »kod jedne tone«; prema tome izgleda da vjetar duž obale svuda dolazi sa kopna. Minimumtermometar pokazivao je ovdje 58 stepena, zapravo manje nego li sam očekivao; bio je vrlo dobro obješen i za cijelo ga nije ni jedanput pokrio snijeg. Ali ne mogu da nadjem zob, koju sam prije godinu dana ovdje prosuo — mora da ju je prekrio snijeg, premda drugi neki znaci pokazuju, da je ovdje bilo samo neznatnog padanja.

Četvrtak, 16. novembra. 12. logor. Temperatura 26 stepena. Nanovo smo porazdijelili terete: jači ponies-i dobiše 260 kila, a ostali 180.

Petak, 17. novembra. 13. logor. Atkinson se krenuo oko ½9, mi ostali zajedno oko 11. Nakon 14 km se zaustavimo da doručkujemo; kad stigosmo do tog mjesta, Atkinson je baš odlazio, a u pravi logor stigao je jedan sat prije nas, poslije 24 km. U glavnom ponies su se dobro držali, ali je i površina bila prilična. Kad smo ga uprezali, htjede Christoffer i opet da se otme, ali nam je uspjelo nagovoriti ga lijepim riječima i okrenuti, pa smo mogli zakopčati vodjice. Na jednoj sklizaljci njegovih saonica bio se nakupio led, zbog čega je vrlo teško morao vući; izgleda takodjer, da je njegov teret teži i manje elastičan nego li u drugih. »Rage« su

svoj posao divno izvršile, prema tome bi jače životinje morale još duže izdržati; medjutim se već pomalo pokazuje razlika prema soju i godinama.

Na maršu smo imali užasno studen vjetar. Temperatura 28 stepena, jačina vjetra 3. Sunce je doduše sjalo, ali to nije ništa pomagalo. Ono još i sada sja, ali termometar pokazuje 24 stepena hladnoće. Iza zaklona za ponies je divno toplo i životinje se osjećaju sasvim udobno.

Subota, 18. novembra. 14. logor. Ponies ne vuku dobro. Površina je samo malo rdjavija nego li jučer, ali boljoj se sada više ne možemo nadati. S užasom sam utvrdio, da vučemo previše hrane za ponies; radi toga smo ostavili jednu vreću. Prevalili smo naša 24 km i još nekoliko stotina metara preko toga. Kad smo se sinoć utaborili, pokazivala je temperatura 29 stepena, sad imamo još 19 stepena. »Rage« prekrasno marširaju. Oates daje Kinezu barem još tri dana; Wright čak misli, da može izdržati i nedjelju dana. To nas doduše hrabri, ali bi bilo bolje, da imamo uza se deset zaista pouzdanih životinja. Radi se sada o tome, da li ćemo se moći s njima uspeti na Beardmore-glečer. Zasada divno ovo sunce daje svemu radostan izgled.

Nedjelja, 19. novembra. 15. logor. Naišli smo danas na zaista rdjavu površinu; saone su se po njoj lako sklizale, samo su ponies vrlo duboko propadali, ali su se ipak dobro držali. Samo je Jehu napola mrtav; možda će još jedan dan izdržati, ali više nikako. Srećom je vrijeme sada prekrasno, pa se životinje na divnom suncu udobno odmaraju. Sastrugi se gadno ukrštavaju; tvrda mjesta kao da je i opet stvorio vjetar iz zapadno-jugo-zapadnog pravca, ali, po nekim naborima sasvim ozgora sudeći, rekao bi da potječu od jugoistočnih vjetrova, koji mora da su vladali prije kratkog vremena. Snimio sam fotografski nekoliko slika, a i Bowers.

Ponedjeljak, 20. novembra. 16. logor. Put je malko bolji. Sastrugi sada sve više pokazuju jugoistočni karakter. Nekoliko tvrdih mjesta budi u meni nadu, da će led postati bolji, ali ona ne potraja dugo. »Rage« još uvijek idu, Jehu je dapače zdraviji nego li jučer; svakako će još izdržati jedan komad puta. Isprva je danas Kinez bio vrlo bijesan, ali se onda opet oporavio. Ostali su ponies maršírali ovu noć vrlo podjednako; već su se privikli na meku snježnu koru. Ni njihova tjelesna težina ne pada tako brzo, kako smo mislili u logoru »kod jedne tone«; samo Victor počinje silno mršaviti. Baron sad izgleda zdraviji nego li igda; jedino on je uvijek gladan i ne može nikada da se najede. I ostali jedu dosta dobro i ne ostavljaju svojih velikih obroka krepke hrane. Sve se više pouzdajem radi njih. Chistoffer je pri kraju današnjeg marša razbio prednji dio svojih saona — mora da mu je preostalo još mnogo snage u tijelu!

Psima je put bio vrlo težak; sutra ćemo im teret olakšati za jednu vreću sijena. Dok smo maršírali bilo je nebo od Jugo-jugo-zapada do Sjevero-sjeveroistoka lagano presvučeno oblacima, napola krdastim napola slojnim oblacima; sad je opet vedro i sunce. Temperatura je iznosila u noći 26 stepena, sada 16 stepena. Sa Juga pirka povjetarac, od kojega životinje brane nasipi. Dugi jednodnevni počinak na suncu svima će im goditi.

Utorak, 21. novembra, 1911. 17. logor. (Širina 80° 35; temperatura po noći 26 stepeni ispod ništice.) Put je svakako bolji, pa konjići idu vrlo jednomjerno. Nijedan ne izgleda suviše premoren i ja sada čvrsto vjerujem, da će izdržati. Neugodno bi bilo samo kad bi se opet povratila rdjava površina; ali toga se jedva moramo bojati s obzirom na pravac našega puta. Idući prema logoru za doručkovanje, ugledali smo još izdaleka velik putokaz pred nama,

a kad smo ga prešli za 3½ kilometra, stigosmo na 80° 32' nekadašnje motorno odjeljenje. Ovo nas je tu čekalo već nekih šest dana. Ljudi izgledaju krepko, samo su vrlo gladni; odatle slijedi da obrok, koji potpuno dostaje goničima ponies-a, nikako nije dovoljan za ljude, koji teško vuku. Moje su odredbe za marš na visinu dakle potpuno opravdane. Čak i tako ćemo zacijelo naskoro svi osjetiti glad. Day izgleda vrlo mršav, gotovo je iznuren, ali može da radi. Vrijeme je lijepo — kad bi samo dugo ovako ostalo! (Temperatura u 11 sati izjutra 14 stepena.)

Motorno odjeljenje treba da nas još tri dana prati na putu, a onda će se vratiti Day i Hooper. Mislimo, da će i Jehu tako dugo izdržati, a onda će zacijelo poslužiti kao hrana psima; Meares već nekoliko dana vreba na dobar zalogaj za svoje miljenike. S druge strane se opet Atkinson i Oates takodjer trude, da jadnog Jehu-a dovedu živa dalje od mjesta, gdje je Shackleton morao ubiti svoju prvu životinju. Kinezu je vrlo dobro — tko zna, ne će li ponies ipak ono izvršiti, što smo od njih očekivali.

Srijeda, 22. novembra. 18. logor. Nema promjene. Ponies mršaviji, ali nisu mnogo slabiji, »rage« još uvijek idu. Jehu se sada zove »Čudo Barijere«, a Kinez »Grom«. Još dva dana — pa smo prešli mjesto, gdje je Shackleton zaklao svoju prvu životinju. Baron se odlično drži i vuče po prilici 23 kile više nego li ostali; ovi imaju ponajviše manje od 225 kg, a moći ćemo im zacijelo još i više olakšati teret. Psi su jutros stigli sa svojim teretom u sjajnom stanju. (Temperatura po noći 18½ stepena). Do Beardmore glečera ne ćemo valjda imati više poteškoća. Vrijeme je prekrasno, te tako mogu konjići dobrano da otpočinu dok po danu miruju na toplome suncu; doduše noćni ih marš opet iznuri. Dok toplo sunce sja klize saone mnogo lakše preko površine, a tri sata po prilici prije i poslije ponoći trenje je očigledno mnogo veće. Pitanje je, da li će

odmor preko dana naknaditi taj veći potrošak snage. Površina je sada sve češće nestalna: sniježna kora izgleda čvrsta, ali kad na njoj počiva čitava težina konja, propada iznenada 8 do 10 centimetara duboko. To vrlo umara konje. Sad i ljudi mnogo češće propadaju, te je i trčanje pored saona sve mučnije i mučnije. Ali u glavnom put prema prilikama nije loš; ako ostane sunce, morala bi se površina još popraviti. Ne vidim razloga, zašto bi se morala pogoršati za narednih 200 kilometara. (Temperatura 17 stepena.)

Četvrtak, 23. novembra. 19. logor. Napredujemo, držim da će ponies izdurati; još 280 kilometara, pa smo na Beardmore-glečeru. Ali stvar je još uvijek riskantna. Kad bi najedanput jedan ili čak i više ponies otkazali službu, lijepo bismo se proveli! Površina je prilično podjednaka; poslije luncha marširali su ponies mnogo bolje, zacijelo je bilo trenje saona manje. Na Jugu se skuplja jedna oblačina (temperatura 13 stepena) — bojim se, da će doći orkan! Neka nam, zaboga, samo ne otme čitav jedan dan hoda! To ne bi dozvolila naša zaliha životinjske hrane.

Petak, 24. novembra. 20. logor. Jučer smo čitavi dan imali hladan južnjak, koji se kasnije promijenu u jugoistočnjak, a k tome je bilo oblačno. Dosta se tužno krenusmo na put, ali se naskoro od Istoka prema Zapadu ukazaše komadići vedra neba, a i oblaci se rastrgaše. Sada nam sja sunce i toplo je. Prevalili smo običajni marš vrlo udobno i po dosta dobroj površini, a ponies idu sada sasvim podjednako i pravilno. Otkad smo se združili s motornim odjeljenjem, morali su ti momci marširati neposredno ispred »raga«, dok je ostala družina slijedila za njima dva ili tri sata kasnije. Danas im se ne približismo tako blizu kao obično; konji mora da su dakle išli vrlo dobro. Ali je već dana bila zapovijed, pa je jutros Jehu nakon svršenog marša odveden

malo natrag istim tragom i onda ubijen iz puške. Pošto smo isprva sumnjali, da će uopće prijeći Rt Kolibe, divno je čudo, da je prevalio osam konaka dalje od naše prošlogodišnje granice i da je mogao još i dalje ići. Ali u zadnje vrijeme nije nosio bogzna kakav teret, pa je bilo samo djelo milosrdja, što smo učinili kraj njegovom životu. Kinez kao da opet deblja, pa će zacijelo poživjeti još koji dan. Ostali ne pokazuju ničim da su premoreni, a nisu ni suviše gladni. Nekako osjećam, da ćemo sada koraknuti napred. Day i Hooper odlaze večeras od nas.

Subota, 25. novembra. 21. logor. Za prve polovice puta bila je površina puna ledenih kristala, i radi toga vrlo tegotna; kasnije se popravila, a naposljetku je postala sasvim dobra. Temperatura 17 stepena. Pošto su sada tople noći, bilo bi poželjno, kad bismo postepeno prešli na to, da putujemo po danu. Zato ćemo se večeras krenuti dva sata kasnije, a i sutra navečer.

Sinoć smo se rastali s Dayem i Hooperom i nanovo smo se organizirali. Temperatura 22 stepena. Svi smo zajedno pošli; poručnik Evans, Lashly i Atkinson, koji sami moraju da vuku, išli su napred sa svojim prtljagom smještenim na saonama, dugim 3 metra. Slijedili su ih Kinez i Prase, a ostali su pošli za njima poslije nekih deset minuta. Stigosmo zajedno do logora za doručkovanje, a onda se u istom redu krenusmo dalje; rage su malo po malo zaostajale, ali najzad ipak ne više od nekih 300 metara, tako da smo na moje veliko zadovoljstvo stigli svi zajedno u logor. Ljudi mi rekoše, da je prvi dio marša bio izvanredno naporan. Temperatura 17 stepena.

Sunce je sjalo svu noć, ali oko ponoći se stvoriše lagani magleni oblaci. Prilično blizu pred nama, iako malo razvodnjeno, vidimo zemlju.

Ponies su počeli malo po malo da se umaraju, ali sutra ćemo im olakšati terete; tu ćemo napraviti još jedno spremište. Ljudi sada idu sa štapovima od skija, što im veoma pomaže, kako uvjeravaju; zato ću ponijeti štapove na Beardmore-glečer. Baš dolazi Meares i veli, da je Jehu dao četiri obroka psima; lako su ga mogli rasjeći, a imao je još dosta sala. Meares misli, da je onaj drugi pony dovoljan, da ga prebaci sa psima na glečer. To mi je vrlo milo čuti. Jehu se dakle pokazao kao dobra duša, a Kinez će valjda biti još vrjedniji. Samo još nekoliko koraka dalje, da uzmognemo osjetiti, da smo stigli na našu prvu metu!

VII.

KAKO SU PROPALI KONJIĆI.

Nedjelja, 26. novembra 1911. U logoru gdje doručkujemo. Danas smo prilično lako maršírali, put je bio srazmjerno dobar. Krenuli smo se u 1 sat noći (ili o ponoći prema ovdašnjem računu), pa smo prevalili podjednakim korakom 3½ km na sat, što je dobra rabota. Prije nego li stadosmo da doručkujemo, bilo se tako zamaglilo, da smo na nekih 300 metara ili još manje izgubili iz vida prethodnicu. Sada prodire sunce kroz maglu. Tu, na 81° 35' južne širine, ostavljamo naše »Srednje spremište na Barijeri«: osamdnevni provijant za svako odjeljenje, koje se vrati kao kod Mount Hooper-a.

22. logor. Kad smo pošli dalje, počeo je padati snijeg; vjetar brije s jačinom od 2 do 3 sa Zapadno-jugo-zapada, pa se čuje kako snijeg pršti udarajući o šator; nekakav je ljetni orkan, koji podsjeća na aprilsku bljuzgavicu u našem zavičaju. Temperatura 10½ stepena. Ponies su dobro izdržali drugu polovicu hoda, pa ćemo sutra opet za dva sata kasnije

poći, dakle tek u 3 sata izjutra; sve dok ne predjemo na prave dnevne marševe. Onda će do vremena, kad budu ljudi morali vući saone, samo još malo preostati. Sastrugi kao da se pomalo okreću prema Jugu; pogdjegdje se s njima ukrštavaju tvrdi zapadni sastrugi. Hod vrlo umara ljude; kod svakog koraka propadaš 5 do 8 cm u snijeg. Kinez i Prase divno su držali korak s drugim ponies-ima. Uostalom je prilično žalostivo ići preko te velike snježne ravnice, kad se nebo i zemlja sastaju i pretapaju u jezovitu bijelu mrtvačku ponjavu; ali kad si u tako dobrom društvu i kad je sve u redu, ipak se opet razveseliš. Psi su stigli upravo kad smo razapinjali šator; Meares tvrdi, da je ovo najbolja površina, koju je dotle imao.

Ponedjeljak, 27. novembra. 23. logor. Najnaporniji od svih dosadašnjih marševa! Put je bio isprva jadan, pa je prethodnica mogla tako teško napredovati, da smo je više puta stizavali. To je ponies-e pomelo, pa su išli sporije nego li obično, a to je usporilo čitavi marš; premda smo bili pošli na put u 3 sata ujutro, ipak ne dodjosmo do logora za doručkovanje mnogo prije 9. Druga je polovica puta bila još gora. Prethodnica je išla na skijama i mogla je samo s teškom mukom držati pravac, pošto sada nije bilo nikakovih uporišta. Kad smo na pola puta otpočinuli, da bismo podigli putokaz, stade odjednom padati gust snijeg, pa skije strašno oteščaše zbog velikih sniježnih gruda, koje se uhvatiše za njih. Ali se već poslije nekoliko minuta podiže južnjak, kojega blagodat smjesta osjetismo. Pošto je sada prethodnica pješice vukla svoje saone, bilo joj je još teže držati ravno pravac, dok se najzad u zadnjem kilometru ne razdijeliše oblaci. Tada stadosmo, jer su prilike bile vrlo teške, a životinje silno izmorene. Upravo sada opet pada silan snijeg — bog bi znao, kad će prestati!

Sutra ćemo još jedan sat kasnije, t. j. u 4 ujutro, poći na put, pa smo prema tome 5 sati zaostali za onim satom, kad smo se još prije tri dana kretali na put. Naša pića za ponies-e nas prisiljava, da na svaki način prevalimo dnevno 24 kilometra. Već nekoliko dana nismo vidjeli ni sjenke kakove zemlje! Umorna životinja umori i čovjeka, pa nijedan od nas nije sada, kad svršimo dnevni marš, bogzna kako raspoložen, premda smo u zadnje vrijeme obilno spavali.

Utorak, 28. novembra. 24. logor. Najturobniji polazak, što se može zamisliti! Snijeg gusto pada, a vitla ga oštar južnjak ispred sebe. Ljudi podjoše u 3 sata i 15 minuta s Kinezom i s Prasetom; mi smo slijedili u 4 i 20 te smo prethodnicu dostigli baš u času, kad je ova u ½9 otpočinula bila, da po drugi put doručkuje. Na polovici puta popravio nam se položaj; nebo kao da je htjelo da se razvedri, a i pravac smo lakše nalazili. Kad smo svršili lunch opet se naoblačilo. Kad će već proći taj gadni orkan? Ponies hodaju lakše, a ljudi sve teže; gotovo svuda se ispod 8 do 15 cm debelog snijega nalazi tvrda kora. Na kraju našeg današnjeg hoda predjosmo preko čitavog niza visokih, tvrdih jugoistočnih sastruga, koji su bili vrlo razdaleko jedan od drugoga, što ne mogu da protumačim!

Daljnji je marš bio gotovo isto tako strašan. Sa Juga je duvao jak vjetar, koji se prometnu u jugoistočnjak, dok su nas okupile sniježne vijavice, tako da nismo mogli ništa vidjeti, a snijeg, što su ga nanosile, bockao nam je kožu na licu. Pod konac smo se morali upravo boriti, da bismo se maknuli s mjesta! Kad bi samo najzad prošao taj neočekivani ljetni orkan!

Kinez ili »Grom« je večeras ubijen. Hrabri momčić je dobro izdržao te odlazi s pozornice samo nekoliko dana prije svojih drugova. Imamo još samo četiri vreće presovana sijena, svaka po 59 kila; te

bi morale dostajati za preostale životinje za sedam dana; od Beardmore glečera nismo više udaljeni ni 170 kilometara. Nema više velika izbora izmedju preostalih ponies-a: Baron i Mršavac su najjači, Victor i Christoffer najslabiji. Zemlji nema još ni traga!

Srijeda, 29. novembra. 25. logor. Širina 82° 21. Položaj nam se znatno popravio. Sinoć se kasno ukazala zemlja; izgledalo je kao da je Mount Markham, prekrasan, trorogi vrhunac, začudo blizu, osim toga Rt Littelton i Rt Goldie. Krenusmo se po prilici oko 4 sata 20 i stigosmo u današnji logor u ¼2. Danas mora da smo prosječno prevalili preko 3 km na sat. Meta za naše ponies-e nije udaljena više od 130 kilometara; životinje su doduše iznurene, ali mislim, da još sve imaju snage za rad od pet dana; možda još i više. I Kinez je dao psima četiri obroka; dakle će i svaki daljnji od osam ponies-a povećati zalihu hrane za toliko obroka. Prema tome ćemo valjda moći pse odmoriti i dobro hraniti, da ih upotrebimo za povratak. Mogli bismo već sada proći i njihovom pomoći i ne dangubeći mnogo, ali je vrlo poželjno, da ljudi ne moraju vući teških saona sve dotle, dok nije od prijeke potrebe. Zato se volim nadati, da ćemo narednih 130 kilometara prevaliti po dosadašnjem redu.

Baron i Snip idu sada sami, slijedeći vrlo dobro trag ostalih. Obojica neprestano lukavo promatraju svog goniča i odmah stanu, ako ih ne goni. Svaki čas jedu snijeg. Pravo je olakšanje što ne moramo voditi nijedne životinje. Meares je mjerio rupe, što ih ponies utisnu kopitima; otkad smo otišli od logora »kod jedne tone«, prosječno su duboke 20 centimetara; mnoge su duboke 30 cm — prema tome se može približno zamisliti naš mučni marš. U Bowersovom šatoru pojedoše jučer za ručak Kinezovu pečenku — kažu da je bila izvrsna! Ja sam sada kuhar mog odjeljenja.

Zimus smo često govorili o obući za ponies-e. Volio bih, da ju imaju — to bi im prištedilo mnogo napora.

Četvrtak, 30. novembra. 26. logor. Ugodan dan hoda za ljude, ali vrlo naporan za jadne životinje. Osim Barona, sve druge pokazuju da su vrlo oslabile. Danas smo za jedno pola sata kasnije prevalili put nego li jučer. Nije baš ugodno! Ali ne možemo biti već više od 110 km udaljeni od našeg najbližeg cilja. Psi su dobro. Zemlja je bila zamotana u tanku bijelu maglu, ali je katkada provirivala, kad smo bili u logoru; ja sam upotrebio svaku priliku da pravim fotografske snimke.

Petak, 1. decembra. 27. logor. Širina 82° 47'. Još malo dana, pa su ponies gotovi — osim Barona! Ipak će se održati duže, nego li njihova hrana, pa sam danas, unatoč svih protesta, zaključio, da se imade ubiti Christoffer. Radi mnogih muka, koje nam je isprva zadao i radi njegova slabog rada sada pod konac žalimo ga manje nego li ostale. Tu ostavljamo spremište: južno spremište na Barijeri; ponies imadu sada još manji teret. Još tri daljnja hoda, pak bismo se morali izvući. Mislim da m o r a m o proći s onih sedam raga i sa saonama, što ih vuku psi.

Baron je jutros pokušao hodati na krpama, te je nekih 7 km divno išao, ali su se onda rastegle, da smo mu ih morali skinuti. Nema sumnje, da je takova obuća za snijeg velika pomoć, pa bi naši konjići, da su ju odmah od početka nosili, izgledali sasvim drugačije. Uostalom mislim, da je barem donekle ohrabrilo životinje, kad su ugledale zemlju. Kad smo za divna sunca krenuli na put, vidjela su se prekrasno brda, desno od nas. Od Mount Longstaff-a spušta se krasan, duboko urezan glečer; stijene imadu najmanje 50 stepena strmine. Uostalom izgleda, da je planina slabo razgranjena; više je obla i masivna, iako imade po nižim ograncima mnogo koritastih dolina. Spram nas se vidi, kako je iskočila jedna žutosura

hridina iz snijega, na koje se stranama crni kamen; volio bih znati, od kakova su kamena te stijene.

Subota, 2. decembra. 28. logor. Širina 83°. Oblaci, koji su se sinoć nadvili sa Jugoistoka, donesoše snijeg, pa su se ponies jutros vrlo izmučili, premda nije bilo vjetra ni studeni. Predložio sam Oatesu, neka preuzme nadzor nad životinjama, ali pošto je volio biti gonič poniesa, predao sam mu rado mog Snapa, pa sam sam letio na skijama, što je vrlo ugodno. Kako sam se lako kretao, snimio sam više puta ponies-e u kasu. Kasnije su ponies bolje grabili, pak sam naskoro imao vraškog posla, da zadržim vodstvo. Tako veselo stigosmo u logor. Bilo mi je žao, što sam morao Victora odsuditi na smrt — naročito je jadnom Bowersu bilo žao, jer njegov je pony dobro uhranjen, pa će dati pet obroka psima. Radi ponestajanja hrane, moramo ubijati životinje, ali smo zato stigli na 83. stepen širine i možemo se stalno nadati, da ćemo proći. Psi vrše vrlo dobro svoj posao; od sutra će morati vući teži teret.

Sve je dobro — samo da nam vrijeme dopusti, da stignemo do glečera! Večeras se vedri! — Wild veli u svom dnevniku o Shackletonovom putu, da je 15. decembra 1915. bio prvi dan, kad n i j e bilo prekrasno vrijeme, iako su već mjesec dana bili na putu! Kod nas je dosada lijep dan bio velik izuzetak! Zato ipak nismo još nijedan dan, odredjen za marš, preležali. Danas, kad smo se utaborili, bilo je tako toplo, da je snijeg, dok je padao, već kopnio i sve smočio. Oates je jučer došao u moj šator, kao zamjenik Cherry-Garrarda.

Družina je sada ovako podijeljena: ja, Wilson. Oates i Keohane. Onda Bowers, narednik Evans, Cherry-Garrard i Crean. Prethodnice: poručnik Evans, Atkinson, Wright i Lashly. Svi sad jedemo konjsko meso i tako smo siti, da o gladi nema zbora.

Nedjelja, 3. decembra. 29. logor. Nemamo sreće s vremenom! Probudio sam jutros drugove u 2 sata

30, pošto hoćemo da se krenemo u 5 sati rano. Bilo je maglovito i snijeg je padao; to nas ne bi smetalo u maršu, ali dok smo doručkovali, postade vjetar sve jači, a u ½5 razbjesni se bura sa Juga, koja raznese nasip oko ponies-a, a saone zakopa pod gorostasnim smetovima. To je bio najjači vjetar, što sam ga tude doživio u ljetno doba. Oko 11 se poče stišavati. U 12 sati 30 ustadosmo, doručkovasmo po drugi put i spremismo se. Opet se ukaza zemlja, oblaci se razdijeliše, a oko 1 sat 30 svuda se oko nas bliještalo sunce! U 2 sata se krenusmo, svuda se vidjela zemlja i sve je izgledalo dobro, osim jednog oblaka na Jugoistoku. I zbilja! U ¼3 se ovaj nadvuče, u ½3 bio je već sasvim zbrisao zemlju, tek 55 km daleku, a prije 3 se našao već nad nama, sunca nestade, snijeg poče gusto padati, a marš postade užasom. Vjetar je isprva dolazio sa Jugoitoka, onda se načas pretvori u jugozapadnjak i najzad sjeverozapadnjak; odatle i sada još dolazi i tjera pred sobom snijeg. Te promjene vremena su prava zagonetka. Ipak smo prevalili 20 km i u 7 sati navečer stigli u ovaj logor.

Prethodnica nas je vodila 11 km daleko; onda stade da se odmara — bilo joj je dosta vodjenja! Prodjosmo pored nje, Bowers i ja na skijama na čelu, držeći pravac s kompasom u ruci. Snijeg se ukrštavao s našim skijama i samo pokatkad bismo ulovili tračak jugoistočnih sastruga, preko kojih smo letjeli, dok je za zadnjih sati hoda sunce tužno provirivalo kroz oblake. Izgleda da je nastala uzbuna u atmosferi; ako tako ostane, kad budemo na gleču, bit će nam puna kapa! Skrajnje je vrijeme, da se kolo sreće okrene na našu stranu — dosada smo i onako imali slabo sreće!

Ponedjeljak, 4. decembra. 29. logor. 9 sati ujutro. Probudio sam svoje drugove u šatoru u 6 sati. Po noći je vjetar od sjeverozapada kočio na Jugoistok; nije baš bio jak, ali je sunce bilo zastrto i nebo puno

teških oblaka; od zemlje se malo što razabiralo, ali smo mislili, da nam valja na svaki način krenuti dalje. Dok smo doručkovali najednom ojača vjetar, i naskoro se nadjosmo u pravom pravcatom orkanu. Morali smo svi pomoći i nagrnuti nove nasipe oko ponies-a — užasan posao, ali prijeko potreban zbog konja; oni stoje saneno i zlovoljno, ali kao da ne zebu. Sinoć su psi stigli zajedno s nama, a pomoćna momčad jutros, kad smo baš dovršili nasipe oko ponies-a; bilo im je veoma teško slijediti našim tragom. Tako smo eto opet svi zajedno. Za takova vremena se apsolutno ne može maršírati. Barometar se sinoć digao od 747 na 759 mm — fenomenalno! Ogorčen sam upravo, kad sravnim vrijeme, koje mi imamo, s onim, koje su imali naši prethodnici u ovim krajevima.

30. logor. Do podne se pomalo umiri vjetar, u ½1 se stane vedriti, u 1 sat zasja sunce, u 2 sata popodne krenusmo se dalje, a u 8 sati navečer se utaborismo ovdje, prevalivši puna 24 kilometra Cijelo to vrijeme vidjele su se jasno konture zemlje; zapazismo mnoge glečere velikih dimenzija, koji još nisu bili urisani na karti i od kojih su se trojica sastajali ispod Mount Reid-a. Konture planine su oble i masivne, s malim kao nataknutim vršcima i s nerazvijenim uvalama. U nižim položajima su uvale vrlo lijepe; glečeri imadu oštro urezana, duboka korita izmedju strmih stijena; nekoliki visovi oko njih pokazuju golo, gotovo okomito stijenje, valjda granit, vidjet ćemo kasnije. Pred nama se diže Mount Hope sav zaobljen od leda i pokriven stijenama, a tu se nalaze i vrata, što vode na glečer Ako prevalimo 22 kilometra, mogli bismo sutra lako onamo stići (temperatura 8 stepena). Ponies maršíraju danas još srazmjerno dobro, iako je dubok snijeg pokrio ovaj valoviti kraj. Psi su upravo sjajni, ali nisu imali više ni zalogaja hrane, pa smo im zato morali žrtvovati maloga Michaela, koji je

poput svojih drugova imao vrlo mnogo sala. U svim se šatorima sada jede konjsko meso i to vrlo rado.

Radi ta dva gadna dana izgubili smo doduše samo 10 ili 11 kilometara, ali ako potraje to komešanje u zraku, što će tek biti na glečeru, na kojemu bismo trebali više nego li igdje lijepo vrijeme? Sada smo prevalili prvi dio našega puta. Ako pogledamo prema Jugojugoistoku, gdje se može vidjeti najdalje udaljena zemlja, izgleda više, nego li vjerojatno, da se može preko Barijere doći vrlo daleko na Jug, pa ako Amundsen imadne na tom putu samo malo sreće, bit će mu put kraći u najmanju ruku za 200 kilometara.

VIII.

SUDBONOSNO ZADRŽAVANJE

Utorak, 5. decembra 1911. 30. logor, u podne. Probudismo se jutros, dok je bjesnila snježna oluja. Do sada smo imali vjetrove barem bez snijega, finog poput prašine, što je zapravo znak orkana — a danas se raspojasao orkan u svoj svojoj savršenosti! Valja samo da ostaneš jednu ili dvije minute vani, pa te je snijeg zaprašio od pete do glave. A temperatura je visoka, tako da se sve, što padne ili što nas pospe, odmah prilijepi za nas. Ponies stoje duboko u snijegu, a glava, rep, noge i svaki komadić, koji nije pokriven gunjem, sve kao da je zaledjeno. Saone se gotovo i ne vide, a šatore nadvisuju visoki smetovi. Poslije doručka smo nanovo podigli nasipe od snijega i sada se opet nalazimo u našim vrećama za spavanje. Naravno da se ne može ni pomisliti na marš, kad je takovo vrijeme, a pogotovo ne možeš poći ususret oluji. Što znači zaboga takovo vrijeme u to doba godine?

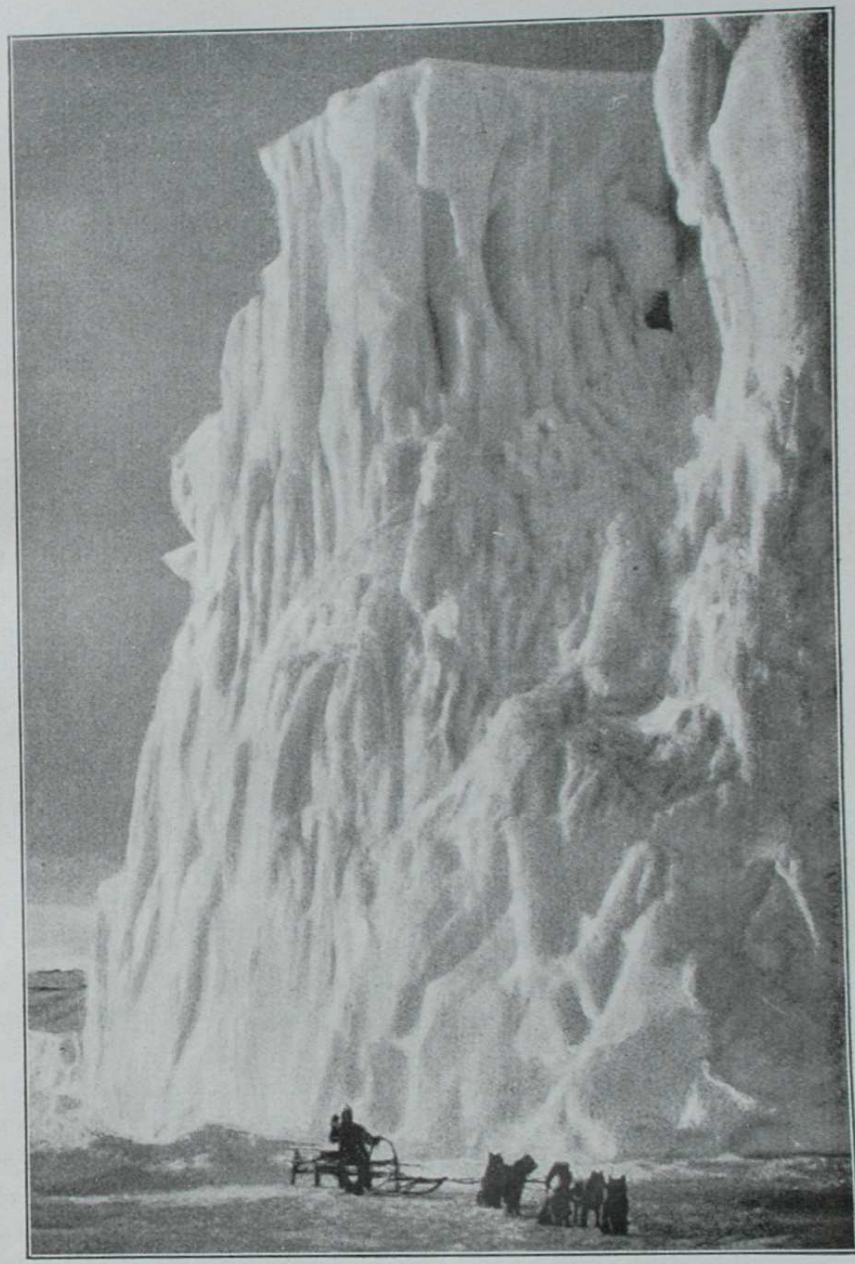

LED BARIJERE

Je li ovdje nastao opći poremećaj u atmosferi, koji će čitavom ovom južnom kraju donijeti ružno ljeto — ili smo samo žrtve neobičnih lokalnih vremenskih prilika? Baš smo baksuzi! Svakako više nego li smo zaslužili! Zašto mora samo moja mala družina svuda da nailazi na poteškoće, dok se drugi šeću nasmijani po suncu! Nismo se nikako mogli nadati tim neprilikama, pa da smo ne znam kako bili oprezni ili dalekovidni; pa da smo imali deset puta više iskustva! Ali možda će se sreća ipak još okrenuti? — ?

11 sati navečer. Čitavi dan jaka oluja — najveći snijeg, koji sam ikada doživio! Smetovi oko naših šatora su prave grdosije. Temperatura je danas prije podne iznosila 3 stepena ispod ništice, a popodne se popela na 0,5 stepeni ispod ništice! Gdje snijeg ne padne baš na snijeg, odmah se topi: šatori, odijela za vjetar, čizme za noć itd. sve je skroz mokro; sa šatorskih motki i s otvora šatorskog kaplje voda, po podu su nastale čitave mlake vode, voda nam kvasi vreće za spavanje i svuda nam strašno dodijava. Sad bi samo još trebalo da se naglo smrzne prije nego li sve posušimo — onda bismo baš nakaljali! — Ali sve bismo to sa smiješkom pretrpjeli — da nije samo tako strašno ovo odgadjanje puta, jer ne smijemo ni časa počasiti! I baš se sada moralo ovako desiti!

Izgleda kao da će prestati oluja, ali temperatura ne pada, pa je snijeg mokar kao i do sada.

Srijeda, 6. decembra. 30. logor. U podne. Ležimo u našoj »očajnoj bari« — nevrijeme bjesni s neumanjenom jačinom. Temperatura se popela na 0,5 stepena iznad ništice; u šatoru sve pliva. Tko izidje iz njega, vrati se kao da ga je dohvatio pljusak i za njim ostaju mlake na podu. Snijeg sve više zasipava nasipe, ponies-e, šatore i saone. Životinje izgledaju vrlo jadno! A još smo 22 kilometra

daleko od glečera! Hvata me pomalo takovo očajanje, da mu se više ne mogu oduprijeti.

U 11 sati navečer. U 5 sati se najzad malo razbiše oblaci; opet se može vidjeti zemlja, ali je nebo još puno snijega, a i vjetar je još prilično jak, dok je temperatura visoka! Uza sve to — ako se sutra ne pogorša vrijeme, moramo dalje!

Četvrtak, 7. decembra. 30. logor. Oluja i dalje traje, a položaj nam je sve ozbiljniji. Za sutra nam preostaje još samo malen obrok hrane za konje; moramo zato sutra poći dalje ili žrtvovati ponies-e Ali to nije najgore, jer će nas već i psi poslužiti — drugo nas nešto zabrinjuje: jutros smo morali načeti hranu, koja nam je odmjerena za put preko glečera do pola! Prva pomoćna družina može nas samo još četrnaest dana, od danas počevši, pratiti i onda mora natrag. A oluja još nikako ne misli prestati! Svi uvjeravaju, da se nikako ne može dalje Ne preostaje nam drugo nego li da se pokorimo našoj zloj kobi! Možemo samo da ležimo u mokroj vreći za spavanje i da razmišljamo o toj nezasluženoj sudbini, pošto je sve bilo tako dobro smišljeno i gotovo već okrunjeno uspjehom! Ja ni sada ne znam, kako bih morao promijeniti moj prvobitni plan! Svoje račune sam sastavio uzevši na osnovi dosadašnjeg iskustva i te kako u obzir nepovoljno vrijeme; ali taj burni decembar — ovdje najljepši mjesec — takovo je iznenadjenje, kojemu se nije mogao nadati ni najoprezniji organizator. Temperatura »0« stepena. Meares-u je opasno oboljelo jedno oko od sniježnog blještavila; možda će ga izliječiti mirovanje, na koje smo osudjeni; ali on veli, da je već dugo osjećao da ga boli. Radi takova nevremena ne može biti ni govora o kakovoj veselosti u našem logoru, iako samo čeka, pa da zavlada. Sinoć, kad smo se bili nekoliko minuta ponadali, već se opet čuo smijeh.

O ponoći. Sve po starom! Barometar raste — možda to obećaje da će se vrijeme popraviti. Ništa te ne može tako ogorčiti kao ovo prisilno ljenčarenje, kad znaš, da je svaki dan i svaki sat tako silno važan. Užasna je to sudbina morati neprestano samo buljiti u mokre mrlje na zelenim listovima našega šatora, u bambusove šatorske motke, koje se od mokrine cakle, prljave skroz na skroz mokre čarape što vise nad tobom i, što ti ja znam, sve skroz promočeno — morati vječno slušati bubnjanje snijega, koji pada i fijukanje napuhnutog mokrog šatorskog platna — morati osjećati pod prstima ljigava i mokra odijela i sve ostalo, što dodirneš, a znati kraj toga, da se vani desno i lijevo, sprijeda i straga, digao bijel bezbojan zid, koji nas je opkolio! A onda težak osjećaj, da se izjalovio moj čitavi plan — da ne može imati uspjeha! Strašan položaj, zar ne? Ali možda baš te poteškoće podstrekavaju naše snage, da učine sve što mogu!

Petak, 8. decembra. Još uvijek 30. logor! Uzaludna nada! Probudismo se kao i do sada dok snijeg očajno pada, a vjetar fijuče! Doručkovasmo u 10. O podne se stišao vjetar, pa smo stali iskopavati saone, što je bio težak posao! Onda potražismo nova mjesta za šatore, koji su radi sve jačega pritiska snijega postali već vrlo tijesni. Stara mjesta, gdje su bili razapeti, izgledaju kao duboke jame pune leda u sredini. Taj posao je bio uzrokom, da nam je boravak u šatoru bio malo ugodniji, osobito otkada je prestao vjetar. Oko 4 sata je izgledalo kao da će se razvedriti — iskra nade oživje u nama. Ali dok ovo pišem, sunca je, nažalost, nanovo nestalo, a snijeg i opet pada! Položaj nam postaje očajan! Poručnik Evans pokušao je danas popodne sa svojim ljudima vući nešto tereta idući na skijama — i zbilja: krenuli su jedne saone, na kojima su sjedila četiri čovjeka; ali kad su ih htjeli vući bez skija, propadoše preko koljena u snijeg

Onda pokušasmo s Baronom, koji propade sve do trbuha! Wilson misli, da su ponies svršili svoj posao; samo Oates uvjerava, da će unatoč golemog snijega izdržati još jedan marš, ako na ovaj sutra podjemo. Ako ne, onda moramo sutra poubijati ponies-e i poći dalje pod svaku cijenu s ljudima na skijama i sa psima. Ali što mogu psi u takovom moru od snijega? Temperatura ostaje 0,5 stepeni nad ništicom i sve je ogavno mokro!

U 11 sati navečer. Vjetar je promijenio pravac na Sjever, na nebu se najzad pokazuju pukotine sunce zaškilji ponekad kroz oblake i zemlja se pomalja iz magluštine. Temperatura je spala na 3 stepena ispod ništice, pa već ponestaje vode. Hoće li i to opet biti samo varavo obećanje? Dobri izgledi da ćemo se naskoro maknuti i opet raditi, udobrovoljili su večeras čitavi logor. Jadni ponies živo gledaju kad će dobiti hranu, koje još samo tako malo ima, ali nisu zapravo gladni; čak smo mogli zadnjih dana spremiti dosta mnogo ostataka koje su poostavljali u svojim zobnicama. Mi još uvijek prilično krepko izgledamo. Večeras nam se čini sve ružičasto, ali tko će nam vratiti četiri izgubljena dana?!

Subota, 9. decembra. 31. logor. Po noći sam izišao nekoliko puta iz šatora, da se uvjerim kako se vrijeme polagano poboljšava; u ½6 smo svi bili budni, a u 8 se krenusmo s poniesima — ususret teškom danu. Užasna mećava strašno je bila razmekšala put; gonili smo dobrano jadne životinje, koje su dobile samo polovicu svog obroka, ali nismo mogli nijednog poniesa natjerati, da vodi duže od nekoliko minuta; slijediti tudje stope mogli su vrlo dobro. Ali gotovo da nismo nimalo odmicali; opet smo morali poslati napred prethodnicu. Bowers i Cherry-Garrard predvodili su, vukući jedne dugačke saone — tako smo se kinjili neka 2 kilometra. Podoficir Evans spasi situaciju, navukavši

Snipu jedine još preostale krpe za gacanje po snijegu. Od toga časa predvodio je ostale Snip, a da ga nije trebalo bogzna kako podbadati, drugi su ga slijedili, mijenjajući se jedan za drugim, jer bi svaki naskoro klonuo, idući drugi po redu. Išli smo cijeli dan bez odmora i bez doručka. Poslije 5 ili 7 kilometara (temperatura je iznosila 5 stepena ispod ništice) dospjesmo na led, ali ni tu nismo, osim užasno mekoga snijega, imali neobičnih poteškoća.

U 8 sati navečer nadjosmo se neka 2 kilometra daleko od obronka, koji vodi gore u tjesnac, što ga je Shackleton okrstio »Ulaznim vratima«. Ja sam se nadao, da ću mnogo ranije proći kroz ta vrata s preostalim poniesima, pa bi tako i bilo, da nije bio nadošao onaj strašni orkan. To je bio težak udarac za nas — ali ne trebamo zato ipak očajavati, ako samo nije oluja tamo gore sasvim zamela svaki prolaz. Ljudi, koji vuku saone, još se ne vide, premda im teret nije težak. Mora da su zacijelo negdje popostali, da popiju čaj — ili zbog čega drugog? Zapravo su nas već davno trebali prestići!

Navečer u 8 sati bili su ponies svi poprijeko sasvim gotovi; mučno su se vukli još nekoliko stotina metara. U to vrijeme nalazio sam se na čelu povorke; vukao sam za sobom saone s neznatnim teretom, a ipak mi je bilo preteško vući ih. Stoga se ulogorimo na mjestu, koje prozvasmo »klaonicom«, jer smo tamo poubijali sve poniese. Jadne životinje! Ako se pomisli što su sve morale pretrpjeti, onda se mora priznati, da su počinile čuda; zato nam je bilo i teško, što ih moramo tako brzo ubiti. Psi trče dobro makar da je put rdjav, ali nam oni ne mogu pružiti onu pomoć, koju mi trebamo; ne mogu ih po takovom snijegu teško natovariti. Temperatura 7 stepena ispod ništice. Okolica je prekrasna; tri golema granitna stupa sačinjavaju desno krilo ulaznih vrata, a oštar obronak Mount Hope-a lijevo. Ali svuda ima mnogo više snijega nego li prije oluje. Sumnjivi izgledi! Ali je ipak

večeras svaki od nas zadovoljan, pa sve frcaju doskočice.

Neka nam Mount Hope, Brdo nade, bude dobrim znamenjem!

IX.

NA BEARDMORE-GLEČERU

Nedjelja, 10. decembra 1911. 32. logor. Imao sam strašnu brigu, kako ćemo naše terete prebaciti preko tako užasne površine. Pa ipak je bilo moguće, zahvaljujući našim skijama! Probudio sam sve u 8, ali je došlo podne, dok smo svršili pretovarivanje i dok smo mogli poći. Psi su nosili osim zalihe za spremište (90 kila) još i 270 kg od naših tereta. Sam sam se čudio, kad je moja vlastita družina potegla naše saone na komandu: »jedan, dva, tri!« i kad su ove prilično lako klizale za nama. Prvi dio puta prevalismo s brzinom od 3½ kilometra, jer smo sklizaljke na saonama bili brižno ostrugali i osušili. Dan je bio prekrasan, pa smo se ubrzo oznojili. Poslije 2 km poče se put penjati; naskoro postade strm, pa smo morali poskidati skije. Tako nam je vučenje postalo vanredno naporno; svuda smo propadali preko obuće. Sklizaljke saona prevuče tanka ledena kora, koju ne mogosmo odstraniti, a i same saone stadoše propadati na takvim mekšim mjestima sve do prečnica; čitavo su vrijeme radile baš kao sniježni plugovi. U 5 sati se najzad ispesmo gore; pošto smo popili čaj, stadosmo se spuštati. Vučenje je bilo gotovo isto tako naporno, ali smo sada ipak mogli upotrebiti skije.

U 9 sati 15 se utaborimo, a u to najednom zaduva s glečera jak vjetar; zato nismo mogli ni pomisliti da podjemo dalje, jer druge saone, koje vodi poručnik Evans, nisu mogle ići uporedo s nama, a Wilson mi je saopćio nešto vrlo neugodno o toj družini. Kako reče Atkinson, Wright tek što nije pao, jer ga je već

sasvim izdala snaga! A ni Lashly nije više onaj, koji je bio prije orkana. I sam sam se već pobojavao za tu družinu, a današnji marš je samo opravdao moju bojazan. Druga družina zaostade daleko za nama, morade skinuti skije, te je trebala gotovo pola sata za ciglih nekoliko stotina metara! Površina je doduše bila užasna, a poslije svakog koraka sve se više pogoršavala. Ako drugovi pomalo već klonuše — što će onda biti? Ja se nisam nikada osjećao tako dobro, a ne bojim se ni za svoju dužinu. Podoficir Evans je kao gora, a Oates i Wilson su dobro i zdravo.

Tu, gdje smo se danas ulogorili, je snijeg gori nego li ikada, i baš tuda je Shackleton nekada naišao na tvrdi plavi led! Takova je razlika izmedju njegove i naše sreće! — Povest ću pse sutra još pola dana napred, a onda ću ih vratiti.

Ponedjeljak, 11. decembra, 33. logor. Dan je prošao i dobro i zlo! Prije nego li se krenusmo u 11 sati, udesismo donje glečersko spremište, nabacasmo čitavu hrpu snijega, koja se daleko vidjela i poostavljasmo tamo mnoštvo stvari. Onda se zaputismo ravno na glečer, vukući saone i upotrebivši za taj posao skije, a za nama su slijedili psi. Opomenuo sam bio vodiče, neka ostanu pokraj svojih saona, pa smo, i ne opazivši, morali preći mnogo pukotina, mi zahvaljujući našim skijama, a psi mekome snijegu. Samo je podoficir Evans jedanput jednom nogom propao u jednu pukotinu.

U 3 sata prešli smo bili led. Sada sam zaustavio pse, naredio, da se stovari njihov teret i sve natovari na naše tri saone, a Meares i Dimitri da se vrate sa psima. Pošto je putem poostavljano dosta hrane za pse, stići će dobro kući.

Kad smo poslije luncha, oko ½5 po prilici, krenuli dalje, bilo nam je čudno pri duši. Hoćemo li moći voziti teške terete ili ne ćemo? Moje se odjeljenje zaputi najprvo, pa sam na moju najveću radost

opazio, da prilično dobro odmičemo. Saone bi ponekad zapale u snijeg; to bi nas zadržavalo i ozlovoljavalo, ali smo se naskoro strpljivo privikli takovim događajima. Glavno je, da se saone uvijek zadrže u kretanju, a za jedan sat ili nešto više imali bi desetak kritičnih trenutaka, kad su se gotovo zaustavile, a gotovo isto toliko, kad su doista i stale. Ovo potonje nas je uvijek vrlo uzbudjivalo i umaralo. Ali površina postade odjednom jednoličnija, a i mi smo se valjda već bili bolje uputili u posao, jer kad smo malo otpočinuli, da dočekamo druga odjeljenja, poletjesmo od 6 do 7 sati s brzinom od 3½ kilometra na sat, a da nam se saone nisu bile ma ni jedan jedini put zaustavile. Uživao sam u sebi; izgledalo je, da su sve poteškoće prebrodjene; ali ostali nažalost nisu bili tako sretni. Bowers je sa trećima saonama prispio možda pola sata kasnije od nas; i on je s Creanom i Cherry-Garrardom svoj posao dobro svršio; samo je Keohane podbacio; zacijelo samo zato, jer ponekad nije ništa vidio, pošto su ga boljele oči. Ali poručnik Evans stiže sa svojim odjeljenjem tek u 10 sati! Bili su zapali, pa su baš ono najgore radili, što su mogli; neprestano bi oštro povukli, dok se nisu iscrpjeli. Već sam mislio, da je ovaj dan bio dan velikog uspjeha, kad li se pojavi ova nova zapreka!

Večeras je snijeg oko nas užasno mekan; na svakom koraku propadaš do koljena; saone se ne bi nikako mogle vući bez skija na nogama. Skije su jedino sredstvo za ovaj posao, pa ne razumijem zašto imaju moji zemljaci neku predrasudu u tom pogledu i zašto se nisu spremili za ovaj slučaj. Jutros je bilo vrlo lijepo i toplo. Večeras se stvaraju pomalo slojni oblaci — a to je znak, da nema izgleda više, da će biti ružno vrijeme. Radi svoje neopreznosti trpe poručnik Evans, Bowers, Keohane, Lashly i Oates, svi manje ili više, od sniježne sljepoće.

Danas prije podne istražio je Wilson jednu hridinu, koja počiva na glečeru, pa je ustanovio, da je

od prostoga granita s uprskanim velikim kristalima od kvarca, svakako od istoga kamena od kojega su i stupovi »ulaznih vrata« i ostali okolni brežuljci.

Utorak, 12. decembra. 34. logor. Danas je moja družina imala najteži posao. Svaki smo čas zapadali, a saone su bile teške kao od olova. Drugima je, spram nas, posao bila prava igrarija. U ½3 se zaustavismo i sada nadjosmo zašto se toliko patismo: sklizaljke saona bile su se okorile tankim ledom, a bilo je na njima i nekoliko džomba od leda. Pred nama se nalazio poručnik Evans sa svojim odjeljenjem, ali ga nikako nismo mogli stignuti! Ali kad opaziše, da smo stali, a onda se opet krenuli, učiniše i oni isto. Poslije luncha upravo sam se bojao kako ćemo dalje vući; ali kad su poslije priličnog napora, saone počele jedanput odmicati, išli smo nesmetano napred i poslije tri ili četiri kilometra opet počesmo mi voditi. U 6 sati opazim, da su klonula druga odjeljenja; radi toga se utaborismo u 7 sati, da bismo sutradan poranili i više prevalili. Prešli smo poprilici 13, možda i 15 kilometara — daljinari na saonama ne pokazuju sasvim točno na takovom putu.

Dogodilo se baš ono, čega sam se bojao. Čitavu donju dolinu je zavejala zadnja mećava, i da nemamo skija, bili bismo izgubljeni, jer bi neminovno propadali kroz snijeg. Sada se stvara kora na površini mekog snijega i za jednu će sedmicu tako ojačati, da će moći nositi saone i ljude, — ali sada ne nosi ni jednih ni drugih!

Tokom jutra vukli smo do podne u pravcu Commonwealth-gorja, dok nismo stigli poprilici na polovicu glečera. Tu se pokaza, da je taj bezimeni glečer prema Jugozapadu previše istrgan: radi toga uzeh pravac prema »Cloudmakeru« i podjoh kašnje još više prema Zapadu. Imali smo zacijelo mnogo bolji izgled prema južnoj strani glavnoga glečera nego li Shackleton, pa smo radi toga otkrili takodjer čitav niz vrhunaca, kojih on nije vidio. Radi nevremena

zaostali smo za njime 5 ili 5½ dana, ali na ovoj površini nismo mogli naše saone još većma natovariti; i onako su previsoko natovarene, pak se lako izvrću. Uostalom mislim, da glečer ne može biti tako visok, kako ga prikazuje Shackleton. Okolica nije ni iz daleka tako veličanstvena kao Ferrar-glečer, ali je ipak vrlo interesantna. Ova tri dana što se tude nalazimo vjetar je po noći duvao s glečera, dakle sa Jugozapada, a izjutra nije bilo vjetra. I temperatura je vrlo različna po danu odnosno po noći. Kad smo se krenuli imali smo 0.5 stepeni nad ništicom, pa smo se formalno kupali u znoju vukući saone. Sada imade 5 stepena ispod ništice. Poručnik Evans i njegovo odjeljenje držali su se danas mnogo bolje.

Srijeda, 13. decembra. 35. logor. Užasan dan! Pošli smo u 8 sati — strašno smo teško vukli. Mjestimice se snijeg okorio, ali kora nije bila još dota jaka, da izdrži naš teret, a s druge strane je bila i suviše skliska, a da se može po njoj hodati. Radi toga bi ljudi skliznuli odmah natrag s takovih mjesta, a na to bi zapale saone u snijeg. Poručnik Evans je prvi pošao sa svojim odjeljenjem; mi smo slijedili za njima i pomagali im neko vrijeme prelaziti preko takovih mjesta, gdje su se protiv svoje volje zadržavali, ali pošto nam je to najzad dodijalo, podjoh ja napred i razapeh šator oko 1 sat popodne, dok su drugi bili još daleko zaostali za nama.

Dok smo bili za lunchom, zaključio sam da pokušam upotrebiti sklizaljke od 3 metra dužine, pa smo 3 sata trebali, dok smo ih pričvrstili na saone. Pošto su druga odjeljenja sporo napredovala, nije nas to nimalo zadržalo. Evans nas najzad obidje i neko je vrijeme prilično živo išao uz neku kosu, koja se dobrano penjala. U taj par je sunce obasjavalo snijeg, a temperatura je bila visoka. Bowers promaršira za Evansom i ne potraja dugo, kad li opazismo, da se oba odjeljenja nadjoše u očajnom položaju. Kad smo se i mi krenuli i suviše prerano

opazismo, kako je postala užasna površina; osim što nas je prije podne toliko izmučila ona dosadna sniježna kora, sada je snijeg postao vlažan i mackav. Mi smo doduše odmicali, pa smo čak i prestigli doskora Bowersa, ali smo se upravo grozno izmučili; znoj nas je sve oblio, a morali smo iz petnih žila vući. Svaki čas je jedna sklizaljka bila na tvrdjem snijegu, a druga na mekšem, tako da su se saone nagnule na mekšu stranu i nisu se mogle krenuti. Kad izidjosmo gore na kosu, opazio sam gdje Evans svoj teret prenaša od mjesta do mjesta, te se naskoro i Bowers ugleda u njega. Vukli smo svoje krcate saone do logora sve do 7 sati navečer, ali često popostajući i s naporom, koji je već prelazio našu snagu. Oba druga odjeljenja zacijelo ne mogu najedamput da prevuku svoj čitavi teret preko takove površine; naskoro ne ćemo ni mi moći, ali sutra moramo još jednom pokušati.

Bojim se, da smo danas prevalili samo 7 kilometara. Zastalno sam računao, da će nam se popraviti položaj, čim dodjemo na veću visinu; ali mjesto toga izgleda da se ovdje, na visini od 450 metara, sve još samo pogoršalo. Ali što nam preostaje: moramo napred, pa ma kako očajno sve izgledalo. Gladan nisam bio, ali zato žedan (temperatura 9 stepena ispod ništice); naš obrok kao da i suviše siti. Kad smo bili za lunchom, lijetala su oko našeg logora dva skua-galeba; primamio ih je zacijelo naš logor »Klaonica«.

Četvrtak, 14. decembra. 36. logor. (Visina cca 600 m.) Poručnik Evans je jutros prvi pošao sa svojim odjeljenjem; Bowers za njim. Ja sam ih doskora stigao, pa im ponudismo, da ćemo nešto preuzeti od njihova tereta, ali Evans nije nipošto htio pristati na to. Kasnije zamijenismo s Bowersom saone, pa smo sasvim lako vukli saone trećeg odjeljenja, dok je ono naše vuklo s velikom nategom; bojim se, da su Cherry-Garrard i Keohane slaba

strana te zaprege, iako obojica naprežu sve svoje sile. Medjutim smo danas doručkovali jedamput svi zajedno, vrlo zadovoljni poslom, što ga obavismo to jutro, a popodne je bilo još bolje. Kad smo, prevalivši kojih 18 do 20 kilometara, u ½7 sati razapeli šatore, promijenio se odjednom sasvim neobično karakter toga kraja. Dok smo bili za lunchom bio je plavi led ispod nas debeo 60 cm, sada još samo 30 cm, pa se nadam, da će postati naskoro sasvim gladak; pri koncu našega hoda vukli smo s velikom lakoćom naše terete — bila je to zacijelo primjerena nagrada za sve naše muke i patnje! Večeras je nebo opet naoblačeno, a vjetar duva prema glečeru — mora da je opet ružno vrijeme na Barijeri, a pitanje je, ne ćemo li i mi što dobiti od toga. Oko nas ima pukotina u ledu; jedna iza Bowersova šatora ima širinu od 45 cm.

Petak, 15. decembra. 37. logor. (Visina cca 750 m, širina po prilici 84° 8'.) Danas smo prešli nekih 18 km. Naslaga snijega povrh plavoga leda bila je doduše sve tanja, ali i nebo sve mračnije, oblaci su se sve niže spuštali na nas, te nas već prije 5 sati posuše snijegom. Nije se više ništa moglo vidjeti, a u ⅝6 nam ne preostade ino, nego da se ulogorimo — tako opet moradosmo prekinuti marš! Doista nemamo sreće! Evans i njegovo odjeljenje su sada najsporiji, premda ni Bowers sa svojim drugovima ne napreduje mnogo brže.

U našem sadašnjem logoru snijeg je debeo samo 23 cm; na nekim mjestima već proviruje led i tvrdo smrznuti snijeg kroz gornji snijeg. Ali vrijeme pokazuje sve simptome oluje, koja je bila tako kobna, našim ponies-ima; i opet je dolazila s Jugoistoka — valjda nam ne će, zaboga, opet donijeti užasni snijeg, upravo tude na najopasnijem mjestu glečera.

Donji dio Beardmore-glečera nije bogzna kako interesantan, jedino možda radi strukture svog leda; osim Mount Kyffin-a malo se vidja litica bez snijega,

nema ni morena na površini glečera. Sporedni glečeri su vrlo lijepi i korito im je duboko usječeno, premda se ne sastaju s njime u istom nivo-u. Dolinske su kose vrlo strme, mjestimice barem 60 stepena.

Subota, 16. decembra. 38. logor. Mračno jutro! Oko podne se razdanilo i dan završi divna večer. Prešli smo za deset sati 18 km, a medjutim se izgled glečera silno promijenio. Krenuli smo se kao obično na skijama. U podne dospjesmo na neku čudnu površinu, preko koje se moglo teško preći — ozdola stari, tvrdi sastrugi, a preko toga jame izmedju mekih sastruga, koji potječu od novijih snjegova. Saone su svaki čas zastajale; morali smo zato skinuti skije i onda smo bolje napredovali, ali smo se i namučili do zla boga. Prhka snježna kora izdržala bi nekoliko koraka, a onda bismo propali barem 25 cm i zacijelo jednom nogom zapali u pukotinu tvrdog leda, što se nalazio ozdola. Ispesmo se na nekakovu povisicu i opazismo pred sobom dug nasip od leda, koji nam je baš presjekao put; valjda isti nasip, koji je i Shackletona prisilio, da udari pravcem prema Cloudmakeru. I mi skrenusmo u tom pravcu i naskoro izidjosmo na tvrd led, koji je imao valovitu i pukotinama ispresijecanu površinu, medju kojima je ležalo mnogo mekog snijega. Što se više približavamo stijenama, tim kao da ima sve češće pukotina, a manje snijega. Moramo naći kakovu morenu i sutra se pored nje uspinjati. Brežuljci lijevo od nas imadu horizontalne slojeve kamenja, koje se izmjenjuje sa snijegom. Kamenje je izvana crno; i sivkasti »Cloudmaker« imade vodoravne crne pruge. Bokovi glečera na sjeveru »Cloudmakera« pokazuju čudesnu sliku: gornji je dio manje strmenit nego li donji, iz čega se može zaključiti, da se u toku vremena glečer nije jednako pomicao.

Nedjelja, 17. decembra. 39. logor. Već smo u početku današnjeg marša došli bili u škripac: pred

nama je bio radi jakog stezanja isprebacani led, a izmedju nas i kopna dugi talasi leda, na vršku ledenih talasa plavi led, a u udubinama njihovim meki snijeg! Na mjestima, gdje predjosmo ledene talase, iznosila je razlika izmedju vrška i dna 9 metara, pa si mogosmo samo na taj način pomoći, da smo posjedali na saone i s njima se spuštali. Tako bismo sjurili dolje i prebacivali bi se naglo još i dalje na onu stranu, uspevši se donekle; ali tada smo morali opet gadno potegnuti, da se ispnemo na slijedeći greben talasa. Radeći tako puna dva sata, uspesmo se na viši val, kojemu se greben gore uz glečer produživao u tvrd led i po kojemu smo mogli izvrsno hodati 3½ km; ali onda dodje neka nagla strmen na glečeru, koja prekide naš lanac izdrobljenog leda. Čisti led opet iščeznu; pred nama su bile ponovno meke i tvrde površine snijega, izmedju toga mjestimice led, k tomu pukotine u svim pravcima, da je u njih propadala na svakom koraku po koja noga. Poslije luncha pokušasmo zato ostati na sredini glečera i to nam podje izvrsno za rukom. Uspinjali smo se više ili manje zaobljenim ledenim vijencima, te se u 6 sati 30 utaborismo, prevalivši dobrih 20 km. Čitavi smo dan nosili na obući hvataljke od željeza, pa smo oduševljeni za njih; njih kao i obuću prikladnu za skije pronašao je podoficir Evans; on se vrlo raduje, što nam je to dobro, a mi mu se ne možemo dosta zahvaliti.

Današnji hod nam je potisnuo u pozadinu Brdo nade (Mount Hope), tako da vidimo više gornje krajeve glečera. Ako budemo mogli dalje s ovom brzinom, približit ćemo se Shackletonu. Možda će nam se nasmijati sada sreća, zaslužili smo je! — Temperatura 24 stepena, visina poprilici 1070 m iznad Barijere.

Drugovima su ozdravile oči, samo jadni Wilson još mnogo trpi. Danas smo prije podne marširali imajući na sebi samo donje kaputе, koje si mogao žmikati:

tako su bili mokri; sunce nam gotovo neposredno prži kožu, onda duhne ledeni vjetar, da te jeza prolazi. Usnice su nam poispucale; lijepimo ih mekim svilenim flastrom. Strašna nas žedj muči; hodeći imamo uvijek leda u ustima i kad god otpočivamo, pijemo vrlo mnogo vode. Gorivo nam upravo dostaje za to, da se opkrbimo vodom, ali više nam ni ne treba; za boravak na visini imamo još dovoljno petroleja.

Vrijeme se opet pogoršava a sa Istoka se, kao obično, valjaju prema nama oblaci — bojim se da će sutra biti nevremena!

Ponedjeljak, 18. decembra. 40. logor. Sasvim kako sam očekivao: nebo se jutros naoblačilo i počela je mećava. A odjeću i sve drugo posuše ledeni kristali, što je prekrasno izgledalo. Ali pošto se desno vidjela zemlja, mogosmo ipak krenuti na put, pa smo od 8 sati 20 do 1 sat o podne prešli 13 km. Na visini od 1220 metara smo ručali. Isprva je površina bila prilično dobra; onda postade led vrlo neravan, pokazujući oštro urezane pukotine; na nekom nasipu, na koji se ispesmo, bilo je još gore. Zato skrenuh na lijevo, pa izišavši uz kosu, naidjosmo na mnogo bolji put. Sada imamo na desno krasan izgled prema Adamsovom i Marshallovom gorju i Wild-Mountains s njihovim čudesnim, horizontalnim slojevima. Wright je našao medju komadićima kamenja, što ga je vjetar nanio na glečer, jedan nesumnjivi komad pješčenjaka i jedan komad crnog bazalta. Moramo još točnije proučiti geološke prilike prije nego li konačno ostavimo glečer.

Popodne. 40. konak, po prilici 1370 m iznad Barijere. Temperatura 12 stepena. Širina cca. 84° 34! Poslije luncha uputismo se, pošto nam ne preostade drugo, nekoliko stotina metara preko leda razrovana usljed stezanja. Kasnije se glečer proširio u široko korito s nepravilnim ledenim talasima, pa je tada bilo bolje. Ali to ne potraja dugo, tako da smo cijeli dan morali iz petnih žila vući. Ali smo ipak uznapre-

dovali priličan komad, preko 22 kilometra i samo smo još 5 dana zaostali za Shackletonom. Sad opet pada snijeg; cijeli smo dan vidjeli jedva neku sjenu istočne strane glečera; ni njegova zapadna strana nije bila tako čista, da bismo je mogli snimiti. Ali moramo biti sretni, što smo makar izvršili potpuno dnevni marš.

Utorak, 19. decembra. 41. logor. Visina ca. 1770 m. Dobro je! Jutros smo pošli po dobroj površini, ali naskoro naidjosmo na vrlo neugodne pukotine, koje su se vidjale uzduž i poprijeko. I ja sam pao u dvije i dobro si natukao koljeno i stegno, ali smo ipak unapredovali i najednom naišli na divno gladak led, po kom smo sjajno hodali. Oko podne, kad smo imali pod sobom većinom snijeg, pa je zato bilo malo teže vući, stigosmo u gornju kotlinu glečera. Rezultat današnjeg dana je put od ravnih 27 kilometara! A nismo se ni previše namučili, samo je meni popoldašnji hod bio malo potežak radi toga, što sam ono jutros pao. Poručnik Evans i Bowers marljivo su čitavi dan mjerili; dobit ćemo dakle materijal za dobru kartu! Osim toga se snimale fotografije i pravile skice. Ovakovi dani silno dižu pouzdanje!

Srijeda, 20. decembra. 42. logor. Visina ca. 1980 m. Kad sam okrenuo ovu knjigu*; kao da nam se i sreća okrenula: danas smo prešli, iako smo dugo sjedili za lunchom, do 7 sati navečer 38 kilometara, koji nas dovedoše za 240 m više na glečer. Jutros smo prešli prilično daleki komad puta po tvrdom snijegu; za njim je slijedio tvrdi led s ponešto snijega; i tako ostade čitavi dan. Sa hvataljkama na nogama nije teško vući saone. Dok smo doručkovali vratiše se Wilson i Bowers gotovo 3½ km natrag, da potraže Bowersovu spravu za mjerenje, koja se putem bila otkinula, ali je ne nadjoše. Dok su bili odsutni diže se magla, koju nagna gore u dolinu istočni vjetar; večeras je vrlo lijepo i toplo. Kad se digla magla,

* misli dnevnik.

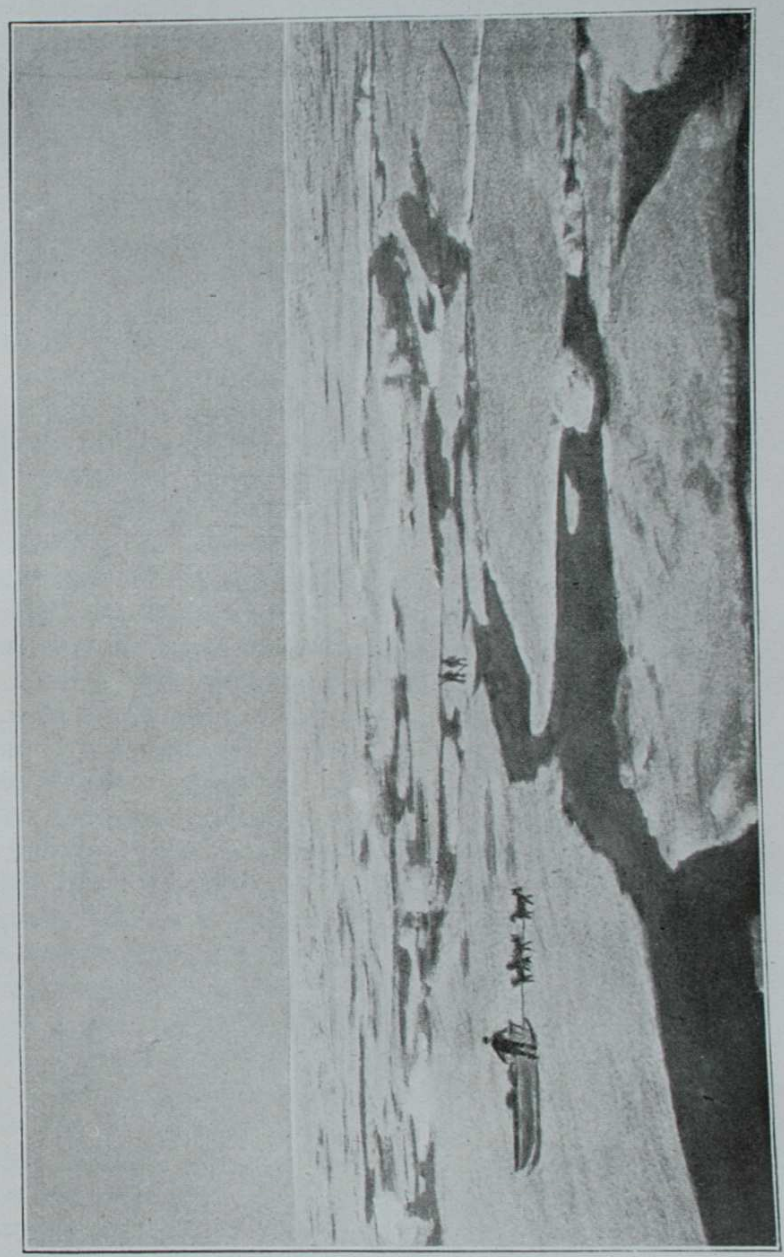

ŽLJEBOVI U LEDU

ugledasmo pred sobom golem gorski lanac; uperismo prema jednom mjestu, gdje se blaže spuštao i to je večeras naš logor. Širina 84°59'6". Mora da je pred nama mjesto gdje se Shackleton zadržavao 17. decembra 1908. Cijeli smo se dan divili divnoj strukturi kamenja; ona se večeras naročito lijepo ističe na Mount Darwin-u.

Upravo sam odabrao ljude, koji će se sutra navečer vratiti: Atkinson, Wright, Cherry-Garrard i Keohane. Svi su gorko razočarani, naročito jadni Wright, — i mene je srce bolilo dok sam o tom odlučivao. Po mom programu treba da iza 85°10' 8 ljudi sa 12 jedinica hrane krene dalje; jedna jedinica hrane znači provijant za 4 osobe na jednu sedmicu. Na toj ćemo točki morati biti sutra navečer. To je nakon svih naših muka i patnja ipak sasvim pristojan uspjeh.

Četvrtak, 21. decembra. 43. logor. Širina 85° 7'; dužina 163° 4'. Gornje spremište na glečeru. Visina cca 2440 m. Temperatura 19 stepena ispod ništice. Jutros smo se ispeli na ivicu ledenog bila i nadjosmo gore široku vrlo prhku površinu punu pukotina. Padali smo u njih jedan za drugim, Atkinson i poručnik Evans tako duboko, koliko je dosizao konopac saona. Evans umalo te ne dobi potres živaca. U 12 sati potjera vjetar sa Sjevera uz dolinu neizbježivu maglu i ona nas zaokupi baš na najopasnijem mjestu, tako da smo morali sačekati dva i po sata u logoru, dok se razvukla magla. Onda se poče probijati sunce kroz magluštinu, te najzad izidjosmo iz dohvata najgorih pukotina na nekakvu haluge od snijega, koja se daleko bila pružila i koja je vodila pokraj Darwinova brijega. Sve do ½8 smo neprestano vukli s velikim naporom uz brdo, onda zapovjedih, da se razapne šator, pošto su drugi bili još prilično daleko zaostali za nama. U glavnom nas je zadovoljio današnji marš, a našli smo i dobro mjesto, na kojem ćemo napraviti novo spremište. Sutra ćemo krenuti s potpunim teretom na visinu, koji je

odredjen za nju, pa će nam već taj prvi dan morati pokazati, da li ćemo moći stići na metu. Temperatura iznosi manje od 18 stepena, ali večeras je tako tiho i toplo vrijeme, da nam je divno toplo i udobno u šatoru. Nismo mogli poželjeti boljega vremena za sve ovo sortiranje i pretovarivanje. Bowers mi sa svojom neumornom brižljivošću pomaže da ne može bolje u tom poslu.

Danas smo postigli veliku visinu, pa se valjda ne ćemo morati opet spuštati; ali ako krenemo na Jugozapad, bojim se, da ćemo se ipak morati malo spustiti.

X.

PUT PREKO VISINE

Petak, 22. decembra 1911. 44. logor, po prilici na visini od 2170 metara. Temperatura 18 stepena ispod ništice; barometar pokazuje 556 mm. Danas se počinje treći dio našeg puta, a vrlo mnogo obećaje. Prije svega smo jutros osnovali gornje spremište na glečeru, a onda se oprostismo s drugovima, koji treba odavle da se vrate: s Atkinsonom, Wrightom, Cherry-Garrardom i Keohane-om. Poštenjaci, trudili su se, da ne pokažu, kako im je, ali nama je bilo vrlo teško. Time je naša ekspedicija spala na dvoje saone: prve sam ja vodio, a mom su odjeljenju pripadali Wilson, Oates i podoficir Evans; za drugim su saonama bili poručnik Evans, Bowers, Crean i Lashly.

U 9 sati 20 minuta se krenusmo s našim teškim tovarima. Drhtao sam i pobojavao se, ali me to brzo prodje, kad smo se, dobro koracajući, uspeli s našim saonama uz jednu kosu. Druge su nam saone bile za petama; dobro sam dakle probrao svoje ljude.

Dok smo ručali, oko 1 sat, morali smo popraviti spravu za mjerenje brzine, pričvršćenu na saonama; radi toga smo se krenuli dalje tek u 3 sata 20, a u $^{3}/_{4}7$ se ulogorismo. Za sedam sati hoda predjosmo 19 kilometara.

Sutra ćemo početi duže putovati, možda devet sati, a to ćemo valjda moći, jer će se sada tovari svakim danom umanjivati. Danas smo se digli za 75 metara više i odavle gledamo na goleme ledene visove na Jugu i Jugoistoku, a zapravo i svud unaokolo; samo tude, kuda idemo, na Jugozapadu se ne vide. Putujemo, kako se čini, prilično paralelno s jednom kosom, koja se izdvaja od Darwinova brijega. Ali večeras se nalazi pred nama površina, koja se prilično strmo uspinje i koja kao da za sobom sakriva opet jedan ledeni vis.

Vrijeme je cijeli dan bilo tako lijepo kao sinoć, temperatura po noći 23 stepena. Sada je sasvim vedro, pa krasno vidimo brda, koja je baš ovaj čas Wilson nacrtao.

Subota, 23. decembra. 45. logor, visina cca. 2360 metara. Kad smo danas u 8 sati pošli prema Jugozapadu, činilo se, kao da se uspinjemo, pa smo neka 3 sata dobro napredovali, ali onda dospjesmo medju gadne pukotine i tvrde vale od snijega, pa smo morali skrenuti isprva prema Sjeveru, najzad prema Zapadu, što mi se nije nimalo svidjelo. Ali se činilo, da na Zapadu nema više pukotina. Do ručka smo bili prešli 16 kilometara, dakle dobar komad, a izišli smo na još veću visinu.

Popodne je neko vrijeme izgledalo vrlo sumnjivo. Uspesmo se u zapadnom pravcu uz jedan obronak — zacijelo peti, na koji smo se popeli zadnja dva dana. Kad stigosmo gore, pokaza se lijevo opet jedan vis, pa nas spopade napast, da pokušamo po njemu poći dalje, ali sam se držao našeg pravca, pa sam pošao dalje prema Zapadu, uz novu kosu, koje je glavica pokazala sasvim izvanrednu površinu: na sve su strane tekle uske pukotine, ali su bile sasvim nevidljive, jer ih je pokrivala tanka kora tvrdog sni-

jega, a da se nije vidjala ni najmanja pukotina. Svi redom pofrkasmo u njih, često i po dvojica najedamput. Upravo mi je zagonetno, kako se može načiniti tvrda kora od snijega povrh otvorene pukotine!

Ali najzad ipak stigosmo na jedno polje, na kojemu je snijeg bio tvrd, a ispod njega su bili pojedini kristali; na svakom si koraku mislio, da propadaš kroz krov od stakla.

U 5 sati popodne najedanput se sve preokrenu. Tvrdu površinu zamijeniše pravilni sastrugi, a horizonat nam postade ravan u svakom pravcu. Još sam do 6 sati išao prema Jugozapadu, a onda se utaborim, osjećajući neku divnu sigurnost, da sam najzad izišao na pravu visinu. Večeras sve vidim u nekom radosnom svijetlu i prvi put pomišljam, da gledam već blizu pred nama našu metu, jer zar nije napredak prevaliti 28 km i uspeti se daljnja 240 m više za 8½ sati?! Moja je odluka dakle bila skroz umjesna: da bez obzira na pravac, neprestano idem na više; od sada nas zacijelo neće više sprečavati pukotine i strmi nasipi. Osim toga sada možemo da vučemo saone mnogo brže i dalje, nego li sam očekivao, kad sam se najviše nadao. Molim samo malo dobra vremena! Momentano duva hladan vietar, što je sasvim naravno, ali pošto smo toplo obučeni i dobro hranjeni, imamo snage, da izdržimo i mnogo gore stvari. Ovdje dakle uistinu kao da nastaje tako dugo i tako strpljivo željkovani preokret na bolje.

Nedjelja, 24. decembra, Badnji dan. 46. logor. Hypsometar 2440 m. Današnji put bi zapravo trebao da pokaže, čemu se možemo nadati u buduće. Prevalili smo u svemu nešto preko 26 km i samo smo kasno popodne morali jače vući, pošto bi nam se saone češće prilijepile. Neprestano je duvao oštar vjetar sa Jugojugoistoka, što nas je za hoda rashladjivalo, ali nam u logoru nije bilo nikako ugodno.

Lica nam malo po malo prekri ledena kora. Sada nosimo naročite kaputе proti vjetru, a i glave smo bolje zamotali nego li obično; samo ta odjeća otešćava hodanje.

Ujutro se ipak pokazao nov visok ledeni vrhunac s lijeve strane; za hoda ga izgubismo iz vida. Ali večeras se uzdiže drugi, manji, i jasno se vidi na istoj strani, a površina snijega je naizmjence sad tvrda, sad meka, puna jama i izbočina! Nalazimo se dakle ponovno na ivici mjesta s poremećenom površinom — ako samo ne uzmoramo nanovo promijeniti pravac prema Zapadu! Dobar je znak, da barem danas nismo naišli ni na jednu jedinu pukotinu! Sunce sja s neba, na kojemu nema ni oblačka, ali unaokolo se proteže strašno pust kraj. Mi smo ipak veseli i radujemo se sutrašnjem danu, prvom danu Božića.

Ponedjeljak, 25. decembra, prvi dan Božića. 47. logor. Po noći je bio pao snijeg i vjetar je strašno duvao, pa su nameti bili mjestimice i 30 cm debeli. Ipak smo prvo podrug sata divno napredovali. Onda smo opet morali uz jednu kosu i, na moju najveću žalost, i opet zapadosmo medju pukotine, koje su bile pokrivene tvrdim, skliskim snijegom, tako da si jedva mogao stati nogom. Donekle su nam pomagali štapovi od skija, ali nije ipak prošlo bez nekoliko nezgoda.

Kad sam se jednom slučajno okrenuo, bile su druge saone prilično daleko za mnom, a kako se činilo, morao je jedan čovjek, koji je bio uz njih propasti kroz pukotinu.

Promatrali smo pola sata, strašno zebući, kako ga spasavaju, dok nisu najzad i oni stigli za nama. Lashly je bio taj zlosretnik. Bio je sasvim nenadano propao u jednu pukotinu i malo te nije povukao za sobom i svoje drugove! Saone su dalje odletjele i tako zategle konopac, da su zapalog druga morali izvući užetom. Veli, da je pukotina

bila duboka 15 metara i 2½ metra široka i da je imala oblik slova U — dakle »beskrajna« dubina je samo vrlo rijetka. Lashly baš danas slavi rodjendan; navršio je 44 godine, a zdrav je kao dren; današnji pad nije ni najmanje promijenio njegove ravnodušnosti!

Na visini se popravio put. Samo je vjetar bio jak, pa je priječio saone. Popodne dospjesmo još jednom medju pukotine i prekrivene napukline. Barem 3½ kilometra prelazili smo takovim terenom, propadajući dosta često. Tada naposljetku stigosmo do neke ogromne udubine, optočene strmim stranama. Je li to kakova utonula gorska glavica ili kakov golemi vir u ledenoj rijeci? Izbavismo se iz domašaja pukotina na nešto niži nivô i onda krasno napredovasmo do ½8 sati, tako da smo, pored svih zapreka, taj dan prešli 28 km.

Znao sam, da će večera biti obilna, a i bila je — tako obilna da moram opis ostaviti za sutra.

Tokom popodneva mogosmo uostalom opet lijepo vidjeti čitavi kraj. Gorski lanac Dominion ruši se vrlo strmo, onda dolaze dva prolaza i dvije druge gromade zemlje. Slično imamo i na Sjeveru Wild-Mountains-a jedan prolaz i jednu gromadu. Razni prolazi su zacijelo ledene rijeke, a gromade kopna pokazuju unutrašnji rub, slobodno obalno gorje, koje se pruža u glavnom po prilici prema Jugo-jugo-istoku. Odatle slijedi, da bi se moglo mnogo bliže prići Polu, kad bi se išlo Barijerom dalje prema Jugo-jugo-istoku.

Još samo jednu riječ o našoj sinoćnjoj večeri. Imali smo četiri jela. Prvo je bilo od pemmikana, malo izdašniji obrok, sa kriškama konjskog mesa, začinjeno lukom i curry-jem i zamiješeno dvopekom. Poslije toga je slijedila slatka kaša od brašna, kakao-a i biskuita; onda dodje plumpudding a kao četvrto jelo kakao sa suhim grožđjem. Završili smo s karamelama i slatkim. Poslije te gozbe jedva smo

se mogli micati, svi smo divno spavali i ćutili opet jedanput da nam je skroz i skroz toplo. Eto što čini obilna hrana.

Utorak, 26. decembra. 48. logor. Jutros smo se krenuli jedan sat kasnije, jer smo valjda još bili malo teški od plumpuddinga, pa zato nisam baš zadovoljan našim današnjim putem, iako smo prevalili 24 km. Nalazimo se sada na 86. stepenu širine. Temperatura je u zadnje vrijeme bila prilično stalna, po noći 23 do 24 stepena, a danju 19 stepena ispod ništice. Vjetar danas izgleda blaži — dolazi od nekuda iz Jugoistoka ili Juga. Nadao sam se, da smo prošli mjesta s poremećajima leda, ali se večeras ukaza ponovno jedna povisina, desno od nas, puna pukotina. Hoćemo li joj moći izbjeći? Ili će možda biti i drugih?

Srijeda, 27. decembra. 49. logor. Još uvijek sad uzbrdo, sad nizbrdo. Dok smo vukli uzbrdo saone, vrlo smo se izmorili, naročito kad bismo zašli u sastruge, za koje su zapinjale saone. A k tomu nam se prije podne desila neugodna nezgoda: Bowers je razbio jedini termometar, te sada nemamo ništa, čime bismo kontrolirali naša dva aneroidna barometra.

Ni popodne nismo imali sreće. Kad smo izišli uz jednu kratku kosu, i opet se nadjosmo medju samim velikim pukotinama i poremećajima leda. Čitav smo se sat užasno mučili, da nadjemo put, padali smo u pukotine i na koncu se nadjosmo opet pred nekakvom »jamom« ili »ledenim virom«, koji kao da je bio središte tih poremećaja leda. Ali zadnji sat hoda preko mekoga snijega bio je naprotiv odmor, pa smo unatoč svemu do 6 sati 45 prešli 25 km. Voditi po takovim putevima nije doista malenkost. Ne smiješ, poput ostalih drugova, ni trenutka baviti se svojim mislima, a kako tek silno umara trajno naprezanje pažnje, kad se nadješ medju unakrsnim pukotinama i pločama leda.

Četvrtak, 28. decembra. 50. logor. Naporan dan. A ipak smo prešli 24 kilometra! Moje je odjeljenje jutros vrlo lako vuklo, pa je samo onako jurilo puna dva sata — ali drugom je bilo vrlo teško. Promijenio sam se zato s poručnikom Evansom i našao sam, da su druge saonice znatno teže — mogao sam istinabog vući, ali saone nisu mogle sa mnom onako da idu kao moje vlastite. Tada sam zamijenio podoficira Ewansa s Lashly-em i sada se činilo da bolje odmičemo. Ali upravo sada se promijenila površina, pa smo prelazili koso preko tvrdih sastruga i k tome se uspinjali. Poslije doručka izmijenismo saone; isprva je išlo dobro, ali čim smo došli na mekan snijeg, svaki smo čas zapeli, dok je druga družina s našim saonama sasvim lako prelazila preko njih. Prema tome su krive saone, a ne ljudi, kako smo se isprva bojali: bile su se malo naherile, prvo radi toga, što su više puta gruhnule o tvrdi led, a onda i zbog toga što nisu bile kako treba natovarene. To mora dakle da popravi samo drugo odjeljenje, jer inače nema razloga, zašto ne bi i ono tako isto lijepo napredovalo kao i mi. (Opservacija: 86°27'2" južne širine; 16°1'15" ist. dužine. Barometar 524 mm. Visina nekih 2760 m).

Petak, 29. decembra. 51. logor. Najgora površina, koju smo ikada imali! Ako bude i dalje tako, nije moguće prevaljivati potpunu dnevnu daljinu! Druge su saone danas doduše mogle srećom opet uporedo ići, ali nismo više smogli nego samo 22 km. Stojalo nas je strašne muke dok smo prošli kroz snijeg, koji je bio nanesen na zdrobljene ledene grebene u ogromnim gomilama po sjevernim obroncima. I vrijeme izgleda nesigurno, iznad nas se kreću prema Istoku i Zapadu mnogi bijeli oblačići. Vjetar okreće sa Jugo-istoka na Jugo-jugo-zapad, sad nabuja, sad se opet utiša; kad bi barem pomeo snijeg!

Marševi kao današnji su užasno dosadni. Dok ti misli lete u ljepše krajeve najednom ih trgne i prikuje za mjesto, gdje se nalaziš, kakova zapreka ili

potreba da paziš na pravac. Kad bismo samo mogli nekoliko sati ići mirno i u jednom tempu!

Subota, 30. decembra. 52. logor. Danas sam morao pokazati mnogo strpljenja, ali ipak nismo prevalili više od 20 km! Druge su saone opet zaostale i tek su za tri četvrta sata kasnije stigle u logor. Sutra ćemo skratiti marš na polovicu, napraviti spremište i sastaviti saone duge 3 metra. Drugo se odjeljenje zaista muči; htio bih vidjeti kako će vući manje saone i lakši tovar.

Površina je ovdje mnogo gora nego li 90 kilometara prije toga. Ali mi smo postigli Shackletonov rezultat u pogledu marširanja! Sve bi bilo dobro — samo kad ne bi otpalo drugo odjeljenje! A da će otpasti, o tome se nažalost ne može više sumnjati!

XI.

POVRATAK DRUGOG ODJELJENJA

Nedjelja, 31. decembra 1911., Silvestrovo. 53. logor. Cijeli smo se dan uspinjali i sada već od ½2 sata logorujemo na visini od 2780 metara po prilici, na studeni od 23 stepena ispod ništice, pošto smo prešli 13 kilometara. Drugo je odjeljenje ovdje spremilo svoje skije i nešto drugog prtljaga. Ovo spremište će se zvati »Spremište kod tri stepena«; u njemu se nalazi hrana za osam dana za obje jedinice, svega 45 kila. Tada popismo povelik kotlić čaja i dadosmo se na posao, da rastavimo saone. To je bilo brzo gotovo, ali sastavljanje saona dugih 3 metra potraja do poslije 10 sati navečer. Sastavili su ih podoficir Evans i Crean; Evans je upravo divan drug! Prava je umjetnost sastaviti saone u takovim prilikama, pa se takov posao ne može dosta pohvaliti. Poručnik Evans je medjutim ustanovio, da se nalazimo na 86°56' južne

širine; dakle smo prilično blizu 87° do kojeg smo zapravo trebali večeras stići. Izgubili smo dakle pola dana, ali se nadam, da ćemo ga nadoknaditi, pošto ćemo moći mnogo brže odmicati.

Danas smo prvi put umetnuli nutarnje šatorske listove, pa je zato u šatoru mnogo ugodnije. Kad su svršene saone, popismo ekstra po čašu čaja i sada po petorica sjedimo u dvostrukom šatoru u našim vrećama za spavanje, topli kao topli hljebac, a svijetlo je za nuždu dostatno, da možeš pisati ili raditi.

Ponedjeljak, 1. januara 1912. 54. logor. Danas, na Novu Godinu, probudio sam drugove oko ½8, a u ½10 se krenusmo dalje. Poručnik Evans je išao sa svojim drugovima pješice, a mi smo slijedili na skijama. Na nesreću nismo ove prije pregledali, pa smo sada trebali više od pola sata, dok smo ih uredili; naročito se Wilson morao namučiti. Ali smo zato vrlo lako vukli saone, što me je ugodno iznenadilo i omogućilo nam, da brzo stignemo prvo odjeljenje. Poslije doručka je bilo isto tako: Mi smo se opet zadržali, jer je Evans morao krpati šator, a ja aparat za kuhanje. Onda podjosmo za drugima, koji su polagano marširali, i zadnja četvrt sata bili smo iza njih. Saone smo začudno lako vukli, pa se nismo morali čitavi dan ni najmanje upinjati, iako smo od rana jutra išli uz brdo. U ½8 bili smo prešli 20 km i ispeli se nekih 45 m više; sadašnja visina iznosi po prilici 2925 m nad Barijerom. I temperatura podjednako pada, ali se čini da pada s vjetrom.

U našem dvostrukom šatoru je vanredno udobno. U čast Nove Godine imali smo čokolade. Drugo je odjeljenje bilo malo potišteno, jer mu je išlo danas sve naopako. Ali meni se otvara jasan i čist vidik: hrane imamo dosta — samo još 315 kilometara, pa smo na meti!

Utorak, 2. januara. 55. logor. Visina po prilici 3040 m. Pješačko se odjeljenje krenulo već rano, prije

8, na put, te je išlo do 1, onda od 2 sata 35 do ½7. Mi smo na put pošli preko pola sata kasnije, a ipak smo druge lako dostigli. Tako smo i jedni i drugi prešli po 24 km. (Opservacija: 87°20'8" južne širine; 160° 40' 53" ist. dužine).

Prvi put, otkad smo ostavili za sobom glečer, nebo se lagano naoblačilo; ali sunce i opet prodire kroz koprenu oblaka, a na obzorju je sve plavo. Danas su svi sastrugi dolazili sa Jugoistoka, a isto tako i vjetar, koji je bio prilično lagan; samo ako oblaci ne znače vjetar ili rdjavu površinu! Ova je popodne bila dosta loša!

Dok smo pred večer putovali, spustio se bio jedan skua-galeb ispred nas na snijeg, odlijećući uvijek nekoliko koračaja dalje, čim bismo se približili. Izgledao je radoznao i gladan — neobičan posjet, ako se pomisli kako smo bili daleko od mora.

Srijeda, 3. januara. 56. logor. Visina 3100 m. Temperatura 27 stepena ispod ništice. Moje je odjeljenje danas dobro odmicalo na skijama, premda je put bio loš, a vjetar jak; ali drugi su polagano vukli i zato smo prešli samo malo više od 22 kilometra. Samo još 280 km od mete! A ipak ne ćemo svi onamo dospjeti! Sinoć sam odlučio da nanovo proberem naše društvo: poručnik Evans, Lashly i Crean se moraju vratiti. Oni to već znadu, pa im je teško, ali ne pokazuju kako im je. Bowers se preselio u naš šator i sutra ćemo dalje samo petorica. Imamo 5½ jedinica životnih namirnica — više od mjesec dana za svako lice — i to nam mora biti dosta. Hoćemo li samo moći dobro marširati sutra s potpunim tovarom!? Mene to vrlo uznemiruje. Ako nam podje za rukom — onda smo pobijedili!

Četvrtak, 4. januara. Jutros smo naravno tek kasno pošli. Morali mo prvo podijeliti prtljag obaju odjeljenja i nanovo natovariti naše male saone; upravo su majušne, hvala podoficiru Evansu, premda je sve naše blago natovareno na njih. Bio sam strašno radoznao,

da li ćemo ih moći i vući, pa sam bio presretan, kad su se sasvim lako krenule s mjesta. Bowers, koji ide bez skija, neka pomaže vući, ali iza Wilsona i mene; njegova je briga da i on ide s nama, pa nas ostale zacijelo ne će smetati.

Drugo je odjeljenje pošlo s nama još jedan komad puta, za slučaj da se desi kakva nezgoda, ali čim sam se uvjerio, da je sve u redu, stadosmo i oprostismo se s njima. Poručnik Evans nije mogao sakriti svog razočaranja, ali nije bio ljut na mene, i muški se držao. Jadni se stari Crean rasplaka, a čak je i Lashly bio tronut. Bio sam sretan što im se činilo, da su im saone lake kao perce, pa zato ne sumnjam, da će se brzo i sretno povratiti.

XII.

RAVNO PREMA POLU

Četvrtak, 4. januara 1912. 57. logor. Kad smo se oprostili s drugovima, predjosmo nas petorica, kao zadnji preostatak ekspedicije, do 1 sat 15, 11½ km, te sam naskoro uvidio s velikim zadovoljstvom, da nam ne će biti teško svaki dan prevaliti onoliko puta, koliko je bilo potrebno prosječno prijeći. Popodne nažalost zapadosmo u prhak snijeg, poput pijeska. Ipak smo, naravno do 7 navečer, prešli 23 km, ali je bio vraški posao!

Tokom popodneva prestao je vjetar, a večeras je upravo sasvim mirno; sunce je unatoč temperature od 27 stepena tako toplo, da se možemo vani zadržavati s najvećom udobnošću. Visoravan je sada vrlo ravna, ali se pomalo penje. Sastrugi postaju opet sve više zbrkani, ali prevladjuju oni sa Jugoistoka.

Volio bih znati, što nas čeka! Zasada je sve tako dobro, da nehotice tražiš gdje će biti opet zapreka.

Petak, 5. januara. 58. logor. Visina 3145 m. Temperatura 26 stepena. Opservacija: 87°57' južne širine, 159° 13' ist. dužine. Užasno naporan dan! Lagan vjetar sa Sjeverozapada dogonio je ispretrgane oblake, a neprestano je padao silan snijeg. Radi toga se već poslije jednog sata put tako pogoršao, kako se samo može zamisliti! Krenuli smo se u 8 sati 15, išli smo ne stajući nigdje do ½2 i onda smo se popodne gurali s teškom mukom dalje; u 7 sati navečer navršili smo bili 23 km, najnaporniji put, što smo ga dotle prevalili na visoravni. Isprva je izgledalo kao da se sastrugi umnožavaju, pa su i promijenili svoj pravac. Popodne naidjosmo na bezbrojne, isprepletene, isprekrižane sastruge, uzduž i poprijeko, a večeras na vrlo grbavu površinu, po kojoj se može zaključiti, da ovdje vladaju jaki južni vjetrovi. Ali ipak: nalazimo se blizu 88. stupnja širine, dakle samo nešto preko 220 km od pola i samo jedan dan hoda od Shackletonova zadnjeg logora daleko — odmičemo dakle dobro.

Vrlo malo osjećamo studen, pa smo vanredno sretni, što sunce svako jutro izvrsno suši naše čarape i cipele. Medjutim, kuhanje za petoricu traje mnogo duže nego li za četvoricu; razlika iznosi možda pola sata dnevno. Na to nisam ni mislio, kad sam zadnji put rasporedio svoje društvo.

Danas nismo mogli na sat više prevaljivati od nešto preko 2 km — kako beskrajno dugo traje dan, dok nas polagano ne obidju sjene i ne obidju s desne strane prvo napred, a onda na lijevu stranu! Koliko se misli ne vrze po glavi za takova jednolična hoda! A što li sve ne maštamo, nadajući se, da smo osvojili pol!

Subota, 6. januara. 59. logor. Visina 3200 m. Temperatura 30 stepena. Nema ništa bez zapreka. Sinoć smo zapali u sastruge — jutros su postali viši, i naskoro se nadjosmo nasred mora sa ledenim valima, koji nam se zabodoše u noge poput udica; i predobro ih poznajemo! Poslije prvo podrug sata skidosmo

skije i podjosmo pješke dalje. Mjestimice je išlo strašno mučno, pa se poslije 12 kilometara zaustavismo.

Popodne nije bilo bolje. Naprotiv! Idući po prilici jedan sat, opazismo, da nam je bila spala sa saona jedna vreća za spavanje. Morali smo dakle u isti mah i natrag i napred; ta nas je nezgoda stajala više od jednog sata i raspolovila nam je društvo. Zato smo danas svega prešli samo 20 km, ali je zacijelo ovo vučenje bilo najnapornije do sada; ledeni kristali na sastrugima sprečavaju sklizanje saona, čak i onda, kad idu nizbrdo. Ostavit ćemo ovdje naše skije, najviše zato, jer bismo ih inače valjda slomili. Bojim se, da se sastrugi rasprostranjuju još vrlo daleko! Za dva ćemo dana olakšati naš tovar i napraviti još jedno spremište; svakako zadnje, jer smo već južnije od Shackletonova zadnjeg logora.

Nedjelja, 7. januara. 60. logor. Visina 3220 m. Kako se samo začudno mijenja naš put! Sinoć smo odlučili ostaviti skije radi sastruga. Jutros smo za 40 minuta prevalili gotovo 2 km, a sastruga nestade malo po malo! Povratismo se zato po njih pa ćemo ih za svaki slučaj zadržati; uslijed toga izgubismo gotovo podrug sata. Ali kad smo se iznova okrenuli, opazio sam na svoj užas, da smo na skijama jedva mogli pomicati saone! Prvi je sat bio užasan, jer je površina bila pokrivena prhkim pjeskovitim snijegom. Ali mi nismo popuštali, pa smo poslije i nešto bolje napredovali, ali je to bio i dalje grozno težak posao. Pa sve ako smo i prevalili popodne za dobra 4 sata 9 kilometara, to ništa ne mijenja činjenicu: da je ovo bio naš najkraći marš na visini! Koliko god je stvar razumljiva, stalno je i to, da ne ćemo duže moći izdržati ovako naporan rad! Ali put ne može nikako ostati ovakov, a osim toga ćemo ujutro deponirati provijant za 8 dana, svega nekih 45 kila.

Sastrugi su postali mnogo manji i sada prevladjuju oni sa Juga. Danas su popodne dolazili oblaci sa Juga

i put je bio posut kristalima kao pijeskom, oštrim ledcima, koji nisu bili tako opaki, kao »bradati« sastrugi, a vjetar ih je i snijeg začudo samo sporo izbrisao. Da nije bilo tih kristala, mi si ne bismo mogli poželjeti bolje površine. Danas se nismo uspeli na više, a ravnica izgleda i dalje da je ravna. Vrlo sam zadovoljan što imamo naše skije; kolikogod bilo naporno marširanje, na skijama ipak manje umara. Bowers, koji ide pješice, imade trista jada, ali njemu kao da ne može ništa nahuditi. Evans se je gadno porezao po ruci, dok je sastavljao saone; nadajmo se, da mu se ne će dati na zlo.

Ponedjeljak, 8. januara. 60. logor. Nismo mogli dalje, jer smo doživjeli prvi orkan na ovoj visini. Ali sunce se nije za to vrijeme sakrilo za oblake, nego kao da je postalo sve jasnije, čim je više duvao vjetar. Čitavi fenomen je bio vrlo nalik na kakov orkan na Barijeri; samo je manje padao snijeg, a ovaj čas, o podne, bilo je i manje vjetra.

Povezali smo jutros Evansovu ruku; dobro će joj doći odmor. Ali i nama ostalima je prava blagodat, što možemo da otpočinemo u našem dvostrukom šatoru, toplo obučeni u udobnoj vreći za spavanje. Samo ne smijemo ležati duže od jednoga dana, ne samo radi gubitka vremena, nego i zbog hrane i radi toga, što se nagomilava polagano led u šatoru i na našim stvarima. Preko dana je zrak postao mnogo gušći i prvi put se sunce na mahove zamračilo. Temperatura (19 stepena) je za jedan orkan vrlo niska. Kad bismo se samo mogli sutra krenuti na put!

Kad ovako promatram svoje drugove ne mogu ih se dosta nahvaliti! Svaki uzorno vrši svoje dužnosti! Wilson se u prvom redu kao liječnik vazda brine kako će nam olakšati one male boli i nezgode, što naš život donosi svakome od nas, pa onda kao brz, brižan i vješt kuhar neprestano izmišlja nova sredstva kako će nas ojačati za našu borbu za opstanak; na maršе-

vima je žilav poput čelika, te ne popušta od prvog do zadnjeg koraka.

Evans je podjednako dragocjen kao gorostas u poslu i kao čovjek, koji imade začudno bistar sud. Tek sada uvidjam, koliko mu dugujemo. On je smislio kako ćemo se obuti kad nosimo skije, a ne znam što bi bilo, da nismo imali hvataljke na nogama, pa ako ih nije on baš zamislio, ipak su u svemu njegovo djelo. On je bio odgovoran za saone i za svaki komad, što spada njima, za šatore, za vreće za spavanje i za ormu, pa nisam do sada čuo ni s jedne strane prigovora u tom pogledu. On nadzire razapinjanje šatora i odredjuje kako će se natovariti saone, pa je čudnovato, kako zgodno i lijepo umije sve na njima porazmjestiti i kako pametno zna pravo raspodijeliti teret, da saone ne budu preteške itd. Na Barijeri, dok još nisu bili poubijani ponies, bio je izjutra svuda pri ruci, da popravi svaku pogrješku na tovarima.

Mali Bowers je pravo čudo — njemu se baš svidja ovdje dolje! Prepustio sam mu čitavu upravu provijanta, pa vazda točno zna, kako koji čas stojimo sa životnim namirnicama ne samo mi, već i odjeljenja, koja se već vraćaju. Bilo je prilično kompliciranо podijeliti zalihe moga odjeljenja, kad se pomisli, da je svaki čas nešto mijenjano, ali kraj svega toga nije se ni na što zaboravilo! Osim toga vodi Bowers savjesno meteorološki žurnal, a kao opservator i fotograf ima pune ruke posla. Ništa ga ne može ozlovoljiti, i nikakav mu posao nije pretežak. Vanredno je teško namamiti ga pod šator, kao da ne osjeća studen, a dok drugi već davno spavaju, on još piše ili izradjuje svoja opažanja, a pri tome se poput ježa smotao u svoju vreću za spavanje.

Oates je svoje učinio, dok su bili živi konji; sad je neumoran i ustrajan u vučenju saona, pomaže kod posla u logoru i podnosi naporni život baš tako dobro kao ma i jedan od nas; ni bez njega ne bih htio biti.

SASTRUGI = OD VJETRA MODELIRANI ZAMRZNUTI SNIJEG (OD LAT. RIJEČI SASTRUGUS)

Tako smo se složili nas petorica kao da nas je golub birao.

Utorak, 9. januara. 61. logor. Kad smo poustajali, još je trajala oluja, ali već slabije, a poslije ručka mogosmo poći na put, doduše s lošim osvjetljenjem, ali po dobroj površini. Idući jednomjerno cijelo popodne prevalismo 12 kilometara, pa smo zacijelo na 88°25' južne širine, premašili smo dakle, najveći rezultat Shackletonove ekspedicije. Pred nama se dakle svuda prostire nepoznata još zemlja! Vispolje izgleda potpuno ravno. (Visina 3130 metara).

Barometar se digao poslije orkana, a isto tako i temperatura poslije vjetra; sada nam se kod 20 stepena čini sasvim toplo. Sunce je čitavo popodne bilo vrlo nejasno, ali je sada svjetlije. Još jednako dolaze oblaci s Istoka. Hod postaje upravo strašno jednoličan, ali to ne smeta, ako samo budemo odmicali za onoliko na dan, koliko moramo. Mogli bismo ostaviti još jedno spremište, ali nam se desilo nešto vrlo neugodno: Bowersov sat zaostaje najedanput za 26 minuta; mora da je stao radi studeni. To nam je opomena, da budemo što više oprezni, osobito zato, što nam je orkan gotovo sasvim zameo trag! Kad smo se krenuli, samo se još neposredno iza nas mogao vidjeti trag! Bilo je doduše prilično mračno.

Srijeda, 10. januara. 62. logor. Strašno naporan marš izjutra; samo nešto preko 9 km! Odlučili smo, da ipak na mjestu, gdje budemo doručkovali, na 88°29', ostavimo još zadnje spremište hrane: za jednu sedmicu i odjeće. Ove imamo sada tako malo, da gotovo sve što imamo, nosimo na sebi. Podjosmo dalje noseći hranu samo za 8 dana. Jučer bih se još zakleo, da ćemo stići na metu, ali danas je put bio upravo strašan. Površina je sva kao posuta pijekom — tako je prhak snijeg — a kad sunce upre, upravo je očajno. Ako tako dalje ustraje, ne ćemo izdržati! Danas samo 20 kilometara! Samo još 157 kilometara do pola. Ali ni povratak ne će biti bolji!

Večeras je nebo naoblačeno, a temperatura (24 stepena) mnogo viša, nego li sam ikada zamišljao; ne možeš apsolutno odgonenuti kakovo će biti vrijeme. Sastrugi se sve više bez ikakva reda ukrštavaju i zapliću, glavni je pravac od Juga prema Istoku. Strašno je teško na nestalnom dnevnom svijetlu i dok silno nad tobom jure oblaci, odredjivati pravac hoda. Oblaci dolaze sa sviju strana, stvaraju se i dijele se, a da ne vidiš pravoga razloga. Mora da ćemo doći u domašaj lakih promjenljivih vjetrova.

Četvrtak, 11. januara. 63. logor. Visina 3210 metara. Temperatura 27 stepena. Danas smo prvih nekoliko sati mogli barem nekako napredovati sa saonama; onda se pomoli sunce iz oblaka, pa je odmah bilo da svisneš. Tako što još nismo doživjeli? Saone su škripale i pucale da nas je jeza spopadala. Danas smo prešli 11 kilometara, ali nikad se nijedan od nas nije morao tako kinjiti! Čitavi su se dan nad nama vukli oblaci sa Jugoistoka, mijenjajući neprestano svoj oblik i čitavo je vrijeme padao snijeg; lagani južnjak, koji se pokazao izjutra, naskoro se utiša; čini se da tu nema jednakih vjetrova. Sunce večeras sja tako sjajno i toplo, da gotovo zaboravljaš, da je temperatura ispod ništice. Snijeg postaje mekši, što dalje odmičemo; sastrugi su katkad visoki i izdubeni, ali nisu tvrdi — nemaju kore kao na Barijeri.

Još samo 137 kilometara do pola '— ali zar ćemo moći to još punih sedam dana izdurati? Sedam dana?

Petak, 12. januara. 64. logor. Širina 88° 57'25". Opet težak, težak marš! Popodne su sa Zapada dolazili oblaci s lakim hladnim vjetrom, i nekoliko minuta smo na svoju golemu radost osjećali, da su saone same za nama slijedile. Ali već za nekoliko minuta kasnije bilo je gore nego li ikada, premda je sunce bilo prekriveno oblacima. Ali je to kratko iskustvo ipak bilo vrlo dragocjeno: ja sam se već pobojavao, da nas je snaga već strašno izdala; ali za to

nekoliko minuta smo dokazali, da nam samo nedostaje dobra površina, pa da opet onako krepko i veselo uzmognemo vući kao prije. Kad imaš tako dosadan put, uobražavaš si i previše lako da si iscrpen, dok za ručkom i u šatoru opet ne zaboraviš svu muku.

Kad smo se večeras utaborili, svi smo drhtali od zime, pa smo proricali da će biti nevremena; ali na naše čudo bila je temperatura zapravo viša nego li sinoć, 27½ stepena! Kako da tako najedanput osjećamo studen? Zar radi umora? Ili samo zbog jače vlage u zraku? Mali Bowers je divan; premda sam ga odgovarao, nije se dao odvratiti da večeras još opservira, nakon što je čitavi dan gacao po mekom snijegu, dok smo se mi ipak mogli donekle odmoriti na skijama.

Danas smo svega prevalili 20 kilometara — kad bismo samo još četiri dana mogli toliko kilometara prevaljivati! Onda moramo stignuti na metu! Samo još 116 kilometara! Ali će nam prisjesti!

Subota, 13. januara. 65. logor. Prilično točno 89°9' južne širine. Visina 3130 metara. Danas 20 km — opet jedan dan s potpunim brojem kilometara! N i j e n e m o g u ć e !

Pošto smo se jutros dva sata nahodali po mekom snijegu, dodjosmo na naše čudo do čitavog mora južnih odnosno istočnih sastruga, medju kojima su prevladjivali istočnojugoistočni. Kraj toga je duvao lak, ali hladan vjetar, isprva sa Jugoistoka, onda sa Jugojugoistoka, gdje je nebo takodjer bilo naoblačeno. Poslije prva dva sata popodne snijeg postade baš tako pjeskovit kao uvijek. Kao i prije podne sastrugi nam zadaju neiskazano težak posao. Moraš samo da vučeš i vučeš i svu snagu napinješ, da samo makneš tako lagane saone! Ipak mi je danas pošlo za rukom, da neko vrijeme ne mislim na to vučenje, a to vrlo umiruje. Gdje bismo bili bez naših skija!

Večeras smo udaljeni od pola samo još 94 kilometra! Ako baš i ne stignemo onamo, a mi ćemo mu se makar vraški približiti.

Nedjelja, 14. januara. 66. logor. 89°20'53". Sunce se čitavi dan nejasno vidjelo na naoblačenom nebu, a laki južnjak nosio je pred sobom snijeg, ne dižući ga visoko s tala. Radi toga je površina bila nješto bolja, pa smo, prilično podjednako idući, jutros prevalili 11½ km, a popodne 10 km. Samo je bilo strašno teško držati pravac; često nisam uopće ništa vidjeo, a Bowers bi me, zaštićen od mene, opet naveo na pravi put. Večeras zrak izgleda vrlo gust. Sunce se jedva raspoznaje, a temperatura je porasla (za doručka —28 stepena, noćna temepartura —26 stepena), ozbiljni znaci orkana.

Opet smo osjećali znatnu studen; za ručkom su nam svima bile hladne noge, ali samo radi lošeg stanja naše obuće. Namastio sam si kožu, što mi je vrlo pomoglo. Oates kao da više trpi od zime i napora nego li mi ostali, ali inače smo svi zdravi i veseli. Teško je vrijeme, ali moramo izdurati! Samo još 70 km! Kad bi samo bilo nekoliko dana lijepo! M e t a l e ž i p r e d n a m a, možeš je tako reći dohvatiti rukom, i samo nam vrijeme zatvara put!

Ponedjeljak, 15. januara. Za doručka: opservirana širina 89°26'57"; dužina 160°56'45" istočno. Visina 3030 m. Još zadnje spremište! Preko noći postade zrak potpuno jasan, a sunce zasja s neba, na kojemu nije bilo ni oblačka. Laki vjetar je bio prestao, a temperatura se spustila na 32 stepena, dok je minimum iznosio 33 stepena. Bit će opet teškog vučenja, mislio sam u sebi, i nisam se prevario! Površina je bila strašna, ali smo nakon 4¾-satnog rada prešli 11 km. Ali smo svi bili prilično izmoždeni, kad smo razapeli šator, pa smo zato tu ostavili naše zadnje spremište — samo hranu za četiri dana i nešto sitnarija.

U noći 15. januara. 67. logor. Visina 3025 m. Temperatura 32 stepena. Poslije ručka stadoše se saone

začudo lako sklizati — nešto radi manje težine, a nešto zato, jer su bile kako treba natovarene, poglavito pako radi toga, jer smo se bili dobrano odmorili. Svakako smo popodne divno uznapredovali punih 11½ km, tako da smo danas ukupno prevalili više od 22 km! Sastrugi su opet isprepleteni, ali prevladjuje jugoistočni pravac; najveći su gotovo istočno, tako da saone neprestano udaraju o zaledjene im rubove. Vjetar hladno duva sa Zapadnosjeverozapada, ali vrijeme ostaje povoljno, a ne vidjamo ni sastruga, koji bi dolazili iz toga pravca.

Divne li misli, da će nas samo još dva duga marša dovesti na pol. Samo još pišljivih 50 kilometara! M o r a m o onamo stići, pa stojalo nas što mu drago! Sada me plaši još samo užasna mogućnost, d a b i t a m o m o g l a p r i j e n a š e z a l e p r š a t i n o r v e š k a z a s t a v a!

XIII.

NA METI — GOLEMO RAZOČARANJE

Utorak, 16. januara 1912. 68. logor. Visina 2970 m. Ono nešto užasno se dogodilo — ono najgore, što nas je moglo zadesiti!

Prije podne smo dobro išli i prevalili 14 km. Podnevna je opservacija pokazala, da se nalazimo na 89°42' južne širine, pa smo se popodne vrlo radosno krenuli dalje, jer smo radosno osjećali, da ćemo sutra zastalno stići na metu.

Iza dva sata hoda otkriše oštre Bowersove oči nješto, što je smatrao putokazom; uznemirivalo ga je, ali je najzad sam sebe uvjerio, da će valjda biti kakov sastrugus. Ne govoreći ni riječi od uzbudjenja, jurili smo dalje napred — sve nas je obuzela bila ista misao, ista užasna sumnja, a meni je srce lupalo kao da će iskočiti. Prodje još pola sata — tada ugleda

Bowers pred nama nekakvu crnu točku! To nije bilo nalik ni na kakovu prirodnu tvorevinu od snijega — nije moglo biti — to uvidjesmo i suviše brzo!

Maršírali smo pravo prema toj crnoj točci, i što nadjosmo? Crnu zastavu, koja je bila pričvršćena za stalak od saona! U blizini napušteno logorište — trag saonica i skija ovamo i onamo — i trag pasjih nogu, koji se dobro raspoznavao — mnogo pasjih nogu — to nam je sve reklo!

Norvežani su nas pretekli — Amundsen je bio prvi na polu!

Užasno razočaranje! Ali ništa me ne boli tako kao kad pogledam moje jadne, vjerne drugove. Svi napori, sve nedaće, sve muke — a zašto? Samo radi snova — snova po danu, kojima je sada — kraj.

Sutra moramo na pol — a onda što brže možemo natrag, koliko nam samo još dopušta izmoždena snaga! Sada se spuštamo na niže — zacijelo su Norvežani našli i lagan put gore!

Te se noći nije moglo ni misliti na mir! Već radi samog uzbudjenja nismo mogli spavati, zbog uzbudjenja radi otkrića, da je pol već — otkriven! Sve misli, koje nam sunuše u glavu, sve riječi, što ih izgovorismo — sve se svršavalo sa strašnim: P r e k a s n o j e ! A kad je nastala tišina u šatoru — zacijelo smo svi razmišljali o jednoj mračnoj predstavi:

G r o z a m e h v a t a, k a d p o m i s l i m n a p o v r a t a k !

Srijeda, 17. januara. 69. logor. Temperatura za polaska 30 stepena, po noći 29½ stepena.

— *Južni pol.* —

Kako smo drugačije već mjesece i mjesece željkovali za tim trenutkom! Grozan smo proživjeli dan — prvo razočaranje, pa vjetar, koji nam je duvao usuprot s jačinom od 4 do 5; a bila je studen od 30 stepena.

Pošli smo u 7 sati 30, jer nijedan nije te grozne noći spavao, pa smo jedno vrijeme slijedili tragom norveških saona. Sudeći po tragovima bila su samo dva čovjeka, a na jednom komadu puta od 5 km prodjosmo pokraj dva mala putokaza. Onda se iznenada naoblači vrijeme, pa pošto su tragovi bili sve jače zavijeni, a osim toga su, kako je izgledalo, vodili i suviše prema Zapadu, odlučismo da prema našim računima, podjemo direktno na pol. Ali oko podne su bile u Evansa tako hladne ruke, da smo se morali ulogoriti, da priredimo doručak. Prešli smo bili 13½ km, a opservacijom ustanovismo širinu od 89°53'37".

Onda se krenusmo dalje i prevalismo 12 km. u ravnom južnom pravcu. Sada je mali Bowers zabavljen opservacijom unatoč užasno teških prilika; vjetar silno duva, temperatura iznosi 29 stepena, a zrak je pun one čudne hladne vlage, koja ti za nekoliko trenutaka smrzava srž u kostima. Opet smo se nešto malo spustili, kako mi se čini; ali pred nama kao da se teren iznova penje. Inače se tu ništa ne vidi — ništa što bi se razlikovalo od strašne jednoličnosti zadnjih dana. Sveti Bože! I mi smo se s teškom mukom dogurali do tog užasnog mjesta, a nemamo za nagradu niti to, da možemo reći, da smo bili prvi!

Ali ipak je i to nešto, a vjetar neka se sutra pokaže da nam je prijatelj. Pored sveg jada i čemera pojedosmo ipak mastan polarni ragout, pa osjećamo u sebi veliku udobnost — kao posebno jelo imali smo krišku čokolade i neobični užitak po jedne cigarete, koje je Wilson dovle donio bio. Sad se radi o hitrom povratku! Valja se spremiti na očajnu borbu!

Četvrtak ujutro, 18. januara. Pošto smo izračunali sve naše opservacije, ustanovismo, da smo po prilici još 6 kilometara udaljeni od pola — jedno 2 kilometra pravo i 5½ nadesno. Prilično točno u tom pravcu ugleda Bowers nekakov putokaz ili šator.

Baš smo sada stigli do tog šatora. Udaljen je 3½ km od našeg logora, dakle 3¾ km daleko od pola.

a u njemu se nalazio izvještaj o tome, da su ovdje bili Norvežani, svega pet ljudi; izvještaj glasi:

»Roald Amundsen — Olav Olavson Bjaaland
»Hilmer Hanssen — Sverre H. Hassel — Oscar Wisting

16. decembra 1911«.

Šator je lijep — malen, ali jak, a drži ga jedna jedina motka od bambusa. Amundsen me na jednoj cedulji moli, da ponesem jedno pismo kralju Haakonu! Uzeh ga. Uostalom u šatoru su bili ostavljeni ovi predmeti: tri manje kese od sobove kože, a u njima ispremetane rukavice i čarape najraznije vrste; zatim jedan sekstant, jedan umjetni horizont i jedan hypsometar bez termometra za kuhanje; onda još jedan sekstant i hypsometar, engleski fabrikat.

U tom istom šatoru ostavio sam i ja cedulju, na kojoj sam napisao, da sam tu bio s mojim drugovima. Bowers fotografira, a Wilson je zabavljen risanjem crteža. Otkako smo ručali marširali smo 11½ km jugojugoistočno prema kompasu (t. j. prema Sjeveru). Rezultat podnevne opservacije bijaše, da smo bili udaljeni od pola samo jedan ili pol kilometra; stoga nazvasmo ovaj logor polarnim logorom.

Tu smo podigli putokaz, zabili našu zastavu, jadni, zakašnjeli »Union Jack« i slikali se — sve strašno hladan posao! Onda spazismo, ni kilometar daleko prema Jugu, istrošenu sklizaljku od saona, zabodenu u snijeg; služila je kao koplje jedru od navoštena platna, koje je bilo obješeno na njemu. Mislim, da je to imalo označivati točno mjesto, gdje je bio pol, kako su ga mogli odrediti Norvežani. (Visina 2900 metara). Na cedulji, koja je bila pričvršćena na motci, bilo je napisano, da je šator udaljen 3½ kilometra od pola; Wilson zadrža cedulju. Nema sumnje, da su naši prethodnici temeljito nastojali utvrditi gdje se nalaze i da su svoj program potpuno izvršili. Mislim, da mogu reći, da se južni pol nalazi na visini od po prilici 2900 metara; dosta čudno, ako se pomisli, da smo se na 88 stepenu južne širine nalazili na visini od nekih 3200 metara.

Uzesmo sa sobom Union Jack poprilici 1¼ km na Sjever i tamo ostavismo zastavu neka lepršа na štapu, koji što bolje mogosmo zabismo u snijeg.

Norvežani su, kako se vidi, stigli na pol 15. decembra, a 17.*) opet otišli, dakle još prije datuma, koji sam ja u Londonu nazvao bio idealnim, naime prije 22. decembra.

Sada smo okrenuli ledja nevjernoj meti našeg častoljublja. Pred nama je put od 1500 kilometara tegotnog putovanja — 1500 km očajnog vučenja saona — 1500 km nestašice, gladi i zime. Pa makar! Zbogom ostaj — sanče mog života!

XIV.

VRAĆANJE S POLA

Petak, 19. januara 1912. 2. R logor (R = return = povratak). Visina 2960 m. Jučer popodne 13 km, danas 34 km. Na početku našeg današnjeg marša naidjosmo na jedan norveški putokaz i na naše tragove, koji su vodili prema polu; oni nas opet dovedoše do zlokobne crne zastave, koja nas je prva izvijestila o uspjehu naših prethodnika. Izvukli smo tu zastavu, da upotrebimo koplje za naše jedro. To je zasada zadnje, što smo vidjeli od Norvežana.

Zadnje podrug sata popodne bilo je prilično mučno, premda smo imali lagan tovar i premda nam je vjetar napeo jedro. Vrijeme je sasvim čudnovato! Debeli sniježni oblaci, koji nam otimaju dnevno svi-

*) Amundsenova je ekspedicija stigla na Južni pol 15. decembra 1911, a odanle pošla kući 18.

jetlo, vuku se s Juga preko nas i bez prestanka sipe fini kristali, koji nam potpuno kvare put; sunce na mahove grane, a vjetar okreće prema Jugozapadu. Smetovi izgleda da poput »düna« od pijeska putuju od mjesta do mjesta. Naši stari tragovi su gotovo sasvim zavejani i već su se napravili nazubljeni sastrugi povrh starih tragova od saona. A tek su prije tri dana urezani ti tragovi, dok se norveški raspoznaju i sada još, dakle poslije mjesec dana! Nepojmljivo!

Marširati s vjetrom je toplije i ugodnije, a ipak mi se čini, da sada mnogo više osjećamo studen, čim stanemo, a i kad smo u šatoru, nego li na putu onamo! Lako nalazimo naše putokaze; valjda će i dalje biti tako; ali dok ne stignemo do spremišta »kod tri stepena« (još preko 280 km) ne mogu da se riješim nekog nemira, koji me muči. Bojim se, da će povratak biti strašno naporan i dosadan.

Subota, 20. januara. 3 R logor. Visina 3000 metara. Temperatura 28 stepena ispod ništice. Prevalivši prije podne glatko 18 km, iako je put bio jadan, stigosmo do našeg najjužnijeg spremišta; sa hranom, što je tu iskopasmo, imamo od večeras životnih namirnica za 7 dana — do narednog spremišta od 10. januara, »kod podrug stepena«, imade 102 kilometra.

Vjetar nam je danas popodne dobro duvao u jedro, ali kasnije se neobično pogoršala površina; mećava je nanosila snijeg na velike gomile, a ovaj se tako čvrsto lijepio za skije, da smo ih mogli pomicati samo s najvećim naprezanjem. Vučenje je radi toga postalo užasno, ali ipak ne stadosmo, nego se ulogorismo tek s onu stranu našeg putokaza od 14. januara. Bojim se, da će sutra biti još i gore! Srećom vjetar ne prestaje! Kad bi samo Bowers opet imao svoje skije! Ti dugi marševi, a u njega su tako kratke noge! Samo tako žilavi športaš kao on može da to izdrži. Oates kao da više trpi od studeni i napora nego li mi ostali. Ukupni današnji rezultat: 34 km — dobar marš, nakon kojega smo zaslužili dobru večeru u toplom šatoru.

Sada sve o tome zavisi, hoćemo li moći zadržati taj dobri tempo; mislim da hoćemo — a onda ćemo već stići na naš brod.

Nedjelja 21. januara. 4. R logor. Visina 3050 m. Probudio nas je jak orkan; zrak je bio pun gustoga snijega, a sunce mutno. Da ne bismo izgubili trag, ostasmo ležati, spremni da barem jedan dan tu ostanemo. Ali oko podne se iznenada razvedri i vjetar se pretvori u lak povjetarac. Ipak smo se mogli kretnuti tek u 3 sata 45, jer su nam se stvari okorijepile, pa smo se, iako nas je vjetar pomagao, odvukli za četiri sata samo 10 km napred. Put nas je vodio preko novih sastruga i jasno se vidjelo, da se penje. Već je bilo dosta teško preći taj pojas nizbrdo — koliko će nam teže biti uspeti se na nj! Trag prilično jasno raspoznajemo, ali putokaze naše tek onda, kad se nadjemo ispred njih na jedan kilometar po prilici. 83 kilometra do narednog spremišta s hranom za 6 dana — tamo ćemo naći životnih namirnica za 7 dana za ono 167 kilometara do spremišta »kod tri stepena«; kad jednom stignemo donle, proći će sve bojazni — ali bi bilo dobro, kad nam ne bi stalo bilo za jedan ili dva dana, jer će možda teško biti slijediti trag. Kad bismo mogli sutra regulirati naše satove astronomskom opservacijom, onda bismo za nuždu mogli putovati i neodvisno od našeg starog traga.

P o n e d j e l j a k, 22. januara. 5. R. logor. Pošli smo točno u 8 sati na put, pa smo dobrih devet sati marširali, a i prešli smo 27 kilometara — ali, bogami, upravo smo se izmrcvarili. A pogotovo kad je kasno popodne zasjalo sunce, snijeg je gotovo smjesta okopnio i postao ljigav. Sad smo točno na 89. stepenu širine, a Bowers je večeras opservirao, da bismo mogli regulirati satove. Bojim se, da smo sada izišli iz domašaja vjetrova, koji su nam pomagali! Još 4½ km do putokaza našeg 64. logora, dakle 55 km do spremišta »kod podrug stepena«, a hrane imamo za

pet dana. Naša obuća prikladna za skije se pomalo već troši; ali ne možemo ni pomisliti na to, da oboje skinemo, dok još imamo toliki put pred sobom. Mislim zastalno da se danas penjemo, ali barometar se ne miče. Visina 3050 m. Temperatura 29 stepena.

Utorak, 23. januara. Minimum sinoć 34 stepena, temperatura za polaska 33 stepena. Visina za ručkom 3080 m. Temperatura 28 stepena, dok duva vjetar s jačinom od 6 do 7. Kad smo se krenuli manje vjetra, ali tegoban put. Ali onda do ručka 16 km po oluji, nalik na orkan. Naši se stari tragovi neobično raspoznaju — prava sreća! Popodne mogli smo razapeti čitavo jedro. Bowers ostade na saonama, dok su se Evans i Oates upregli dužim konopcima. Tako smo vrlo brzo odmicali i imali bismo do narednog spremišta za sutra samo još jedan lagodan marš — kad li Wilson iznenada opazi da se Evansu smrznuo nos — bio je pobijelio i otvrdnuo. Radi toga moradosmo u 6 sati 45 stati. Evans kao da je prilično nastradao — prsti su mu bili puni gadnih ozebina, a nos mu je radi višekratnih smrzavanja prilično opasno postradao. Ljuti se sam na se — što nije dobar znak! Wilson, Bowers i ja, mi smo svi zdravi koliko je moguće u takovim prilikama. Oatesu su gotovo uvijek hladne noge. Bit ću svakako sretan, kad budemo sišli s te visine! Još 25 km do spremišta »kod podrug stepena« — morali bismo sutra već onamo stići. Ali se čini da se vrijeme misli promijeniti. Uzdam se u Boga, da će ostati još maličak traga do spremišta »kod tri stepena« — a kad budemo tamo, onda bi zapravo sve moralo biti dobro.

Srijeda, 24. januara. Naš položaj postaje ozbiljan. O podne nas je prisilio orkan, da se zavučemo u naše vreće za spavanje te sada ležimo u njima, prešavši tek 12½ km! Kad smo razapinjali šator prsti nam se pretvoriše u led! Samo još 12½ km do spremišta, a ja sam jučer bio čvrsto uvjeren, da ćemo dospjeti do njega večeras!

To je danas drugi pravi pravcati orkan, otkad smo ostavili pol, a to mi se nimalo ne svidja. Hoće li zavladati nevrijeme? Onda neka nam Bog pomogne, jer je strašno prelaziti preko ove visine, a hrana nam jedva dotječe.

Četvrtak, 25. januara. Hvala Bogu! Našli smo naše spremište »kod podrug stepena«! Pošto smo jučer popodne i čitavu noć preležali u spavaćim vrećama, odlučismo da ćemo tek kasnije doručkovati, ne bismo li prištedili ručak. Ali onda granu sunce, pa je bilo dosta vidno, da uzmogneš raspoznati stare tragove. Iskopavanje naših saonica i skidanje šatora bio je spor, strašno hladan posao, ali smo najzad i to obavili, pa smo se krenuli na put, ovaj put bez jedra i zapregnuti svi redom! To je bilo u 11, a u 2 sata 30 spazismo, na našu radost, crveni barjak spremišta! Tu smo ručali, a onda podjosmo dalje sa zalihom za 9½ dana, slijedeći jednako trag, a u 8 sati navečer prevalili smo svega preko 22 kilometra. Do narednog spremišta imamo samo još 165 kilometara — ali je već krajnje vrijeme, da sidjemo s te visine! Nije nam najbolje: Oatesove su noge uvijek hladne — Evansa bole prsti i nos — a večeras Wilsona strašno bole oči. Bowers i ja smo jedini, koji se još ni na što ne tužimo. Vrijeme izgleda nestalno, pa se bojim, da u ovo doba godine slijedi jedan orkan za drugim; dobrano duva s Juga, pa nam je danas popodne vjetar dobro pomogao.

Ne trebam ni da spomenem, da ću sada, kad nam je opet puna vreća za hranu, bolje spavati. Ako sada još samo budemo našli spremište »kod tri stepena«! Tragovi se daleko vide, ponekad nestanu ispod novih smetova na 30 do 40 metara, ali se onda opet dobro vide na površini, ako je dobro osvjetljenje. Samo se orkanâ plašimo! Ne samo što nas zaustavljaju, nego nam njihov hladni vlažni zrak troši svu snagu. Bowers je večeras opet opservirao radi kontrole — Bog bi ga znao, kako može na tako užasno hladnom vjetru

vizirati. Čitavi je dan danas letio na skijama, dok je mjesto njega Wilson naizmjence išao pokraj saona i vukao ih.

Petak, 26. januara. Logor R 9. Visina 2960 metara. Pošli smo kasno, tek u 8 sati 50 — i sasvim bez razloga, jer sam sve prilično rano probudio. U buduće ne smijemo više tako oklijevati! Bio je jak vjetar, ali s mnogo snijega dok smo dobro stigli do našeg starog logora, gdje nas je uhvatio 7. januara orkan. Ali odatle dalje bio je trag sasvim zavejan! Badava je bilo tražiti, pa pošto smo sada morali naići na dva putokaza, udaljena jedan od drugoga 7 kilometara, bili smo prilično nemirni. Najzad se razbistri vrijeme, pa nadjosmo jedan putokaz nadesno, dok je Bowers svojim oštrim očima naskoro spazio i drugi dalje nalijevo; bili smo dakle očigledno na tome mjestu napravili velik luk idući. Izmedju oba putokaza nije se baš ni najmanje opažao naš stari trag. Ali kad se zaustavismo kod drugog putokaza, našeg 59. logora od 6. januara, opazih na svoju utjehu na tvrdom sastrugu opet naš stari trag. Kad bismo ga samo i sutra mogli slijediti! Danas smo prevalili samo 29 kilometara.

Subota, 27. januara. Logor R 10. Visina 3010 m. Danas sam probudio pola sata kasnije, ali smo se ipak na vrijeme krenuli. Prije podne smo prelazili preko snijega, koji je bio izrovao vjetar. Wilson i ja smo vukli na skijama saone, a drugi pješice. Bio je vraški posao slijediti naš trag, jer se ipak vidio samo slabo i svaki čas gubio — vagaši od saona, dugi jednu ili dvije stope, desetak metara trag točka, koji registrira brzinu saona, ili nekoliko odbačenih tvrdih komada snijega, to je bilo sve, što nam je kazivalo put. Ponekad nije nijedno bilo jasno, ali si ipak mislio da vidiš nekakav znak pred sobom. Kad smo išli onamo morali smo vazda paziti, da izaberemo jednako visoka mjesta, a to nam se sada svetilo, jer smo išli jednako sad amo sad tamo. Vječito postajkivanje, isprezavanje

i traženje puta odnosilo nam je zacijelo nekoliko kilometara. Ali barem nismo zabludili, te smo sasvim iznenada naišli na putokaz, prošli pokraj njega, a kad smo se ustavili da doručkujemo, prevalili smo bili 13 km.

Popodne je bilo manje sastruga, pa sad doista izgleda da su prebrodjene glavne zapreke. Opet nailazimo na dosta podjednakih tragova. Cijeli je dan duvao ugodan pogodan južnjak, nebo je bilo bistro, a temperatura razmjerno topla (26 stepena). Zrak je opet suh pa šator i oprema gube malo po malo onu studen, koja je posljedica orkanâ.

Ali će trebati još mnogo suha vremena, dok naše vreće za spavanje postanu opet sasvim podesne za upotrebu. Mi ipak još dosta dobro spavamo u njima po noći za vrijeme ono malo sati. Kad bismo samo bili kod našeg susjednog spremišta! Onda bismo mogli malo duže prospavati. Nema ni 110 kilometara donle, a naša zaira će potrajati i čitavu sedmicu. Ali prava obilata hrana nas čeka tek kod spremišta, gdje ostavismo hranu za ponies-e. Još je daleko donle — a bogami valja se i strašno namučiti prije!

Nedjelja, 28. januara. Logor R 11. Visina 3090 m. Slabo ima vjetra, pa je bilo teško maršírati prije podne: ipak 15 kilometara za pet sati, a popodne za 3 sata 40 minuta s dobrim vjetrom i po boljoj površini još 15 kilometara. Tragove saona smo često vidjali jedan kilometar pred sobom. Idemo li uz brdo ili niz brdo? Barometar se nikako ne slaže s onim što vani nalazimo.

Tu gdje danas logorujemo, tu smo 4. januara doručkovali, a samo još pola dnevnog puta ima do mjesta, gdje smo se rastali sa zadnjim pomoćnim odjeljenjem. Tu smo nekako izgubili prije tri stvari: Oatesovu lulu, Bowersove rukavice od krzna i Evansovu papuču. Papuču i rukavice nadjosmo putem, a večeras se našla i lula, koja je ležala nedaleko od šatora na snijegu.

Kad bismo samo imali srećom na saonama zairu iz narednog spremišta! Sve smo gladniji, pa smo već prilično izmršavili, naročito Evans, ali se još nijedan ne osjeća slabijim. Ne bismo doduše mogli vući težak teret, ali ovaj naš laki tovar još možemo. Sad ponajviše razgovaramo o jelu i pilu.

Ponedjeljak, 29. januara. Logor R 12. Visina 3050 m. Divan marš od 36 km, od toga 19 prije podne! Sve radi pomoći vjetra i jasnih prijašnjih tragova! Nešto prije podne naidjosmo na trag pomoćnog odjeljenja, koje se zadnje vratilo; od sada će nas dakle pratiti tri jasna traga od saona. Još samo 44 km do spremišta »kod tri stepena« — 1½ konaka! Ako sutra bude lijepi dan, ne će nam biti više teško donle. Vjetar i sastrugi dolaze sa Jugojugoistoka i Jugoistoka. Ako ostane ovakovo vrijeme, morali bismo za jednu sedmicu preći preko kopnenog leda. Početkom januara se mnogo promijenila površina: vjetar je nanio snijeg u tvrde hrpe, čvrstih oblika, a onaj što ostade na mjestu, izgleda kao izgladčan. Nema sumnje, da je to posljedica sniježnih vijavica. Saone divno odmiču po takovom snijegu, naročito kad imamo vjetar s ledja!

Utorak, 30. januara. Logor R 13. Hvala Bogu, opet dobar marš — 35 kilometara! Zadnji putokaz ispred našeg spremišta ostavismo za sobom, trag je pred nama jasan, vrijeme dobro, vjetar povoljan, idemo nizbrdo — samo još malko sreće, pa ćemo sutra prije podne stići do našeg spremišta!

Samo kad bi sve inače bilo tako dobro! Ali je Wilsonova jedna noga otekla od prevelikog napora; već ga je čitavi dan bolila, a Evans je večeras izgubio nokte sa dva prsta; ruke mu izgledaju strašno, a kako sam na žalost opazio, spopao ga je očaj. Iako je bio najveseliji od nas, nije još od 23. januara, kad mu se smrzoše prsti, najbolje volje. S bolesnim prstima bi se već moglo napred, ali će biti zlo, ako ne ozdravi Wilsonova noga.

AMUNDSENOV ŠATOR NA JUŽNOM POLU, KAKO GA JE NAŠAO SCOTT

Srijeda, 31. januara. Visina 2990 m. Dan se poče s lakim povjetarcem; stigosmo na vrijeme do spremišta »kod tri stepena«, natovarismo sve što je bilo u njemu, a onda poslije jednog sata doručkovasmo. Popodne postade površina strašna, a vjetar gotovo prestade. Baš sada, kad samo četvorica vučemo! Wilson je po mogućnosti štedio svoju nogu, idući mirno pokraj saona, pa se večeras osjeća mnogo bolje. Ali bolesnik je za ostale teška kušnja!

Sada zacijelo prelazimo preko valovita terena, ali nas ta grbavost ne smeta mnogo u brzini hoda; zadržavaju nas sniježni kristali, koji se osjećaju pod saonama kao pijesak. Večeras smo ponijeli Bowersove skije, koje smo ostavili 31. decembra — to je, hvala Bogu, zadnje, što mogosmo još naći na vispolju! Sad nas put vodi ravno na Sjever, a vjetar ne može dosta da duva!

XV.

SRETNO DO RUBA VISPOLJA

Četvrtak, 1. februara 1912. Logor R 15. Visina 2980 m. Danas smo se gadno izmučili: vrlo rdjava površina — sami smetovi i kao posuti pijeskom — mučnog li vučenja! Napatismo se do iza 8 sati navečer i stigosmo upravo do putokaza od 29. decembra. Od najbližeg spremišta, na gornjem glečeru ispod Mount Darwin-a, odakle se vratila prva pomoćna družina, trebali smo prije dovle samo 8 dana — morali bismo sada zapravo stići do spremišta jedan dan ranije; jedemo za jednu sedmicu više ,a to je kolosalna razlika, a ipak imamo dosta zaire za 8 dana. Wilsonova je noga mnogo bolje, ali Evansovi prsti se vrlo pogoršaše; otpadoše mu još dva nokta, a ozebine se otvaraju.

Petak, 2. februara. Visina 2850 m. Logor R 16. Danas su nas na jednoj strmoj nizbrdici saone sve

redom porušile, udarivši nas po petama. Otkopčasmo skije i teturasmo pješice tako brzo napred, da smo u 1 sat 30 minuta prevalili 17 kilometara. Od podne nas je pratila čudnovata pojava: stari naš trag je bio zameo snijeg, ali se ipak vidio, jer je na prijašnjim udubinama, što ih je ostavio trag saona, snijeg bio viši. Tako smo pored tog reliefa mogli prolaziti napred. Popodne stigosmo do obronka, gdje smo izmijenili saone 27. decembra. Sve je išlo dobro, dok nisam, tražeći trag, ljosnuo na glatkoj površini nabivši si dobro rame. Boli me strašno večeras, pa sada u šatoru od pet lica ima tri bolesnika! A najgora mjesta našeg puta nas tek čekaju! A Evansov prst — — —

Pred večer izgubismo trag, ali kasnije naidjosmo u mekanom snijegu na trag zadnje pomoćne družine, pa podjosmo za njim. Danas predjosmo 31 km — dodatak hrane zacijelo pomaže, ali mi smo svejedno vrlo gladni! Do Mount Darwina ima još samo nekih 150 km. Daj Bože, da nas daljnja četiri dana najzad izvedu iz ovog vispolja!

Subota, 3. februara. Logor R 17. Visina 2775 m. Danas sam opet uzeo skije, da izbjegnem ponovnom padanje. Desno ugledasmo putokaz, koji je oluja grdno iskvarila, ali smo neprestano gubili trag, i večeras se nalazimo u blizini našeg logora od 26. decembra, ali ne možemo da vidimo putokaz. Tako ne možemo dalje; jutros nam je traženje tragova i putokaza skratilo marš na 15 km, a stojalo nas dragocjenog vremena; stoga smo baš sada zaključili, da idemo ravno na Sjever.

Evansovi su prsti prilično dobro, ali kad će biti opet kadri, da s nama dobrano potegnu? Wilsonova noga je mnogo bolje, a i moje rame, iako osjećam kako me iznutra neprestano strahovito žiga.

Nedjelja, 4. februara. Logor R 18. Visina 2630 m. Jutros smo išli pješice po dobroj, čvrstoj površini i prevalili 18 km. Baš pred lunch zapadosmo Evans i ja sasvim neočekivano u isto vrijeme u jednu pukotinu — Evans već po drugi put; zato odredih, da se ulogorimo. Poslije smo išli preko tvrde sjajne površine nekih stotinu metara na niže, pa smo prevalili u svemu 33 km. Na pola puta ukaza se divno s desne strane krajina, pa se odlučih da ravno podjem prema Darwinovom brijegu, mjesto da ga obilazimo u luku. Samo da smo već sišli s tog prokletog vispolja! Temperatura je za 11 stepena niža nego li dok smo išli onamo; Ni naše zdravlje se ne popravlja, naročito se ne može da oporavi Evans, a poslije današnjeg pada postade najedamput sasvim tup i nesposoban za rad! Što će to da bude?!

Ponedjeljak, 5. februara. Logor R 19. Visina za luncha 2535 m, navečer 2475 m. Temperatura 27½ stepena. Dobro prije podne i 19 kilometara! Ali popodne zapadosmo u poteškoće. Pred nama se vidjela sasvim jasno okolica, ali kako da dodješ onamo? Golemi grebeni leda i velike, mjestimice otvorene pukotine, sprečavahu nam put, pa smo se gotovo uvijek morali držati zapadno, tako da nam je pravac puta postao vrlo nepravilan. Da ja nisam imao skije jedva bismo mogli napred!

Naš se današnji logor nalazi u pravoj ledenoj pustinji, ali je vjetar ovdje blaži, pa je prvi put opet udobno pod šatorom, kako nije bilo već više tjedana. Ne možemo biti udaljeni više od 55 km od spremišta na gornjem glečeru, ali neka Bog sveti zna, kako ćemo onamo stići kroz ove zapreke, koje se sve više nagomilavaju! Lica nam je vjetar gotovo razgulio, moje još najmanje; ostale boli nos više, kad marširaju s povoljnim vjetrom, nego li kad idu protiv vjetra. Evansov nos je gotovo tako rdjav kao i njegovi prsti — vrlo je propao! Jadnik!

Utorak, 6. februara. Logor R 20. Za luncha visina 2405 m. Navečer 2200 m. Temperatura 26 stepena. Strašan dan! A ni broj kilometara nije dobar! Već se izjutra naoblačilo — strašna opasnost, kad te odasvuda opkoljavaju pukotine. Srećom se još razvedrilo,

pa smo uperili ravno prema Darwinovu brijegu, ali smo se poslije pola sata našli medju ogromnim, otvorenim ždrijelima, koji doduše nisu bili vrlo duboki, ali se nisu mogli preći. Prošli smo izmedju dva takova ždrijela prema Sjeveru, ali su se nažalost svršavali na kraju s čitavim kaosom neprolaznih gromila. Nije nam preostalo drugo, nego da se vratimo dva kilometra natrag. Onda krenusmo na Zapad i zadjosmo u divlje more sastruga, gdje nas je vučenje silno umaralo; razapesmo jedro; Evansa je strašno bolio nos, Wilson se smrzavao i sve je bilo užasno. Jedina je utjeha bila, da je prema Zapadu izgledalo bolje i da smo išli niz brdo, što se i opažalo. A na kraju marša bili smo barem stalni, da idemo pravo na naše najbliže spremište i da je ovo udaljeno najviše 28 kilometara.

Hrane imamo malo, a vrijeme je nestalno — po danu se sve više brinem i po čitave sate ne mogu da se riješim brige! Danas se nismo toliko pomaknuli napred, koliko sam očekivao! Najveću mi brigu zadaje Evans; rane mu se gnoje, nos mu izgleda vrlo zlo, a mnogi znaci pokazuju, da su mu snage pri kraju! Prava sreća, da ćemo se ubrzo riješiti te visine! Da stignemo na pol trebali smo 27 dana, sada se vraćamo 21 dan — proveli smo dakle gotovo sedam nedjelja pri niskoj temperaturi i uz neprestanu oluju.

Srijeda, 7. februara. Spremište kod Darwinova brijega (ili spremište na gornjem glečeru). Logor R 21. Visina 2170 m. Užasan dan, ali sa sretnim svršetkom! Ujutro panički strah, jer se uvjerismo, da imamo za čitavi dan manje brodskog dvopeka! Badava nam je bilo, što smo se mučili da odgonetnemo pitanje, kako se to zbilo, jer nismo nikada više trošili dnevno nego li smo smjeli potrošiti. Bowers se strašno radi toga uzrujavao.

U 8 sati 30 nastavismo put, spuštajući se niz kose, penjući se preko terasa sa tvrdim sastrugima, — ali se brda ne htjedoše primaknuti. O podne se iznova diže vjetar, pa se, pošto se okrijepismo čajem i jelom, krenusmo popodne na put malo bolje volje. I naskoro nam odlanu: približavasmo se cilju! U ½7 raspoznavali smo jasno pred sobom spremište, a u ½8 se tu ulogorismo.

Tu me je čekala ugodna vijest: cedulja potporučnika Evansa, kojom javlja, da je drugo odjeljenje na povratku prošlo ovuda 14. januara u 2 sata 30 minuta — oni su dakle od jednoga do drugoga spremišta trebali pola dana više nego li mi.

U sto dobrih časa! Svršili smo svoje 7-nedjeljno putovanje po ledenici i ostali smo većim dijelom zdravi — da je samo još jedan tjedan potrajalo duže, moglo se zlo svršiti po našeg Evansa, jer mu je sve gore i gore. Hoće li nas sreća i dalje barem malo pratiti ? — ?

Vrlo me zadovoljava, kad god na to pomislim, da fakta, koja sam spomenuo, apsolutno dokazuju, da je i moja i Amundsenova ekspedicija stigla na pol i da je pitanje prioriteta moglo ostati bez diskusije.

XVI.

SMRT U LOGORU

Četvrtak, 8. februara 1912. Logor R 22. Visina 1910 m. Temperatura izjutra 24°, o podne 21°, a za večere 18°. Prevalili 17 km. Krenusmo se pokasno od spremišta na gornjem glečeru, jer smo morali izvagati brodski dvopek itd. i mnogo štošta preudesiti. Jutro je bilo grozno; duvao je jak i hladan vjetar. Mi smo ipak zato uperili prema Darwinovu brijegu, da bismo mogli istražiti kamenje. Poslao sam onamo Bowersa na skijama, pošto Wilson danas nije mogao svojih nositi, i on donese razne uzorke kamenja, koji su gotov svi bili istog tipa: sam fino zrnasti granit, pocrvenio od vremena. Onda pojurismo prilično brzo niz brdo, Bower i ja na skijama kao vodiči, Oates i Wilson

pješice iza saone, a Evans onako kako se mogao vući. U 2 sata doručkovasmo nešto niže, u pravcu Mount Buckley-a. Vjetar se sada pretvorio napola u buru, svi smo se smrzavali i svi postadosmo vrlo malodušni.

Ali nas popodne opet razvedri. Podjosmo prema moreni ispod Mount Buckley-a, pa smo morali sa gvoždjima na nogama prepuzati preko nekoliko strmih kosa s velikim pukotinama i spuzati do brijega. Ta je morena bila tako interesantna, da sam, prešavši već nekoliko kilometara i izbjegavši vjetru, odlučio, da stanemo i da ostatak dana upotrebim za geološka istraživanja.

Nalazili smo se ispod okomite stijene od Beaconova pješčanika, koji brzo izjeda vrijeme, pa su se u njemu vidjele prave pruge ugljena, u kojima su oštre oči Wilsonove otkrile više otisaka bilja, izmedju kojih i jedan komad ugljena sa lijepo utisnutim listovima i nekoliko vanredno dobro održanih otisaka debelih peteljki, na kojima se još raspoznavala struktura stanica. Navečer nadje Wilson još jedan komad vapnenca sa Archaeocyathus-om; zacijelo je rijedak, jer se u moreni moglo naći samo malo egzemplara, dok je čisto bijelog kvarca bilo vrlo mnogo.

Tako smo proživjeli vanredno zanimivo popodne, a ne treba ni naglasiti, da smo osjećali vanredno ugodno olakšanje, što smo se najzad izbavili vjetra i što se nalazimo u toplijem zraku. Mogao bih čitave knjige napisati, da opišem radost, koju osjećasmo, kad smo opet mogli stati nogom na kamenje bez leda, poslije sedam nedjelja neprestanog gledanja samo leda i snijega!

Petak, 9. februara. Logor R 23. Visina 1590 m. Podnevna temperatura 12°, večernja 10½°. Otprilike 24 km. Išli smo sve do kraja Mount Buckley-a uzduž morenine ivice. Wilson je tom zgodom našao mnogo otisaka bilja u vapnencu. Ali ja sam suviše umoran, da zapišem te geološke uspjehe — večeras se osjećamo svi vrlo, vrlo tromi, nešto zbog visoke temperature, a nešto i zbog umora. Trebali smo zapravo udariti na glečer sjeverno od Mount Buckley-a, ali svijetlo nije bilo dobro, pa nam se silaz činio prestrm. Koji put zadjosmo medju gadne gromile ispremetanog leda, a morali smo prijeći i preko jednog »ledopada«. Pukotine su bile znatnije, nego li smo očekivali, pa nas je silaženje dobrano zamučilo, ali onda naidjosmo na naš logor od 20. decembra. Popodne odmakosmo za 3¾ sata vrlo brzo napred; spravu za mjerenje brzine saona skidosmo; ona nam od sada dakle ne može više pokazivati odstojanje, koje prevalimo.

Večeras je divno mirno i toplo vrijeme, ma da je nebo bilo čitavo popodne naoblačeno. Moraš se istom privikavati tome, da se možeš sunčati pred šatorom. Hrana nas sada sasvim siti, ali moramo dalje, da bismo mogli trošiti puni obrok dnevno! Samo da nam nije tako prijeko potrebno mirovanje! Mi ćemo se ipak, ako dadne Bog, sretno iskobeljati; nismo se nipošto još iscrpli.

Subota, 10. februara. Logor R 24. Iako smo skrenuli daleko na Istok i zašli u težak led, ipak smo dobar put prevalili. Kako smo samo divno noćas spavali! Lica su nam jutros imala savim drugačiji izražaj! Radi toga nažalost ne krenusmo na put prije 10 sati, a doručkovasmo tek nešto prije 3. Tada se poče okolica smračivati. Držali smo se još 2½ sata s teškom mukom pravca, ali onda nesta sunca, sjevernjak nam zasu snijeg u lice, pa pošto je bilo vrlo toplo, a nismo mogli vidjeti pravac, podigosmo šator.

Imamo još 2 puna obroka za 2 dana, ali ne znamo, gdje smo — do spremišta na srednjem glečeru zacijelo ne može biti dalje od dva dana, a ni toliko. Ali ako se vrijeme sutra ne razvedri, moramo ili nasumce poći prema spremištu ili umanjiti obroke. Neugodna stvar! Ali prije svega da spavamo — da spavamo! Moramo još mnogo nadoknaditi sna!

Nedjelja, 11. februara. Logor R 25. Temperatura za luncha 15°, za večere 19½°. Najužasniji dan, koji smo na čitavom putu doživjeli! I uglavnom našom krivnjom! Pošli smo preko užasne površine po lakom vjetru sa Jugozapada, razapevši jedro i pričvrstivši skije — samo je svijetlo bilo očajno, jer je sve izgledalo iskrivljeno. Što smo dalje išli, sve je gore bivalo osvjetljenje i najednom se nadjosmo medju gromilama leda. Tu stvorismo kobnu odluku da podjemo prema Istoku. Hodali smo šest sati, nadajući se, da ćemo dobrano odmaknuti, što smo zaista i učinili, ali nas zadnja dva sata odvedoše u pravu pravcatu klopku. Pošto smo najzad ipak prispjeli na dobru površinu, pomislismo, da će sada tako i ostati, pa nismo umanjili naš lunch. Pola sata kasnije sjedili smo medju najvećim gromilama leda, koje sam ikad vidio! Tri smo sata na skijama uzalud tražili izlaz, skretali lijevo, onda opet desno, a onda opet daleko nalijevo, gdje smo mislili, da ćemo naći put. Ali je bilo sve gore, led sve tvrdji, neprolazan i sve više iskidan, pa smo izgubili svu nadu, da ćemo ikada izići iz toga ledenog labirinta. Moradosmo skinuti skije, a jedva se još mogosmo držati na nogama; svaki bi čas koji od nas propao u koju pukotinu — srećom bez ozbiljnije povrede. Najzad ugledasmo ravniju površinu u pravcu bregova — dakle onamo! Ništa zato, što je tako daleko! Mjesto, gdje su bile gromile se sad promijeni. Mjesto izrovane površine sad nas zaokružiše golema ždrijela, jedno do drugoga, a jedva si ih mogao prekoračiti. Ali nije bilo drugoga spasa — dakle napred! Očajanje nam je ulivalo odvažnost i snagu, a u 10 sati navečer smo bili van opasnosti.

Pišem ovo poslije dvanaestsatnoga, užasnog hoda. Mislim, da smo sada na pravom putu, ili barem sublizu; ali do spremišta ima još mnogo kilometara. Zato smo večeras umanjili obrok; imali smo pemmikana još za tri obroka, a napravismo četiri. Sutra ujutro moramo od luncha ostaviti nešto za preksutra, ako ne

uznapredujemo bogzna kako. Današnji je dan bio pokus, koji nam je pokazao što smo kadri izdržati; dobro smo se iskazali. Večeras dobro duva niz glečer; to raznosi oblake i čisti površinu. Molim se Bogu, nek ostane i sutra vjetar. — Samo kratka noć! Moramo što ranije dalje!

Ponedjeljak, 12. februara. Logor R 26. Položaj nam je malo kritičan! Izjutra je bilo sve dobro; lijepo smo odmicali po za nuždu dobroj površini, a oko podne nas razveseli naše konačište od 18. decembra, kad ga ugledasmo: bili smo dakle na pravom putu i samo jedan dan udaljeni od spremišta. Okrijepivši se čajem, podjosmo dalje veselo i s najboljim nadama. Ali nas nesretan slučaj dovede suviše na lijevo i na brdo, te zadjosmo, umorni i neveseli, u strašno vrzino kolo velikih pukotina i dugih procjepa. Sada nam postade pravac nestalan, jer se nismo slagali u tome, dok najzad nismo oko 9 sati navečer pristali tu na najgorem mjestu. Sad sjedimo ovdje poslije jadne večere imajući samo još jedan obrok u vreći za hranu! Sasvim nam je nepoznato, gdje se nalazi spremište — a ipak moramo sutra stići do njega! Zasada se omamljujemo grčevitom veselošću. — Da samo dadne Bog sutra dobro vrijeme!

Utorak, 13. februara. Logor R 27, kraj Cloudemakera. Temperatura 12°. Uza sve brige spavali smo svu noć dobro; čak i ja, iako me je nemir često gonio napolje iz šatora, pa sam zato znao, da se nebo sve većma naoblačivalo i da je najzad počeo padati snijeg. Kad smo ustali, bilo je vani mračno kao u rogu; nije se ništa vidjelo, pa smo morali ostati ležati u vrećama za spavanje. U ½9 ukaza se nejasno okolica oko Cloudemakera. U 9 sati ustadosmo, popismo čaj, ali samo s dvopekom, da prištedimo pemikan za još jedan mršavi obrok za slučaj nužde. Isprva smo išli preko užasne zbrke isprelamana leda, ali nakon jednog sata izidjosmo na prljave smedje ostatke neke stare morene, a onda postade odatle površina sve ravnija i

sve bolja. Magla je još svuda visila, pa smo morali neprestano kontrolirati kompas. Jedan uzvik Evansov nas sve trgne: mislio je da vidi spremište, ali je bila samo sjena na ledu! Ali onda iznenada otkrije Wilson doista zastavu spremišta! Kojeg li olakšanja, kad smo naskoro zatim imali u rukama svoj obrok za 3½ dana!

Za popodnevnog hoda držao sam se više lijevo i približio se Cloudemakeru, dok nismo došli na morene. Tu zaostane Wilson, da probere kamenje, dok smo mi dalje vukli saone. Kasno navečer ulogorismo se nasuprot donjem kraju brijega.

Jučerašnji dan nam je donio najgore iskustvo na čitavom putu, pa nas je sve bio obuzeo jezoviti osjećaj nesigurnosti. Sad smo opet sigurni. Ali moramo u buduće tako štediti zalihe, da ne dodjemo više u takovu nuždu, pa sve da nas vrijeme i zadrži. Na moje umirenje saznao sam tu kod spremišta, da su oba druga odjeljenja otišla odavle zdrava i čitava. — Sutrašnji dan obećaje da će biti lijep: u dolini se vedri. Bowers je imao težak napadaj sljepoće, jer ga je snijeg bio zablještao a i Wilson! Evans je preslab, a da bi mogao pomagati u poslu oko spremanja logora.

Srijeda, 14. februara. Temperatura za luncha 28°, za večerom 17°. Lijep dan s povoljnim vjetrom, koji je duvao niz glečer i prilično dobar marš. Nešto smo se kasnije krenuli na put i pošli smo niz morenu. Isprva sam htio skrenuti na desno, ali sam se srećom predomislio, pa smo išli onako, kako se vijugala morena. Taj nas je pravac onda i sasvim dobro izveo na glečer. Poslije jednog sata razapesmo jedro; ali ni sjedinjenim snagama nismo postigli bogzna kako brzo odmicanje, jedno radi sniježnih nameta, što su se osipali kao pijesak, a bili su jednaki kao oni na vispolju, drugo i zbog toga, što su nam saone bile ohrapavile. Za luncha ih ostrugasmo i izgladismo papirom za poliranje. Ali onda dodjosmo na snijeg, kroz koji je tek ovda onda probijao led. Isprva je išlo jadno, ali se

popraviše pad i vjetar, pa smo ipak prevalili još 12 kilometara.

Užasna činjenica, ali se ne može poreći: više ne možemo dobro marširati! Valjda nijedan od nas! Wilsona još boli noga, pa se ne usudjuje više uzeti skije. Ali je najgore Evansu! Jutros je najedanput pronašao golem mjehur na nozi, pa smo mu putem uvijek morali namiještati gvoždja na obuću, a to nam je oduzimalo mnogo dragocjenog vremena, koje nismo više mogli naknaditi! Kad bismo samo, kao danas popodne, išli podjednako na skijama napred, mogao bi se još oporaviti! Gladan je, a i Wilson. Ali se ne smijemo usuditi potrošiti više hrane, a ja, koji sam sada kuhar, dajem uvijek nešto manje od čitavog obroka. Tromi smo i spori kad spremamo logor — to nas nanovo zaustavlja! Večeras sam drugove ozbiljno opomenuo — valjda će sada biti bolje. Spremište na donjem gleču je još udaljeno oko 55 kilometara, a hrane nam dotječe za poprilici tri dana.

Četvrtak, 15. februara. Logor R 29. Danas težak hod od 26 kilometara, ali ne znamo točno koliko još ima do spremišta. Danas je popodne bilo oblačno, pa se okolica nije dugo vremena raspoznavala. Umanjili smo hranu, a skratili vrijeme za spavanje, pa se osjećamo prilično slabo. Za podrug, najviše za dva dana ćemo, nadam se pouzdano, stići do spremišta — više ni na što drugo ne mislimo — ne možemo ni na što drugo da mislimo.

Petak, 16. februara. Strašno smo uzrujani: naš Evans izgleda da je poludio! Taj se inače tako otvoreni čovjek skroz promijenio; jutros, a i danas popodne odredio je najednom da se stane i to radi smiješnih izlika! Živimo o vrlo malim obrocima, a hrana nam mora dotjeći do sutra navečer! Do spremišta ne može više biti od 18 do 22 kilometra. Ali nam je vrijeme u svakom pogledu protivno. Poslije luncha bili smo kao umotani u sniježne ponjave, okolica se još

jedva nejasno raspoznavala u daljini. Dogadjaje kao što su bili današnji ne ćemo dok smo živi zaboraviti! Možda će još sve dobro biti, kad sutra dosta rano stignemo do našeg spremišta! Ali što ćemo s našim bolesnim drugom — ? — Ali zašto da se uzrujavamo radi stvari, koje se još nisu dogodile? Odbrojene su nam minute za spavanje — ne mogu više pisati.

Subota, 17. februara. Jezovit dan! Pošto se dobro ispavao, izgledao je Evans malo bolje ,pa nas je, kao uvijek, uvjeravao, da mu je vrlo dobro. Pošao je zapregnut u saone zajedno s nama, ali se poslije pola sata nije mogao više držati na skijama, pa smo ga morali ispregnuti. Površina je bila užasna, nedavno pali meki snijeg lijepio se, čim bi koraknuli, u velikim grudama za obuću i za saone, saone su škripale pod udarcima, nebo je bilo naoblačeno, a okolica nejasna. Nekako poslije jednog sata popostasmo,a Evans nas stiže, ali vrlo, vrlo polagano. Poslije pola sata zaostane opet za nama, zamolivši još Bowersa, da mu pozajmi jedan kraj konca. Preporučio sam mu, neka što brže dodje za nama, a on obeća veselo, kako mi se činilo. Kad smo bili spram stijene Spomenik, spazismo Evansa još vrlo daleko otraga; zato sam naredio, da se načini logor.

Isprva nismo bili nimalo uznemireni, skuhasmo čaj i posjedasmo da jedemo. Ali kad još nikako nije dolazio Evans, pogledasmo iz šatora i vidjesmo ga još daleko otraga. Sad nas spopade nemir, pa sva četvorica pobrzasmo do njega na skijama. Ja sam prvi stigao do njega, pa sam se zgrozio zbog onog, što sam ugledao: klečao je na koljenima raskopčavši si odijelo, ruke su mu bile gole i smrznute, a u očima mu je bio divlji pogled! Kad sam ga upitao, što mu je, odgovori s nategom, da ne zna, što mu je, ali da je valjda bio pao u nesvijest. Mi ga podigosmo, ali poslije dva tri koraka pade opet na snijeg pokazujući sve simptome potpunog sloma. Wilson, Bowers i ja odletismo natrag po saone, dok je Oates ostao kod njega.

Kad smo se vratili, bio je u nesvjestici, a kad ga unesosmo pod šator, izgledao je sasvim pospan.

Nije se više probudio: umro je u noći u ½1 sat.

Jadni Evans počeo je još kratko vrijeme prije, nego li smo stigli na pol, slabiti, a zdravlje mu je potkopao strah radi smrznutih prstiju, kasnije opetovano padanje prigodom napornog prelaženja preko glečera i najzad to što je izgubio bio sasvim pouzdanje u se; Wilson je uvjeren, da si je morao, kad je jedanput pao, povrijediti moždjane. Užasno je što moradosmo na taj način izgubiti jednoga druga! Ali kad se dobro promisli, bila je to još sreća po nas ostale, što se užasno uzrujavanje ove zadnje nedjelje baš tako svršilo. Da smo morali tako daleko putovati s teškim bolesnikom, bila bi za nas sve očajna stvar i gotova propast!

U 1 sat noći se spremismo i podjosmo niz grebene što ih je poostavljalo stezanje leda, te nadjosmo bez muke spremište na donjem glečeru.

XVII.

ZADNJI MARŠEVI

Nedjelja, 18. februara 1912. Logor R 32, kod »Klaonice«. Poslije one užasne noći dozvolismo si kod spremišta na donjem glečeru da prospavamo pet sati, pa pošto smo prilično lako prešli preko granice leda, stigosmo danas oko 3 sata do »Klaonice«. Obilna zaliha konjskog mesa dozvolila nam je dobru večeru, kojoj će slijediti još mnoge takove, tako da od sada ne moramo više toliko štediti — samo ako budemo trajno dobro odmicali. S obilnijom hranom vrati se smjesta u nas i nov život, ali me još zabrinjuje površina Barijere.

Ponedjeljak, 19. februara. Logor R 33. Bilo je već prošlo podne, kad smo se danas krenuli; dozvolio sam

da osam sati spavamo, a onda nas dugo zadrža posao u logoru; morali smo izmijeniti saone i na drugima, koje nadjosmo kod spremišta, namjestiti jarbol, a osim toga natovariti konjsko meso i kojekakove privatne stvari. Površina je bila pedalj po pedalj tako rdjava ,kako sam se bojao: pokrivena mekim snijegom, koji se osipao kao pijesak, a sunce je bliještalo i topilo ga. Poslije kratkog vremena naidjosmo na naš stari trag. Ali nismo prevalili više od 9 km! Vukli smo saone kao po pustinjskom pijesku — nisu se ni časak sklizale. Ako samo ne bude i dalje tako! Tu se još nalazimo u zavjetrini, sasvim blizu obale; pošto idemo prema moru, valjda ćemo joj za kratko vrijeme izbjeći! Uostalom prilike su nam se popravile. Vreće za spavanje smo raširili na saonama, pa se već pomalo suše na suncu, ali što je glavno: sad imamo opet pune obroke. Večeras smo imali nekakovu pečenku od pemikana i konjetine, za koju rekosmo, da je bila najbolje toplo jelo na čitavom putu. Kad dijelimo obroke dobro nam doduše dolazi što nema našeg jadnog druga Evansa, ali da se nalazi zdrav s nama, mnogo bismo brže odmicali! — Bog zna što nas još čeka? Samo ako nije godišnje doba već previše poodmaklo!

Utorak, 20. februara. Logor R 34. Ista užasna površina; nakon četiri sata mučnog kasanja čitavo jutro dodjosmo do našeg logora »jada i čemera«, gdje smo čekali četiri dana putujući gore. Mislili smo, da ćemo naći više konjetine, ali nismo ništa našli. Ukupno smo danas prešli 13 km, pa smo opet ostavili za sobom jedan putokaz — ali mi užasno sporo odmičemo! Kad bismo samo već poodmakli od kopna! Večeras izgleda kao da se kane skupiti oblaci na Jugoistoku, što bi nam moglo pomoći. Zasada ostavljaju saone i skije duboke vagaše, te njihovo vijuganje vidimo jasno na milje daleko iza nas. Očajno je, ali kao obično zaboravljamo brzo sve nedaće, čim se nadjemo pod šatorom i za dobrom večerom. Dao Bog, da bolje odmičemo! Jer više nismo tako snažni kao nekada, a vrijeme sve dalje odmiče.

Srijeda, 21. februara. Logor R 35. Temperatura za luncha 13°, a za večere 24°. Bilo je mračno i oblačno, kad smo se krenuli na put, ali mnogo toplije. Strašno smo se mučili čitavi dan, a ponekad su nas zaokupljale crne misli. Tješilo nas je, kad god smo naišli na stare tragove i putokaze. Za luncha smo mislili, da smo zalutali, ali nakon jednog ili dva sata prodjosmo pokraj zadnjih nasipa za zaštitu poniesa, a onda nadjosmo jedan kolobar od šatora; bili smo dakle zbilja na našem starom putu, gdje smo prošli s konjima.

Tu se sada nalazi jedno kritično mjesto s velikim odstojanjem izmedju putokaza! Ako se mognemo na njemu snaći, izići ćemo opet na put, koji je pravilno označen, pa ćemo, s malo sreće, na njemu i ostati; ali sve zavisi o vremenu. Još ni na jednom maršu nismo prevalili 16 km s većom poteškoćom kao danas! Ovako n e s m i j e biti dalje!

Četvrtak, 22. februara. Logor R 36. Upravo je očajno kritično vrijeme, u koje se vraćamo! Zima, koja se približava, mogla bi nam putovanje još ozbiljno ugroziti! Jutros je oštar jugoistočnjak donosio snijeg, pa smo odmah izgubili slabi trag. Očekivali smo putokaz, ali se ne ukaza. Popodne promijeni Bowers pravac puta, čvrsto uvjeren, da smo predaleko zašli na Zapad. Rezultat: opet smo prošli pored jednog logora za konje, a da ga nismo spazili. Večeras nam je pokazala karta, da smo zacijelo previše zašli na Istok. Da je bilo bistro vrijeme, bili bismo brzo ispravili pogrješku, ali da li će se vrijeme razvedriti? I zar ne možemo ponoviti svaki dan istu pogrješku? Nezgodan položaj! Večeras vjetar popušta, a nebo se na Jugu vedri — dakle nadajmo se! A zašto i ne? Kad čak tako neočekivani dogadjaji ne mogu slomiti srčanosti mojih drugova! Večeras smo imali tako izvrstan ragout od konjetine, da se svi opet osjećamo jaki i snažni.

Petak, 23. februara. Logor R 37. Pošli smo po suncu, vjetar se gotovo utišao. Srećom je Bowers izvršio više mjerenja, pa smo pomoću karte ustanovili, da se moramo nalaziti prije na nutarnjoj nego li na vanjskoj strani našeg starog traga. Ali smo imali tako slaba uporišta, da mi se činilo previše opasno skrenuti; premda nijedan od nas nije bio zadovoljan našim pravcem. Tada najedanput otkrije Bowers svojim vanredno oštrim očima jedan stari dvostruki putokaz, dalekozor potvrdi njegov nalaz, a onda svi smjesta postadosmo druge volje. Popodne nadjosmo drugi putokaz, predjosmo ga i ulogorismo se samo 4½ km ispred spremišta. Ne možemo ga doduše još vidjeti, ali ga ne možemo više ni mimoići — ako bude dakako povoljno vrijeme. Radi toga nam je svima silno odlahnulo. Za 7 sati predjosmo 15 km; mogli bismo dakle po toj površini prevaljivati 18 do 22 km. Izgledi su opet bolji: nalazimo se na pravom putu i odavle pa sve do kuće ne će biti više praznine izmedju putokaza.

Subota, 24. februara. Lunch. Prekrasan dan — prelijep — sat nakon polaska pokvario je prhki snijeg potpunoma površinu! Stigosmo sredinom prijepodneva do spremišta i nadjosmo zalihe u redu, samo je ulja bilo premalo — morat ćemo sada vrlo štediti gorivo. Uostalom imamo večeras zaire za punih deset dana, a manje od 130 kilometara pred sobom do najbližega spremišta. Mearesova cedulja veli, da je ovuda prošao 15. decembra i da je površina bila vrlo rdjava; a Atkinsonova, da je Keohane-u poslije kratke bolesti bolje. Kratka, nešto nejasna vijest Evansova govori takodjer o rdjavoj površini i o visokoj temperaturi.

Sad kad imamo tu spremljenu hranu na saonama, sad me prošla sva zabrinutost.

Otkad smo otišli iz Klaonice, neprestano smo se penjali. Obalna se Barijera spušta, osim tamo, gdje se spuštaju glečeri u more. Ima još valovitih formacija, ali sve manje. Površina je ozgora meka, a dolje začudo tvrda. Izmedju dnevne i noćne temperature

opaža se velika razlika; dok ovo pišem u šatoru, sasvim je toplo. — Jadnoga je Wilsona radi jučerašnjih napora spopala strahovita sljepoća. Samo da imamo više goriva!

Logor R 38. Temperatura 27°. Opet sam malo malodušan. Danas je popodne bila doista užasna površina, pa smo prevalili samo 7½ km po našem tragu. Ne ćemo nikako moći tako teško vući čitavim putem! Ne znam, što da o tome mislim, ali taj brzi svršetak ovoga ljeta ne sluti dobru! Nastat će utakmica izmedju godišnjeg doba i rdjava vremena s jedne strane i naše bodrosti i dobre ishrane s druge strane.

Nedjelja, 25. februara. Temperatura za luncha 24½° Jutros smo prešli čak 11 km. Kad smo pošli, bili smo malo smućeni. Ali se površina malo po malo poboljšala, a neko smo vrijeme imali i lak vjetar za ledjima. Ali je još uvijek teško vući; valovitog tla nestaje, ali ostaju izbočine, pa nas vučenje strahovito izmara, premda sada umijemo već mnogo bolje hodati na skijama. Bowers još nema prave vještine u tome, pa mi malo zamjera moju kritiku, ali je ipak dobričina. Zasada mi je mnogo lakše — pišem ovo za luncha — izvrsno jedemo — sada vrčić vrlo jakog čaja — četiri komada dvopeka i maslaca. — Samo da imamo malo vjetra. Poručnik Evans izgleda da ga je mnogo imao.

Logor R 39. Temperatura 29°. Današnji nam je dan donio 21 km — prvi put što prevalismo preko 20 poslije dugog vremena! Ali smo morali teško raditi — a i nadalje će nas to stojati teška truda. Noću je dobrano hladno, inače je ovo najdivnije vrijeme, samo što — sunce kvari površinu i što nemamo vjetra!

Ponedjeljak, 26. februara. Temperatura za luncha 27°. Kad smo se krenuli, bilo je nebo naoblačeno, ali smo ipak mogli jasno raspoznavati tragove i najbliži putokaz u velikoj daljini. Danas je išlo malo bolje, do sada smo prevalili 12 km. Bowers i Wilson vuku kao prednjaci. Upravo je kao neki odmor, kad vučeš u

drugom redu, pa ne moraš paziti na trag. Imamo sad vrlo hladne noći, a izjutra kad polazimo na put vazda hladne noge, jer nam se cipele noću ne osuše. Morali bismo imati još obilniju hranu, naročito više masti! Valjda ćemo kod prvog spremišta, 93 km daleko odavle, naći toliku zalihu, da ćemo moći više trošiti. A zabrinjuje me i naša mala zaliha ulja!

Logor R 40. Temperatura 29½°. Za devet sati jednolikog hodanja prešli smo 22 km. — Samo smo još 80 km udaljeni od najbližeg spremišta. Prekrasno divno vrijeme, ali hladno, vrlo hladno! Ništa se ne suši, pa nam je često i jelo sasvim hladno. Goriva imamo strašno malo.

Utorak, 27. februara. Noćas je bilo očajno hladno: 36°, kad smo ustali, a 38° minimum. Neke su zeble noge, ali su svi dobro spavali. Moramo se na svaki način naskoro bolje hraniti. Jedva da još i govorimo o čemu drugome, nego li o jelu, samo ne neposredno poslije samoga jela. Jutros smo medjutim prevalili 13 km, a nadamo se, da ćemo popodne prevaliti daljnjih 9.

Najzad nestaje okolica iz vidokruga! Razgovaramo se naravno uvijek da je lako moguće, da naidjemo na odjeljenje sa psima kao i o tome, kada i kako će to biti itd. Možda smo već kod narednog spremišta van opasnosti?

Logor R 41. Temperatura 35½ stepena. Još uvijek lijepo, vedro vrijeme, ali vrlo hladno — večeras potpuno zatišje. Prešli smo dobar komad puta (22½ km), pa smo se mnogo ranije nego li inače zavukli u svoje vreće. Do spremišta ima još 57 km — za nuždu još za 3 dana goriva, a hrane za 6 dana. Izgledi počinju bivati malko bolji; od sutra navečer ćemo valjda moći malo više jesti.

Srijeda, 28. februara. Lunch. Termometar je pokazivao sinoć 40°; bilo je vraški hladno, ali smo noć ipak prilično dobro proveli. Odlučio sam povećati sasvim malicno naše obroke, što zacijelo dobro djeluje.

Krenusmo se na put, dok je duvao lagani sjeverozapadnjak — a studen je pokazivala 35½°! Jutros smo imali većinom hladne noge; dugo smo trčali obuveni, ali smo i prije pošli, pak ćemo se i ranije ulogoriti, ne bismo li makar imali mogućnost da se odmorimo po noći, ako i ne ćemo uistinu otpočinuti. Doklegod ne stignemo do spremišta, zlo nam se piše, pa što više o tome razmišljam, sve mi je jasnije, da će i kasnije, kad stignemo onamo, ipak ovako ostati! Samo smo 45 km udaljeni od spremišta! Sunce divno sja, ali ne grije mnogo. Jedno je stalno: srednji dio Barijere je jezovito mjesto!

Logor R 42. Sjajan ragout od konjetine završio je grozan dan. Prešli smo 21 km. Bojim se, da će noć biti hladna.

Četvrtak, 29. februara. Lunch. Hladna noć. Minimum temperature 38½°; kad smo ustali, imali smo 34½° i sjeverozapadni vjetar, koji je duvao sa 4. snagom. Užasna studen kad podjosmo, srećom su Bowers i Oates obukli svoje zadnje nove finske cipele; ja za sada nosim još svoje stare. Spremili smo se za užasan marš, a takov i bio prvi sat. Onda je išlo bolje, pa smo otpočinuli poslije 5½-satnoga marša sasvim blizu našeg starog logora, gdje smo nekada doručkovali. Naredni logor je naše spremište, koje se nalazi točno 24 km odavle. Put donle ne može duže potrajati od podrug dana. Samo još j e d a n lijepi dan! Gorivo će baš toliko doteći, pa ćemo onamo stići za zairom za puna 3 dana. Povećanje naših obroka je proizvelo vanredno povoljan rezultat. Još uvijek lako popuhuje sa Zapada — neka vrag zna što to znači!

Petak, 1. marta. Noćas je bilo vrlo hladno — minimum 41°. Podjosmo u 8 sati pa smo došli do jednoga mjesta, odakle već možemo vidjeti spremište; po prilici 5½ km pred nama vije se zastava. Prevalili smo jučer 21 km, a jutros 11. Grdno se jučer namučismo vukući, a danas još i više! Inače je vrijeme vanredno lijepo, ni danju ni noću nema ni oblačka, a vjetar

samo neznatno duva. Samo na našu nesreću taj vjetar dolazi baš sa Sjevera, pak nas strašno bije studen.

Subota, 2. marta. Lunch. Rijetko nesreća dolazi sama. Maršírali smo jučer popodne prilično komotno prema spremištu, a evo sad su nas stigla tri užasna udarca, koji su mi pomrsili sve račune. Prvo smo našli premalo ulja; ako budemo ne znam kako štedili, ne može nam doteći do bližnjeg spremišta kraj takove površine; donle ima još 131 km! Onda nam pokaza Oates svoje noge: prsti mu izgledaju vrlo rdjavo pa mora da su se za zadnje studeni smrzli. Treći udarac dodje po noći, kad nam je vjetar, koji smo bili tako radosno pozdravili, donio mutno, oblačno vrijeme. Termometar pade po noći ispod 40°, pa smo jutros trebali podrug sata da promijenimo obuću! Ipak smo se krenuli još prije 8 sati, ali smo izgubili iz vida i putokaze i tragove, pa smo podjednako, kako smo već mogli, išli nasumce prema Sjeveru. A najgore od svega bilo je: da je površina bila jednostavno užasna! Iako je duvao jak vjetar u razapeto jedro, prešli smo samo 10 km. Nalazimo se u vrlo gadnom škripcu! Ne možemo da prevaljujemo onoliko puta, koliko bismo svakako morali, a kraj toga užasno trpimo radi vanredne studeni!

XVIII.

JUNAČKA ŽRTVA

Nedjelja, 3. marta 1912. Lunch. Jučer smo opet našli vagaše, zašli smo bili istočno od njih, pa smo prevalili gotovo 18 km. Ali danas je gotovo da očajaš! Poslije prvog sata, koji nas je pratio povoljan vjetar te smo dobro odmicali, dodjosmo na površinu, koja je bila upravo strašna. I vjetar i sve se okrenu proti nama — poslije 4¼ sata moradosmo stati; samo smo 8½ km dalje došli! (Logor R 46.). Nije naša krivnja

— učinili smo prije podne što smo mogli — površina je bila kao od vune, snijeg mackav, kojega nije ni najjači vjetar nosio, pa smo bili kao prikovani, a vjetar je bio često tako jak, da nismo mogli krenuti s mjesta saona. Neka nam Bog pomogne! Ali mi nismo više kadri izdržati tih napora! Nitko od nas to više ne vjeruje; nitko doduše o tome ne govori ni riječi, a jedan smo prema drugome uvijek silno veseli — ali nije teško pogoditi što svaki osjeća u svom srcu. Sve duže traje izjutra oblačenje obuće — a sa svakim danom raste opasnost.

Ponedjeljak, 4. marta. Lunch. Kao uvijek, tako smo i sinoć zaboravili svoje brige, zavukli se u vreće, spavali izvrsno poslije dobra jela, probudili se, opet smo nešto dobro pojeli i onda se krenuli na put. Čitavo jutro smo, radeći iz petnih žila, puna 4½ sata, prevalili samo 6½ kilometara! Jedina nam je nada jak, suh vjetar — ali u ovo doba godine?! Odmah ispod kristala, što se nalaze na površini, tlo sačinjavaju tvrdi sastrugi, — prije osam ili četrnaest dana se tu zacijelo moglo izvrsno voziti. Najbliže spremište je udaljeno 78 km — imamo hrane za jednu nedjelju, ali goriva samo još za tri do četiri dana! — A ipak ga štedimo koliko samo možemo. Značilo bi ubiti nas, kad ne bismo barem jedanput na dan okusili tople hrane! Ali ipak nije nijedan od nas izgubio odvažnosti, barem i z g l e d a svaki od nas zadovoljan. Zasada se temperatura popela na 29° poprilici, što nam veoma godi, ali će naskoro morati opet zahladiti; pa se bojim, da će promjenu vremena Oates vrlo teško izdržati! Samo da nam Bog pomogne! Od ljudi se sada više ne možemo nadati pomoći. Jedna mogućnost spasa bila bi: kad bismo u narednom spremištu našli možda još kakovu vanrednu zalihu! Ali ako tamo opet budemo našli premalo goriva? — A da li ćemo uopće onamo stići? Kako bi nam ta udaljenost izgledala smiješna gore na visini! Bio bih već davno pao u očajanje, da nisu Wilson i Bowers tako hrabri i dobre volje!

Utorak, 5. marta. Lunch. Jučer je popodne bilo malo vjetra, i za 5 sati povisi se naš bijedni jutarnji marš na nešto preko 16 km. Legosmo spavati; popivši kakao i okusivši malo pemikana, što nas je malo zgrijalo. (Logor R 47.). Oatesove noge su u jadnom stanju, jedna mu je sinoć bila užasno otekla, pa danas vrlo šepa jadnik. Krenuli smo se na put ispivši čaj i pojedavši kao sinoć nešto pemikana, — tvrdimo, da pemikan u toj formi najbolje prija. Jutros smo išli pet sati po nešto boljoj površini, koju su prekrivali visoki sastrugi poput malih brežuljaka. Saone nam se dvaput prevrnuše; vukli smo ih bez skija i prevalili smo poprilici 10 km. Do našeg spremišta bila bi još dva marša s konjićima i nekih 7 km! Goriva nam preostaje strašno malo, a jadnog »vojnika« je gotovo već sasvim izdala snaga! Tužno je to i žalosno! A ne možemo mu nikako pomoći! Od nas ostalih najviše trpi Wilson radi te neočekivano jake studeni; kako se bojim, ponajviše radi toga, što s najvećim požrtvovanjem liječi Oatesove bolesne noge. Ne možemo da pomognemo jedan drugome — svaki ima dosta sa sobom posla. »Bože, ti nam pomozi!« možeš samo reći i vučeš se zebući i očajno dalje tim strašnim putem, koji nas toliko umara, znajući strahovitu istinu, da ipak suviše, suviše sporo odmičemo. Ali kad se nadjemo zajedno pod šatorom, izgleda kao da smo još svi vedri i dobre volje, razgovarajući se o svemu i svačemu, sad manje o jelu, otkad smo se odlučili da trošimo odvažno potpune obroke; nismo prosto mogli u tim prilikama duže gladni teturati. Opasna je to igra, ali mi ćemo je odvažno do kraja odigrati.

Srijeda, 6. marta. Lunch. Jučer smo popodne pomoću vjetra malo bolje napredovali tako da smo s današnjim hodom prevalili svega 17½ km. Samo još 40 km do spremišta! (Logor R 48.). Ali jutros su bile upravo nesnosne prilike! Po noći je bilo otoplilo, pa sam, prvi put na čitavom putu, prespavao više nego li za jedan sat vrijeme ustajanja. Onda smo iz petnih

žila — da spasimo život — vukli, a ipak smo na sat prevaljivali jedva dva kilometra! Triputa smo se morali ispregnuti, da potražimo stari trag. Za to je vrijeme jadni Oates sjedio na saonama; on ne može više da vuče; mora da ga noge užasno bole, a ipak je divno srčan. Nikada se ne tuži, ali se njegova veselost pokazuje sada samo još putem; u šatoru je sve šutljiviji. Sad si pravimo nekakovu posudu za gorenje špirita, jer bismo htjeli nju upotrebiti za pokus mjesto Primus-kuhalice, kad nam ponestane ulja za gorenje — jadne li zamjene, jer nemamo baš ni špirita mnogo! Da smo samo mogli svaki dan prevaljivati po 16½ km — možda bismo bili stigli u blizinu spremišta prije nego li nam istekne gorivo. Sada nam može pomoći još samo jak vjetar i dobra površina. Jutros smo imali sasvim dobar povjetarac, a ipak smo vukući saone mislili da su od olova. Da smo svi zdravi, mogli bismo se još nadati, ali jadni »vojnik« je postao strašna smetnja.

Četvrtak, 7. marta. Logor R 49. Oatesu je vrlo zlo; ne mogu dosta da se nadivim njegovom junaštvu. Još se o tome razgovaramo, što ćemo sve zajedno raditi, kad se opet nadjemo kod kuće.

Jučer samo 12 km — jutros za 4½ sata nešto preko 7½ km — još smo 30 km daleko od spremišta. Ako tamo nadjemo dovoljnu količinu životnih namirnica i ako ostane površina ovakova, onda se možemo još probiti do narednog spremišta, ali do logora »kod jedne tone« nikako više! Iako nismo o tome uvjereni, ipak se nadamo, da su bili psi na Mount Hooper-u; to bi nas moglo možda spasiti. Jadni Oates će nakoro imati krizu.

Sunce sja — nadaleko se raspoznaju trag i putokazi — tko li će ih moći do kraja slijediti!

Petak, 8. marta. Moram sad izjutra gotovo čitav sat čekati u noćnoj obući dok se uzmogne promijeniti; a ipak sam obično prvi gotov. I Wilsona počinju boljeti noge, to dolazi najviše otuda, što on po noći

tako često skače, da drugima pomogne. Jutros smo prevalili 8½ km, pa smo sada udaljeni 16 km od spremišta — upravo smiješna udaljenost! Ali znamo i predobro, da bismo morali podvostručiti svoju energiju, kad bismo htjeli postići barem polovicu naših prijašnjih rezultata.

Sad nastaje prvo pitanje: što ćemo naći u spremištu? Ako su psi tamo bili, možemo još malo poodmaknuti — ali ako tamo nadjemo premalo goriva, onda neka nam se Bog smiluje.

Nedjelja, 10. marta. Oates je jutros pitao Wilsona, je li moguće da još ozdravi; Bill je dakako morao reći, da misli, da jest. Uistinu pako nije moguće. A da li ćemo mi ostali prokopsati. U najboljem slučaju možemo još neko vrijeme provoditi pasji život, ali više ne. Odjeća nam je tako zaledjena, da je jedva još oblačimo i svlačimo, a jadni Titus nas izjutra toliko zadržava, da se uticaj topline dobrog doručka već opet izgubi, dok bismo morali bezuvjetno, čim ustanemo, odmah na put; a za luncha je opet ista pripovijest. Jadnik! Žalosno ga je pogledati; a ipak moramo vazda iznova kušati, da ga razvedrimo.

Jučer smo stigli do spremišta na Mount Hooper-u. Slabe li utjehe! Od s v e g a ima premalo! Ali ne bih znao reći, da bi itko radi toga zaslužio ukor. Psi su nam mogli donijeti spas — oni, kako se vidi, nisu došli. Meares mora da nije imao sreće na povratku. Sve je strašno ispremetano!

Danas smo mogli samo pola sata hodati. Orkan nas je primorao, da se brže bolje opet ulogorimo. Logor R 52.

Ponedjeljak, 11. marta. Oates je pri koncu. Što ćemo mi — što će on, neka Bog sveti zna. Razgovarali smo se o tome poslije doručka. On je hrabar, dobar čovjek i vidi jasno svoj položaj, ali nas je doista pitao za savjet. Što smo mu mogli drugo reći, nego da ga usrdno zamolimo, da svakako s nama ide, dokle

god samo mogne. To savjetovanje imalo je jedan dobar rezultat: ja sam energično zapovjedio Wilsonu, da nam preda sredstva, kojima ćemo skratiti našu patnju, neka tako svaki od nas zna, što mu je za slučaj nužde raditi. Wilsonu ne preostade drugo, ako nije htio da gleda kako mu pljačkamo kovčežić s medikamentima. Sada imamo svaki po 30 kockica opijuma, a on je pridržao jednu bočicu opijuma. Naša se igra tragično svršava.

Kad smo se jutros krenuli, bilo je nebo sasvim naoblačeno. Nismo mogli ništa vidjeti, izgubili smo trag, pa smo kasnije mnogo hodali amo tamo — prije podne 5½ km — užasno je bilo teško vući — nisam ništa drugo ni očekivao. 11 km je sad ono najviše, što možemo. Imamo hrane za 7 dana, a mora da smo večeras poprilici 102 km daleko od logora »kod jedne tone«. $11 \times 7 = 77$ — ostaje dakle još 25 km udaljenosti, pretpostavivši, da se sve još možda i ne pogorša.

Utorak, 12. marta. Jučer smo prevalili 11 km, jutros za 4 sata i 20 minuta 7½ km; popodne se moramo nadati, da ćemo još 5½ prevaliti — $13 \times 6 = 78$. Morali bismo biti daleko 78 km od spremišta, ali sumnjam, da li ćemo još do njega stići. Površina ostaje strahovita, studen neopisivo jaka, a zdravlje nam sve više propada. Neka nam Bog pomogne!

Četvrtak, 14. marta. Ali i sve drugo nam ide traljavo! Kad smo se jučer probudili, duvao je jak sjevernjak, a zime je bilo 38°. Pošto nismo mogli hodati protiv vjetra, ostadosmo u logoru do 2 sata i prevalismo onda još 9½ km. Bili bismo se rado još i dalje vukli, ali pošto sjevernjak nije sasvim prestao, trpili smo previše rali zime. A koliko je samo dugo potrajalo, dok smo u pomrčini dobili svoju večeru! Logor R 55.

Jutros smo pošli razapevši jedro, jer je duvao lak južnjak, pa smo, dosta brzo idući, prošli opet pokraj jednog putokaza; kad smo bili poprilici na polovici

dnevnog puta, okrene vjetar u jak zapadnjak, koji nam je duvao kroz odjeću i unutra u rukavice. Jadni Wilson se bio tako ukočio, da nije zadugo mogao nikako otkopčati svojih skija. Bowers i ja sami razapesmo šator, a kad se najzad nadjosmo u šatoru, svi smo se tresli od zime. Podnevna je temperatura iznosila 42°! Ipak moramo dalje, iako nam je svaki novi logor sve teže i sve opasnije napraviti. Približava se kraj — neka bude što milostiviji. Jadnom Oatesu se opet smrzla noga; jeza me hvata kad na to pomislim, kako će sutra izgledati. Mi se ostali jedva s najvećom mukom čuvamo da nam što ne prezebe. Nitko od nas nije nikada ni pomislio, da bi u ovo doba godine moglo ovdje biti takovih temperatura i takovih vjetrova! Izvan šatora je zbilja užasno. Ali moramo izdurati — dok uzimamo zadnji komadić dvopeka; samo obroka ne možemo umanjiti.

Subota, 16. ili nedjelja, 17. marta. Ne znam točno datum, ali mislim, da je ovaj zadnji pravi.

Tragedija je u punom jeku. Prekjučer nam je jadni Titus (Oates) za luncha izjavio, da više ne može dalje, pa nam je predložio, da ga ostavimo u njegovoj vreći za spavanje. O tome nije, naravno, moglo biti ni govora, pa smo ga sklonuli, da je još i popodne išao s nama. Mora da je to bila užasna patnja za njega! On je ipak teturao za nama, pa smo se odvukli još nekoliko kilometara dalje. U noći mu je bilo gore, pa smo vidjeli, da mu se približava kraj.

Ako se nadje ovaj moj dnevnik, molim neka se ovo znade: Oatesove zadnje misli bile su posvećene majci; neposredno prije toga govorio je ponosno o tome, da će se njegov puk radovati njegovoj odvažnosti, s kojom polazi u smrt. Nas trojica možemo posvjedočiti njegovu hrabrost. Čitave sedmice trpio je, ne tužeći se nimalo, neiskazane boli, i radio je i pomagao do zadnjega časa. Sve do kraja nije gubio nade — nije je htio izgubiti. Bio je junak, a ovo mu je bio kraj: pretprošle je noći zaspao s nadom, da se više ne će

probuditi; ali se ipak probudio ujutro — jučer! Vani je bjesnio orkan.

»Hoću malo da izidjem« reče, »pa ću neko vrijeme valjda ostati vani«.

Onda izidje napolje u oluju — i mi ga više ne vidjesmo.

Htio bih ovdje spomenuti, da smo oba naša obolјela druga vjerno sve do kraja pomagali. Kad je Edgar Evans ležao na smrt bolestan, i kad nismo ništa više imali da jedemo, a on je ležao u nesvijesti, izgledalo je da sigurnost ostalih traži, da se on ostavi; ali ga je Providnost milostivo baš u tom kritičnom trenutku pozvala k sebi. Umro je prirodnom smrću i mi ga ostavismo tek dva sata poslije njegove smrti. Mi smo znali, da jadni Oates odlazi napolje u svoju smrt, pa smo i pokušali da mu to izbijemo iz glave, ali on je radio kao junak i kao engleski gentleman. Nas se trojica nadamo, da ćemo isto tako hrabro pogledati u oči svojoj smrti, a ta zacijelo nije više daleko.

XIX.

KRAJ

Nedjelja, 17. marta 1912. Mogu samo da pišem za lunchom; a i tada samo od zgode do zgode. Studen je strahovita, o podne 40°. Moji su drugovi vanredno veseli, ali lebdimo ozbiljno u opasnosti da se smrznemo, pa premda neprestano govorimo, da ćemo se ipak još nekako iskopati, mislim, da to više nijedan od nas ne vjeruje u svojoj duši.

Sad strašno zebemo na maršu, a i inače uvijek, samo ne dok jedemo. Jučer smo radi orkana morali čitav dan preležati, a danas odmičemo strašno sporo. Nalazimo se na 14. ponijskom logoru, dakle samo još dva konjska marša od logora »kod jedne tone«. Tu

ostavljamo theodolit, kameru i Oatesovu vreću za spavanje. Dnevnik itd., kao i razno kamenje, što ga ponesosmo na izričitu želju Wilsonovu, naći će se uz nas ili na našim saonama.

Ponedjeljak, 18. marta. Danas smo za luncha udaljeni 39 km od spremišta. Nesreća sve većma raste. Jučer smo i opet imali protivan vjetar, sjeverozapadnjak 4. jakosti, a snijeg nam je pršio u lice; morali smo prekinuti put; temperatura 37°. Nijedno ljudsko biće ne bi bilo kadro prkositi takovom nevremenu, a naša je snaga g o t o v o iscrpljena.

Smrzla mi se desna noga, gotovo svi prsti — još prije dva dana bio sam ponosan, jer su u mene bile najbolje noge. Tako malo po malo ginemo. Ja luda nalio sam malu bočicu Curry-eva praška u žitki pemikan — a od toga sam dobio jake bolove u trbuhu. Čitavu sam noć ležao budan od bola, a na maršu sam se osjećao nemoćan; noga mi se smrzla, a da nisam ni opazio. Jedan časak nepažnje — pa evo imaš nogu, koju ne smiješ ni pogledati. Bowers je po svom zdravlju prvi medju nama, ali bogzna kako baš nije nijedan više stao. Drugi još misle, da ćemo se izvući — ili se možda samo tako pretvaraju — ja neznam! Napunili smo primus-kuhalicu još jedanput i to napola, poslijednji put, a inače imamo još samo malo špirita — onda moramo od žedji umrijeti. Vjetar je zasada povoljan — možda će nam pomoći. Udaljenost do spremišta bi nam se prije činila upravo smiješna.

Utorak, 19. marta. Lunch. Sinoć nam je razapinjanje šatora bilo vrlo teško, pa smo se gotovo ukočili, dok smo povečerali; imali smo dvopeka, hladan pemmikan i pola zdjelice kakaoa, što ga skuhasmo na špiritu. Onda se, protiv svakog očekivanja, sasvim dobro zgrijasmo, pa smo svi dobro spavali. Danas smo se krenuli, vukući se, kao obično, polagano dalje. Saone su bile grozno teške. Udaljeni smo 29 km od spremišta, pa bismo mogli stići onamo za tri dana. To mi je napredovanje! Imamo hrane još za

dva dana, ali goriva samo za jedan dan. Svima su nam se poboljele noge — Wilsonove su još najbolje, moja desna najgora, samo mi je lijeva sasvim u redu. Ali kako da štedimo svoje noge, prije nego li stignemo do spremišta i uzmognemo se opet njegovati toplim jelom? Amputacija je sada još najmanje zlo, na koje moram biti spreman; ali zar ne će bolest i dalje napredovati? To je ozbiljno pitanje. Vrijeme nam ne donosi olakšanja — vjetar danas duva sa Sjevera i Sjevero-zapada, a temperatura pokazuje 40°.

Četvrtak, 21. marta. Logor R 60. U ponedjeljak (utorak?) navečer bili smo još 20 km udaljeni od spremišta; jučer nismo mogli čitavi dan dalje radi orkana, koji je bjesnio. Danas smo opet izgubili jednu nadu — Wilson i Bowers hoće da odu do spremišta, da donesu goriva.

Petak, 22. i subota, 23. marta. Orkan sve dalje bjesni. Wilson i Bowers nisu se mogli usuditi izići — sutra je zadnja mogućnost — nemamo više goriva, a samo za jedan, najviše dva dana hrane — približava se kraj. Zaključili smo, da ćemo umrijeti prirodnom smrću — poći ćemo s našim stvarima ili bez njih i pasti idući starim našim tragom.

Petak, 29. marta. Od 21. je neprestano vladala oluja iz zapadno-jugo-zapadnog i jugo-zapadnog pravca. 20. smo još imali goriva, da svakom priredimo dvije čaše čaja i suhe hrane za dva dana. Bili smo svaki dan spremni, da se krenemo prema spremištu, koje je samo još 20 km daleko, ali vani, pred vratima šatora, bila je okolica uvijena sniježnom vijavicom i mećavom. Ne vjerujem, da se sada možemo nadati ičemu boljemu. Ali ćemo do kraja izdržati; dakako, sve smo slabiji i smrt mora da nije više daleko.

Žalosno, ali ne vjerujem, da ću još moći dalje pisati.

R. Scott.

Zadnji zapis: Tako Vam Boga, pobrinite se za našu čeljad.

*

Kad Scott nije na vrijeme stigao u zimovnik, izaslaše dva odjeljenja, da mu pomognu, ali se ova nakon uzaludna traženja opet vratiše, jer je bilo poodmaklo vrijeme. Tek kad je prošla zima, mogla je treća ekspedicija, idući prijašnjim obilježenim tragom, da dodje do mjesta, gdje se zbila tragedija.

»U noći 11. novembra«, priča Atkinson, vodja te ekspedicije, »odosmo dalje, a slijedeći dan ujutro spazismo pred sobom nekakov predmet, koji je iz daljine izgledao kao putokaz. Pred njim iskrsnuše štapovi od skija, ispred ovih jedna motka od bambusa, valjda jarbol sa saona — bio je šator Scottov i njegovog odjeljenja! Bio je gotovo zakopan pod snijegom, ali se nalazio upored sa putokazima, koje smo prošlog ljeta poizdizali.

U šatoru nadjosmo kapetana Scotta, dra Wilsona i poručnika Bowersa. Wilson i Bowers nadjeni su u svojim vrećama za spavanje, kojih je otvor bio prevučen preko glave kao kad se spava. Scott je umro kasnije. Prevlaka kod glave bila je otvorena, a i kaput je bio razdrljen. Torbica s tri dnevnika bila je ispod ramena i glave, a rukom je bio zagrlio dra. Wilsona. Prije osam mjeseci bili su šator tako dobro zatvorili, da je odolio svim orkanima ove vanredno stroge zime. Iz dnevnika kapetana Scotta saznao sam uzroke pogibije, a kad su se prikupili svi moji ljudi, pročitao sam im što priča o svojim zadnjim časovima, o smrti podoficira Evansa i o herojskoj smrti konjičkog kapetana Oatesa.

Onda pobrasmo stvari pokojnika i iskopasmo saone s njihovim prtljagom. Tu nadjosmo 16 kg vrlo važnih uzoraka kamenja, sabranih na morenama Beardmore-glečera, koje su na izričitu molbu Wilsonovu sve do kraja vukli sa sobom, čak i onda,

kad im se već kesila smrt, iako su time otežavali svoj i onako preteški teret.

Kad je bilo sve natovareno, pokrismo mrtvace vanjskim plaštem šatora i izmolimo molitve za pokojnike. Onda nabacasmo golemu gomilu od snijega na njihova mrtva tjelesa, a taj posao potraja do drugog dana. Od štapova spletosmo jednostavan krst, usadismo ga na gomilu, a onda zabismo desno i lijevo od toga groba po jedne saone uspravno u snijeg, da bude još bolje obilježeno to mjesto. Izmedju saona na istočnoj strani i humka zatakosmo motku od bambusa sa metalnim tuljkom, u koji zatvorismo ovu ispravu:

»12. novembra 1912, 79° 50' južne širine.

»Ovaj krst i ovaj humak podignuti su iznad mrtvih tjelesa kapetana Scotta, oficira kr. mornarice, viteza Viktorijina ordena, doktora C. A. Wilson-a, doktora medicine, viteza Bath-ordena, negdašnjeg studenta kembridžskog Univerziteta, i potporučnika H. R. Bowersa, oficira kr. indijske mornarice, kao skroman spomenik njihovog uspjelog, odvažnog pokušaja, da stignu na pol. Taj im je pokušaj pošao za rukom 17. januara 1912, pošto ih je bila već pretekla norveška ekspedicija. Nepovoljno vrijeme i nestašica goriva bijahu uzrokom njihove smrti. I za uspomenu njihovim hrabrim drugovima, konjičkom kapetanu L. C. G. Oates-u od Inniskilling-draguna, koji je, da spasi svoje drugove, izišao u orkan 35 km južnije od ovog mjesta, kao i podoficira Edgara Evansa, koji je umro ispod Beardmore-glečera:

»Gospod je dao, Gospod je oduzeo, neka je hvaljeno ime Gospodnje!«

Uz mrtvace nadjoše se mnoga, naročito Scottova ganutljiva oproštajna pisma ženi, majci i drugim ličnostima, kao i Scottova »poruka javnosti«, u kojoj se ukratko iznose razlozi, zašto su morali poginuti, a koje se ovako završava:

»Puna četiri dana ne možemo uopće izići ispod šatora — tako bjesni bura oko nas. Slabi smo, pisanje nam postaje teško, ali ja se ipak ne kajem, što sam se krenuo na ovaj put, koji je pokazao, da Englezi znaju podnositi tegobe, jedan drugome pomoći i smrti onako smjelo pogledati u oči, kao u stara vremena. Mi smo se odvažili, a znali smo i na što; sreća nam nije bila sklona i ne smijemo se žaliti na to, nego se pokoravamo volji Providnosti, odlučivši, da ćemo istrajati do kraja. Ali dok smo spremni da umremo u ovom poslu, koji služi na čast našoj domovini, ja apeliram na naše zemljake, da se pobrinu za one, koji zavise od nas.

Da smo ostali živi — imao bih mnogo pripovijedati o neustrašivosti, ustrajnosti i junaštvu mojih drugova, što bi duboko ganulo srce svakog Engleza. Mjesto mene valja da govore ovi zapisi i naše lješine. Ali naša velika, bogata otadžbina, zacijelo, zacijelo ne će zapustiti onih, koji su upućeni na nas«.

*

Dok je Scott išao prema Polu, radila su druga odjeljenja njegove ekspedicije na drugim mjestima Viktorijine Zemlje. Družina, što se iskrcala na Rtu Adare s potporučnikom Campbell-om, nije mogla da izvrši radi nepovoljne klime i radi leda svoju zadaću i da istraži susjedne dijelove Wilkes-ove Zemlje, pa je morala u primitivnoj kolibi od snijega još po drugi put prezimiti, hraneći se kukavno onim, što se jedva dalo uloviti, te se tek tada povratila u glavni stan. Zapadno odjeljenje sa Taylor-om ispitalo je južni dio Victoria-Land-a i našlo na obali dobre ugljene slojeve. Najzad se geolog Pristley inim putem nego li David ispeo po drugi put na vulkan Erebus. U januaru 1913. podje Scottova ekspedicija kući.

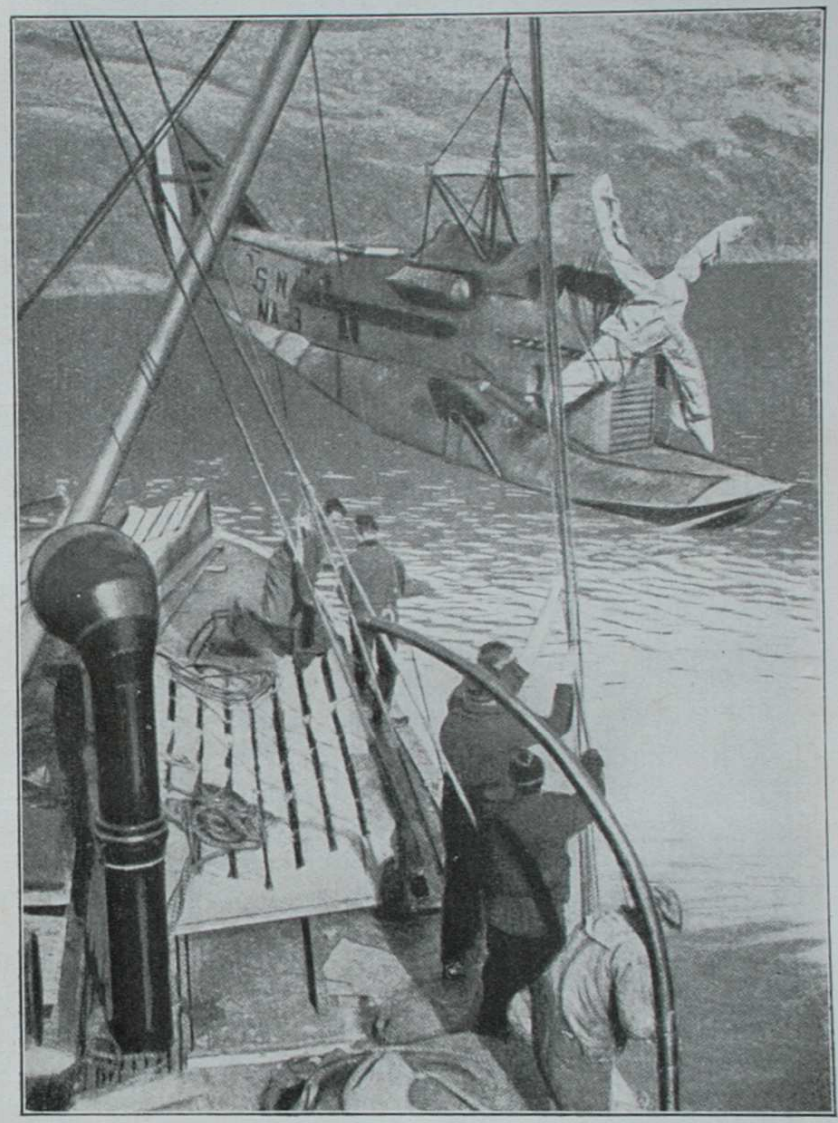

PORUČNIK KOMANDANT RICHARD E. BYRD SPREMA SE DA ISKRCA SVOJ AEROPLAN, NA KOJEM JE PRELETIO SJEVERNI POL

XX.

NAJNOVIJE EKSPEDICIJE U POLARNIM KRAJEVIMA.

U isto vrijeme s Amundsenom i sa Scottom boravila je i jedna njemačka ekspedicija u Weddellovom moru. Kao što Rossovo more duboko zadire u antarktički kontinenat, tako ulazi na suprotnoj strani Weddellovo more duboko u kopno. Radi toga je nastalo pitanje, da li oba zaliva Antarktiku samo stješnjavaju ili se možda oba mora dodiruju rastavljajući potpuno Zapadnu manju Antarktiku od mnogo veće Istočne Antarktike. To se pitanje moglo riješiti samo tako da se predje kontinenat od jednog mora do drugoga, pri čemu se moglo lako putem skoknuti na pol ili možda direktno preko pola preći Antarktiku. Poznati istraživač Tibeta — koji je ovih dana tamo i poginuo — W. Filchner, poveo je ekspediciju u rečenu svrhu, koja je trajala od 1911.—1912.

Decembra 1911. otplovi Filchner na brodu »Deutschland« iz Južne Georgije prema Jugu, te se protuče i progura kroz pojas ledenih santa, koji je bio širok 1200 morskih milja, a onda postade Weddellovo more, koje je inače duboko preko 5000 m, sve pliće, jer su se bili približili kopnu. To novo kopno nazvaše Zemljom princa-regenta Luitpolda, ustanovivši, da je ono jugozapadni nastavak Coats-Landa. Nadjeno kopno prekrivao je svuda vječni led, iz kojega je provirivao tek pogdjegdje po koji nunatak, a čitava se ta beskrajna bijela površina pomalo dizala prema Jugu. Filchner je nastavio plovidbu pokraj ivice leda, koja se strmo rušila u more, dok ju je prema Zapadu zatvarao golem ledeni pojas, prava slika i prilika Rossove Barijere. Pošto im nije uspjelo, da pristanu uz kopno, trebalo je da na 77° 48' južne širine naprave na ledu zimovnik. Ali dok su još gradili kuću na ledu, otkinu nemirno more čitav onaj

komad leda u veličini bodenskog jezera od ledene Barijere i potjera ga na pučinu. Medjutim im je uspjelo da sve opet povrate na brod osim kuće, koja je već bila napola gotova. Pošto je prerano nastupila zima i budući da nisu imali dovoljno ugljena, ni hrane, a sada ni dovoljno gradje za valjanu kuću za zimovanje, odlučiše se na povratak u Južnu Georgiju. Putem im brod zahvatiše i opkoliše sante, pa se više ne mogahu osloboditi iz njihova zagrljaja. Odsada je »Deutschland« putovao s ledom i to ponajviše na Istok i Sjever. Za to vrijeme izvršio je Filchner osamdnevno putovanje na saonama, ustanovivši da ne postoji kopno, koje je tobože našao Morrell. Istom poslije 8½ mjeseci oslobodiše se leda i vratiše u decembru 1912. u Južnu Georgiju bez kapetana, koji im je bio umro još dok su u ledu bili, i bez ikakovih naročitih rezultata. Došavši u Georgiju, nisu se mogli složiti, da li da pokušaju još jednom naumljeno iskrcavanje na Antarktici, pa se razidjoše svaki sebi. Kasnije je Filchner htio s drugim pratiocima da krene na isti put, ali odustade od toga i tako kupi brod »Deutschland« Austrijanac dr. Felix König, koji je imao namjeru da nastavi Filchnerovo istraživanje. Već se spremao u Trstu da otplovi, kad li buknu svjetski rat.

5. augusta 1914. uputi se Shackleton na brodu »Endurance« u Weddellovo more. Tamo mu stezanje leda zdrobi brod, a on se s drugovima nekako probije na Slonovo otočje izmedju Graham-landa i Južne Georgije, stigavši onamo na jednom čamcu.

Istom poslije rata opremiše Englezi svog ljubimca Shackletona, koji otplovi 25. septembra 1921. na brodu »Queen Alexandra« nanovo u Weddellovo more, da tamo oživotvori svoje davne planove, ali još na putu umre od posljedica preboljene influence u Grytuviken-u u Južnoj Georgiji.

Na čelo ekspedicije stupi tada iskusni komandant Wild, ali mu led ne dade prodrijeti onamo, kud je želio dospjeti, nego se morade povratiti.

Prirodno je, da je golemi razvitak avijatike za zadnja dva decenija nanovo probudio želju, da se zračnim putem osvoji pol. Ali je želja dugo ostala željom, naročito poslije neuspjelog i tragičnog Andrée-ovog pokušaja.

Iako je Peary 1919. godine otkrio Sjeverni pol, nisu avijatičari mirovali. Oko obadva pola imade još vrlo mnogo prostora, koji je sasvim nepoznat i koji bi mogao eventualno skrivati još mnoga iznenadjenja. Premda su se često čuli glasovi, da aeroplani i baloni nisu bogzna kako podesni za to, da istražuju polarne krajeve, ipak nisu ni stručnjaci poricali, da bi se, i zračnim putem putujući, moglo istražiti mnogo štošta, iako bi takovi kratki izleti u glavnom imali da izvrše samo izvidničku službu polarnog istraživanja. I aeroplani i baloni su vrlo osjetljivi, pak o njihovom funkcioniranju zavisi ne samo uspjeh takovog putovanja nego i sam život putnika, tvrdili su protivnici, a radi brzine, s kojom se može izvršiti u najboljem slučaju put, ovaj ne može imati veće naučne vrijednosti, jer istraživači sve tek jedan trenutak vide, pa ne mogu da sakupe dovoljno podataka, na temelju kojih bi se mogli stvarati zaključci naučne vrijednosti.

Pošto je u velikom svjetskom ratu praktično isprobano toliko letećih aparata, prirodno je, da je poslije njega obuzela želja pojedine istraživače polarnih krajeva da pokušaju sreću aeroplanom.

Prvi je to učinio sam Roald Amundsen u proljeće 1925. godine. 21. maja startovao je Amundsen s dva jednoplošna aeroplana tipa Dornier-Wal iz Kingsbay-a na Spitzbergima s namjerom da stigne na pol, ali se morao radi nestašice benzina spustiti već drugi dan na 87° 43' sjev. širine, gdje ga dostiže i drugi aparat sa Ditrichsonom, koji je bio zaostao i koji se, spuštajući se, oštetio. Od toga vremena pa sve do 15. juna stanovali su u aeroplanu, nastojeći očistiti za uzlet dosta veliku površinu neravnog leda, u kojemu je bilo i više žljebova. 15. juna im je najzad

uspjelo da se dignu i povrate na aparatu N 25, dok su aparat N 24 morali ostaviti u ledu. Radi magle se moradoše spustiti na obali Spitzberga gdje ih primi lovački brod »Sjöliv« i doveze u Kingsbay, odakle se povratiše u Oslo.

Odmah naredne godine odluči Amundsen da podje na pol s velikim balonom tipa Zeppelin. U početku je namjeravao da podje s jednim njemačkim balonom, ali je kasnije stupio u pregovore s Talijanom pukovnikom avijatičarom Umbertom Nobile, te je konstruirao specijalan zrakoplov.

Balon dobi ime »Norge« i podje s Amundsenom i Nobilom iz Rima preko Londona i Lenjingrada u više etapa na Spitzberge, gdje se 11. maja iz Kingsbay-a diže i otplovi prema Sjevernom polu. Već je 10. maja o ponoći bilo sve spremno za odazak, ali je atmosfera pokvarila i na neko vrijeme odgodila odlazak. Jak vjetar sa Jugo-istoka počeo je da duva s jakošću od 7 metara u sekundi. Pošto nisu imali dovoljno ljudi, nisu se usudili izvući balon iz hangara, iako bi im vjetar bio možda i pogodan za odlazak. Kad je vjetar malo prestao oko 9 sati ujutro, dade Amundsen nalog, da balon izidje iz hangara. U 10 sati naredi Nobile, da se puste konopi, a balon se diže i uputi u pravcu prema Sjevernom polu. Ogromna masa svijeta prikupila se bila, da vidi odlazak balona, koji se diže u 10 sati i 4 minute u zračne visine. Osim tehničkih ličnosti, Amundsen je uzeo sa sobom i norveškog novinara Fridrika Ramma, koji je slao radiotelegrafske izvještaje s puta. Svega je »Norge« nosio 16 putnika. U 10 sati 50 minuta nestade »Norge« sa horizonta.

Evo nekoliko Rammovih radiograma:

Sa »Norgea«, 11. maja, 11 sati 4 minute.

Plovimo 425 metara visine iznad danskih sjevernih otoka (koji sačinjavaju grupu Spitzbergena) 80° sjeverne širine i 9° istočne dužine. Vrijeme je

bistro i vedro, duva jugoistočnjak. Termometar pokazuje 7 stepena ispod ništice. »Norge« leti brzinom od 107 kilometara. Približavamo se ledenim santama, na kojima vidimo tuljane. Motori funkcioniraju perfektno.

12 s. i 30 m.

Sada smo na 81° i 12' širine. Jurimo 100 kilometara na sat. Vrijeme uvijek bistro. Lagani istočnjak. Temperatura je pala na 10 ispod ništice. »Norge« se nalazi 530 metara visoko.

14 sati.

U ovom času smo na 82 stupnja i 30 minuta sjeverne širine i 9 stupnjeva istočne dužine. Plovimo u visini od 560 metara. Temperatura je 9 ispod ništice. Atmosferski tlak 730 milimetara. Iz visine vide se razni kanali pokriveni ledom svježe formacje. Sada je pejsaž leda promijenio izgled. Nema više kanala. Vidimo nekoliko velikih polarnih bijelih medvjeda i neke velike ribe izmjedju pukotina leda. Meteorološki bilten Stavangera obećaje mir i lijepo vrijeme do preko pola. Duh sviju je odličan. Sada ručamo i dogovaramo se o proslavi 46-godišnjice života suputnika Ellsworta.

Sa »Norge-a«, 11. maja 20 sati i 45 minuta.

Nalazimo se na 87. stupnju sjeverne širine i 10. istočne dužine. Brzina 67 kilometara. Visina nad ledom 460 metara. Lagani jugoistočnjak. Atmosfera bistra. Temperatura 12 ispod ništice. Barometar 736. Ako produžimo s ovom brzinom, nadamo se za 4 sata stići na pol.

21 sat i 40 minuta.

88 stupnjeva sjeverne širine i 10 stpnja istočne dužine. Brzina 67 kilometara. Visina 400 metara. Vjetar jugoistočni. Oblaci razasuti. Temperatura 12 stupnjeva ispod ništice. Barometar 741. Pokušali smo da nadjemo visinu gdje bi se suprotni vjetrovi križali

s manjom snagom. Spustili smo se na 170 metara, ali ovdje je vjetar još jači. Sunce prodire kroz malene oblake, tako da se još bistro vidi. Na zrakoplovu sve dobro.

23 sata i 25 minuta.

Stigli smo na 88 stupnjeva sjeverne širine. Brzina 60 kilometara. Visina 800 metara. Lagani vjetar. Temperatura 12 ispod ništice. Barometar 709.

24 sata (ponoć).

89 stupnjeva sjeverne širine i 11 stupnjeva istočne dužine. Brzina 60 kilometara. Visina 72g. Lagani jugoistočnjak. Magla. Temperatura 1 ispod ništice. Barometar 715.

12. maja u 1 sat i 30 min.

U ovom času smo nad sjevernim stožerom, gdje smo spustili norvešku, američku i talijansku zastavu.

Amundsen, Ellswort, Nobile.

12. maja u 3 sata i 30 min.

Spuštanje triju zastava sa »Norge-a« kad je bio balon nad sjevernim polom, bio je dogadjaj pun emocije. Kada je Riiser Larsen utvrdio opažanjima, da se nalazimo nad sjevernim stožerom, »Norge« je počeo silaziti. Brzina je umanjena i onda su spuštene zastave na led, kojega su rubovi sjali kao zlato na blijedom svijetlu sunca, koje je prodiralo kroz zastore oblaka, što su ga okružavali. Amundsen je prvi spustio norvešku zastavu, zatim Ellswort stijeg sa prugama i zvijezdama i konačno Nobile talijansku zastavu. Zastave se usadiše u led ostavši uspravne i lepršajući okolo svojim bojama na svijetlu u sredini ledene pustoši. »Norge« je tada učinio nekoliko zaokreta oko zastava, a zatim je nastavio put prema rtu Barrow, u pravcu Juga. Svi su članovi ekspedicije čestitali Amundsenu, Ellswortu i Nobile-u. Prošli smo sjeverni pol i sada se zapravo počinje pravi naš posao: da istražimo nepoznatu arktičku zonu. Prešli smo nekoliko kilometara iza sjevernog pola. Prikazuje nam se ista formacija leda sa kojim rijetkim kanalom vode, pokritim ledom novije formacije. Vrijeme se poboljšalo. Brzina 80 kilometara na sat. Svi dobro«.

»Norge« stiže u Nome na Aljaški 13. maja navečer, par časaka prije 8 sati, nakon lijeta od 58 sati preko pola. Pošto je nebo bilo vrlo naoblačeno za vrijeme zadnjeg dijela puta, nije bilo moguće ništa opažati, i u tom pogledu Amundsen nije uspio. Baš u onim krajevima, koji su ih najviše zanimali, jer su trebali da konstatuju, da li se tamo nalazi kakovo kopno, nisu nažalost radi magle mogli ništa vidjeti. Kraj rta Barrow proletjeli su rano u zoru, ali se nisu radi jake magle smjeli spustiti, nego su produžili put u Nome. Bili su svi vrlo umorni kad stigoše, jer su gotovo neprekidno bili putem zaposleni. Balon je bio pun leda i inja i zato nešto oteščao.

Dok se Amundsen spremao da uzleti iz Kingsbay-a, odleti na aeroplanu, dva dana prije Amundsenova lijeta, američki pomorski kapetan Richard E. Byrd Jr. do pola i natrag da ga preteče. Byrd, koji se proslavio kao letač u svjetskom ratu, letio je više puta i na Sjeveru Amerike, naročito preko Ellesmere-Island-a, a nedavno je preletio i Atlantski ocean u doba, kad ono zaredaše avijatičke utakmice preko njega. Tada je kazivao, da se sprema letjeti u Antarktiku.

*

Amerikanci se mnogo bave u zadnje vrijeme istraživanjem svojih polarnih krajeva. Spominjemo Mac Millanovu arktičku ekspediciju, koju je poduzeo god. 1925., pod auspicijama Nar. geografskog društva i pomagan od vojne mornarice, u najsjevernije kra-

jeve američkog kontinenta i u Polarno more, donijevši mnogo novih podataka o tim krajevima.

Iako nažalost ni Byrd ni Amundsen—Nobile nisu na svom lijetu našli ništa osobito, što već ne bi bilo poznato nauci, oni su ipak bili prvi, koji su s uspjehom preletjeli velike polarne prostore, pak se možemo opravdano nadati, da će avijatičari, koji budu nastavili rad u tom pravcu, danas sutra potpuno skinuti koprenu, koja pokriva tajne prostranih krajeva oko jednog i drugog pola.

*

Naskoro iza Byrdova i Amundsenova lijeta pročulo se za francusku ekspediciju poručnika D a r c i s - a, koji imade naučnu zadaću, da istraži do sada još neistražene polarne krajeve, pošavši sa Spitzberga, a opremljena je svim modernim sredstvima. U njoj sudjeluju mnogi čuveni francuski naučenjaci. Ekspedicija se naročito pouzdaje u svoje automobil-saone i vjeruje, da će joj uspjeti ne samo stići doslije nepoznatim putem na pol nego i produžiti put sve do Rrta Barrow. Vidjet ćemo!

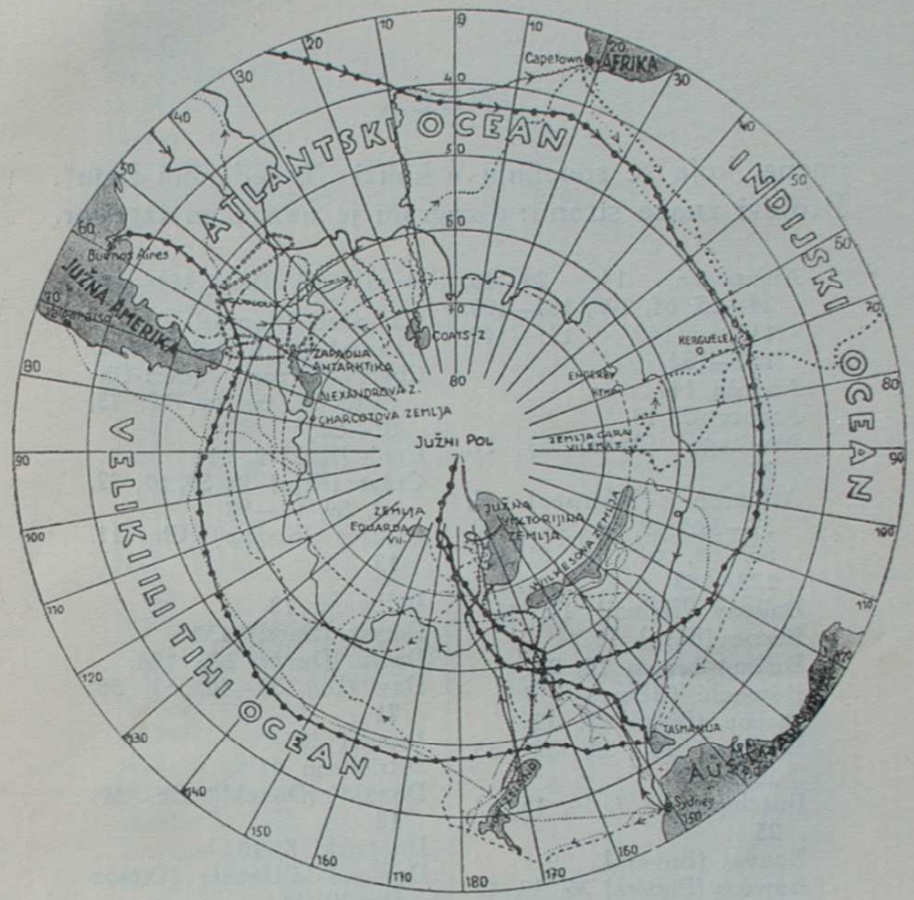

PUTOVANJA NA JUŽNI POL:

BELLINGHAUSEN
D'URVILLE
WILKES
ROSS
WEDELL
DRYGALSKI
AMUNDSEN
BRUCE
NORDENSKJÖLD
SCHACKLETON
SCOT

INDEX

Imena, koja se spominju u knjizi „Na ledenom Jugu". Brojevi znače stranu; u zagradi je naznačen izgovor.

Amundsen 14, 24—25, 34—35, 64, 102, 104—105, 117, 145, 147—148, 150—152
Andrée 147
Archer C. 15
Armitage (Armitedž) 17, 23
Atkinson (Etkinsen) 8, 37—39, 42, 45, 47, 50, 53, 55, 61, 70, 81—82, 128, 142

Balleny (Beleni) 10, 11
Barne (Bern) 18
Bellingshausen 10, 21
Bernachi (Berneki) 17
Biscoe (Bisko) J. 10
Bjaaland 28, 30, 32, 33, 104
Borchgrevink 7, 14, 15, 17, 25
Bouvet (Buve) L. 9
Bowers (Bauers) 36, 39, 45 51, 49, 61—62, 68, 72, 74—76, 80, 82, 87, 95—97, 99—104, 106—111, 113, 116—117, 122, 124, 127—129, 132—133, 138, 141—143
Bransfield (Brensfild) 10
Bruce W. S. (Brus) 13
Bruce W. Th. (Brus) 20
Bull 14
Burn-Murdoch (Bern-Merdek) 13
Byrd R. E. (Berd) 151—152

Campbell (Kembel) 142
Charcot (Šarko) 8, 19—21
Cherry-Garrard (Čeri-Garard) 37, 61, 68, 72, 75, 81—82.
Cook (Kuk) 9, 14
Crean (Krin) 36, 39, 61, 72, 82, 89, 91—92
Crozier (Krožer) Ch. 11, 13

Dallmann 13
Darcis (Darsi) 152
David (Devid) 123, 144,
Day (De) 39—40, 53, 55, 71
Dimitri 38
Ditrichson 47
Donald (Doneld) Ch. W. 13
Drygalski 8, 16
Dumond d'Urville (Dimon Dirvil) 11

Ellsworth (Elsuort) 149—150
Evans E. (Evenz) 44, 61 68, 71, 78, 82, 89, 91, 95—96, 103, 103—109, 111—118, 122—126, 139, 142, 143
Evans, poručnik, 36—37, 39—41, 47, 49, 55, 61, 67, 70, 72—76, 80—82, 88—92, 117, 128—129
Evansen 13

v. Filchner W. 145—146
Finsch 13
Franklin J. (Frenklin) 13
du Frezne (Frezn) M. 9
de Gerlache (Žerlaš) A. 14

Hassel 27, 104
Hanssen 104
Hooper (Huper) 53, 55
Irizar 19—20

Kemp 10
Keohane (Kihen) 61, 72, 75, 81—82, 128
Kerguelen (Kergelen) 9
König dr. F. 146

Larsen 13, 19—20
Larsen Riiser 150
Lashly (Lešli) 40, 55, 61, 71—72, 82, 85—86, 88, 91—92
Lazarev 10

Mac Millan (Mek Milen) 151
Mawson (Mozen) 21—22
Meares (Miirs) 43, 53, 56, 57, 59, 66, 71, 128, 136
Morell 10, 146
Muloch (Melek) 18

Nansen 24
Nares (Ner) 13
Nobile U. 148, 150, 152
Nordenskiöld Otto 18—20
Oates (Ots) 36, 37, 39, 41, 44, 46, 49, 51, 53, 61, 68, 71, 72, 82, 96, 100, 106, 108, 109, 111, 117, 124, 131, 132, 133—136, 138, 139, 140, 142

Palmer 10
Parry (Peri) 11
Peary (Piri) 24, 147
Ponting 38
Powel (Pauel) 10
Pristley (Pristli) 144
Ptolomej 9

Ramm Fr. 148
Ross J. C. 11—13, 15—17
Ross John (Džon Ros) 11
Royds 17

Shackleton (Šekliten) 8, 22—25, 28—29, 35, 53, 61, 69, 71, 73, 74, 77, 78, 80, 81, 89, 93, 94, 97, 146
Scott Robert (Skot) 8, 16, 17, 18, 22, 24—25, 35—36, 141, 142, 143, 145
Shirase N. (Širase) 24
Smith W. (Smis) 10

Taylor (Teler) 146

Weddell (Uedel) 10, 13
Wild (Uajld) 22, 61, 146
Wilkes (Uilks) Ch. 11
Wilson (Uilzn) 37, 49, 61, 68, 70, 71—72, 78, 80, 82—83, 90, 92, 95, 103—104, 108, 109, 110, 112, 113—114, 116—118 122—125, 129 133—138, 140—143
Wisting 27, 30, 33, 104
Wright (Rajt) 45, 46, 51, 61, 70, 79, 81, 82

INDEX

imena, koja se spominju u knjizi „Na krajnjem Sjeveru". Brojevi znače stranu knjige.

Abruzzi, duca degli 161
Ah Sam 48
Ambler 48
Amdrup 180
Amundsen 35, 170—171
Andrée 167—168, 180
Anjou (Anžu) 175
Archer 66
Armitage 143—144
Astrup 185
Austin (Osten) 25

Back (Bek) 19
Baden-Powell 156—157
Baebler 183
Baer 178
Baffin (Befin) 16, 178
Baldwin 161
Barents 13—14
Barrow (Bĕro) 18—19
Baschin 178
Beechey (Beči) 19
Belcher (Belčer) 28—29
Bellot 33
Bennet G. 46
Bering 18, 173—174
Bernier 172
Berry 47
Billings 175
Birula 175
Blomqvist 139, 147, 150
Blosseville 179
Booth (But) 22
Borisov 178
Boyd 49, 61
Brainard 64—65
Brönlund 180—181
Brown (Braun), alpinist 182
Brown (Braun), kapetan 148—152, 156
Bruce dr. 148
Brunn 178
Buchan (Beken) 19—20
Bunge 175
Burgess 139, 150
Burrough (Bero) 13
Button (Betn) 16
Bylot (Bajlet) 16, 178
Cabot J. i S. (Kebet) 12
Cagni (Kanji) 161, 165—166, 187
Carlsen O. 43
Cardenti (Kardenti) 165
Cavalli (Kavali) 161, 165
Chancellor (Čanseler) 13
Child (Čajld) 139, 150
Chipp (Čip) 46—48
Christophersen 157
Civolka 178
Collins (Kolens) 53—54, 60—61
Collinson (Kolensen) 25—27
Cook F. (Kuk) 189
Crozier (Krožer) 21, 23, 34
Čeljuskin 174
Černyšev 173
Čirikov 173—174
Dalager 182
Dallmann 177
Danenhower 46—47
Davis (Devis) 15, 178
Dežnev 17
Dickson 44
Drygalski 178
Egede 178
Engell 178
Erik Rauda 10
Ermitage (Ermitedž) 139
Fairholm (Ferholm) 23
Fisher 139, 145, 150
Fitzjames (Fičdžems) 23, 34
Forsyth (Forsajs) 25
Fox 16
Franklin J. (Džon Frenklin) 19—21, 24—29, 33—36, 169, 171—172
Franklin Lady (Ledi) 25, 32
Frenchen 184
Frobisher (Frobišer) 14—16, 178
Gardar 10
Garde 183
de Gerlache (de Žerlaž) 180
Gilies C. (Giliz) 17
Goldner 35
Golovin 175
Gore (Gor) 23, 34
Graah 179
Grelly (Grili) 64—65, 186
Grinevecki 178
Grinnell 25, 29
Gunbjörn 10
Gvozdev 173
Hagen 180—181
Hagerup 154
Hall (Hol) 35, 39, 41
Hammer 178
Harlan 161
Harmsworth 186
Harrison 172
Hayes (Hes) 29, 31, 36, 182
Hayward 143
Hearne (Hern) 17
Hedenström 18
Heemskerk 13—14
Hegemann 37—38
Henson (Hensn) 186—187, 189
Hobson (Hobsen) 32—33
Holm 178
Hudson (Hedsen) 15—16, 62, 178
Ingram (Ingrem) 16
Irving 34
Iversen 182
Iverson 53, 57, 61
Jackman (Džekmen) 13
Jackson (Džeksn) 137—140, 143—144, 146—149, 162—164
James (Džems) 16
Jensen 178
Johansen F. Hj. 67, 69—148, 150, 153—155, 158
Kane (Ken) 25, 29—32, 36
Kellett (Kelet) 26—29
Koch 180—181, 183
Kolčak 175
Koldewey 37, 179
Kolumbo 5, 10
Koetlitz 139
Kornerup 178
Krusenstern 175
Langsdorff 175
Laptev 174
Lee (Li) 59—60
Locwood (Lokuud) 64, 186
De Long 46—50, 61, 65
Loškin 177
Low (Lo) 172
Ludlov 177
Lütke 177
Mackenzie (Mekenzi) 17
Mc Clintock (Meklintek) 24, 32—34, 36
Mc Clure (Meklur) 24—29, 171
Melenius 139
Melville (Mélvil) 46—49
Middendorff 175
Mikkelsen 172—173, 181—182

Middleton (Midltn) 17
Minni 174
Mohn 66, 154—155
Mojsejev 178
Moore (Mur) 17, 25
Mamk (Menk) 16
Mylius Erichson 179—181
Naddod 10
Naij 13
Nansen 14, 66—148, 152, 154, 155, 158
Nares (Ner) 40, 41, 63
Nathorst 180
Nindermann 48, 49, 52, 53, 56, 58—60
Nordenskiöld A. E. 44—46, 62, 65, 174, 176 177, 180, 182
Noros 48, 56—58, 59
Nosilov 178
Othier 165
Orleanski vojvoda 180
Othere 9
Ovzyn 174
Paars 182
Pahtusov 177
Paliser 177
Parry (Peri) 19—22, 26, 62—64, 172
Payer 37, 41—43, 125, 93, 137, 162
Peabody (Pibodi) 29
Peary (Piri) 162, 169, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189
Penny (Peni) 25
Pet 13
Petermann 36, 47
Phipps 62
Pospelov 177
Prim 28
Prončiščev 174
Pyhheas 9
De Quervain (Kerven) 183
Querini 161, 165
Rae (Re) 25
Rasmussen 184
Richardson (Ričerdsen) 25
Ripp 13
Robertson W. (Robertsen) 19
Ross J. (Ros Džon) 16, 19—20, 22—25, 34, 186
Ross J. Cl. (Ros Džems Klark) 19, 21—23, 29, 170
Rozmyslov 177
Ryder 178, 180
Sabine (Sebin) 19, 178
Salomon 5
Sannikov 175
Saryčev 175
Sauer 175
Savoie 165
Schöring 178
Schwatka 35
Scoresby, otac i sin (Skorzbi) 17—18, 179
Smith L. 125, 132
Sonntag 29
Spanberg 173
Stade 178
Steenstrup 178
Steller 174
Stökken 165
Stolberg 183
Sverdrup 67, 158, 163, 169—170, 183, 188
Tetgales 13
Thorgil 10
v. Toll 174, 175, 176
Trajan 177
Vanhöffen 178
Vasco de Gama 5
Vilkicki 174, 177
Wegener 183
Wellman (Uelmen) 161, 162
Werner 179
Weyprecht 41, 43, 65
Whymper (Huimper) 182
Wiggins (Uiginz) 176, 177
Willton (Uiltn) 148
Willoughby (Uilebi) 13
Wood (Uud) 14
v. Wrangel 161, 162, 175
Young A. (Jung) 35

SADRŽAJ

Strana

Mjesto predgovora 7

Glava

I. Otkriće južnopolarnog kontinenta 9
II. Medjunarodno polarno istraživanje 15
III. Borba oko južnog pola 22
IV. Scottov polazak na južni pol 36
V. Defekti na motoru 39
VI. Nade i bojazni 43
VII. Kako su propali konjići 56
VIII. Sudbonosno zadržavanje 64
IX. Na Beardmore-glečeru 70
X. Put preko visine 82
XI. Povratak drugog odjeljenja 89
XII. Ravno prema polu 92
XIII. Na meti — golemo razočaranje 101
XIV. Vraćanje s pola 105
XV. Sretno do ruba vispolja 113
XVI. Smrt u logoru 117
XVII. Zadnji marševi 125
XVIII. Junačka žrtva 132
XIX. Kraj 139
XX. Najnovije ekspedicije u polarnim krajevima . . 145

Indeks 154

Sadržaj 160